

Sijaisvanhempien kokemuksia sijoituksen alkuvaiheesta

JOHANNA AHO-KAIPIO

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu-tutkielma

Toukokuu 2012

Tampereen yliopisto

Porin yksikkö, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

AHO-KAIPIO, JOHANNA: Sijaisvanhempien kokemuksia sijoituksen alkuvaiheesta

Pro Gradu –tutkielma, 87 s., 5 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Heli Valokivi

Toukokuu 2012

Tutkimuksen keskeisenä tehtävänä on tarkastella sijaisvanhempien kokemuksia sijoitetun lapsen muuttaessa perheeseen. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda näkyväksi sitä, mitä asioita sijaisvanhemmat pitävät tärkeänä sijoituksen alkuvaiheessa sekä miten he kokevat tuen tarpeen. Tutkimukseni teoreettinen lähestymistapa painottuu perheen käsitteeseen sekä sijaisvanhemmuuden ja perhehoidon käsitteisiin.

Tutkimukseni on kvalitatiivinen ja aineiston olen koonnut haastattelemalla sijaisvanhempia teemahaastattelun menetelmällä. Haastatteluun osallistui yhdeksän sijaisvanhempaa. Analyysimenetelmänä käytän sisällönanalyysiä. Aineiston analyysissä tarkastelen sijaisvanhempien näkökulmasta heidän esille tuomiaan tärkeitä asioita sijoituksen alkuun liittyen.

Sijaisvanhemmat kuvasivat monin eri tavoin sijoituksen alkuun liittyviä asioita. Ennakkovalmennus sijaisvanhemman tehtävään koettiin merkittävänä ja jopa itsestään selvänä asiana ennen sijaisvanhemmaksi ryhtymistä. Myös riittävät ennakkotiedot lapsesta sekä hyvä yhteistyö viranomaisten ja biologisen perheen kanssa koettiin tärkeänä. Sijaisvanhemmat toivoivat saavansa sekä kirjallista tietoa että suullista tietoa lapsesta ja hänen taustastaan, jotta he osaisivat toimia mahdollisimman hyvin lapsen asioissa. Sijaisvanhemmat kokivat tärkeäksi mahdollisuuden saada yksilöllistä tukea lapsen kasvatukseen ja hoitoon liittyvissä asioissa. Lähes kaikissa haastatteluissa sijaisvanhemmat ottivat esille lapsen kiintymyssuhteen muodostumisen ja siinä ilmenevät haasteet. Sijaisvanhemmat kuvasivat lapsen käyttäytymisessä ilmeneviä oireita ja pohtivat lapsen kiinnittymistä sijaisperheeseen.

Sosiaalityöntekijän rooli koettiin tärkeäksi muun muassa lapsen ja biologisen perheen tapaamisjärjestelyissä, konkreettisen tuen antamisessa sekä lapseen liittyvissä päätöksissä. Sosiaalityöntekijän tavoitettavuus koettiin myös tärkeänä. Tutkimuksessa tuli esille myös se, että sosiaalityöntekijään kohdistuneet odotukset eivät ole toteutuneet samalla tavalla eri sijaisperheissä. Sijaisvanhemmat toivatkin esiin sattuman vaikutuksen sosiaalityöntekijän suhteen. Osa haastattelemistani sijaisvanhemmista oli saanut sijoituksen alussa tiivistä alkutukea sosiaaliohjaajalta, jonka he kokivat hyödyllisenä muun muassa säännöllisen yhteydenpidon ja tuen vuoksi.

Lastensuojelulain mukaan lapsen sijaishuolto tulee järjestää ensisijaisesti perhehoitona. Jotta perhehoidon ensisijaisuutta voidaan toteuttaa paremmin myös käytännön tasolla, tulee nykyisiä tukitoimia kehittää ja tarjota sijaisperheille yksilöllistä tukea lapsen ja perheen tarpeiden mukaan.

Avainsanat: Sijaishuolto, perhehoito, sijaisvanhemmuus

University of Tampere

Pori Unit, School of Social Sciences

AHO-KAIPIO, JOHANNA: Experiences of Foster Parents at the Beginning of Child Placement

Master's thesis, 87 pages, 5 appendices

Social Work

Instructor: Heli Valokivi

May 2012

The purpose of this study is to research the experiences of foster parents when a child is placed into the family. The aim of the study is to shed light on the issues foster parents consider important at the beginning of the placement and how they experience the need for assistance. The theoretical frame of reference in the study focuses on the concepts of family, foster parenthood and family care.

This is a qualitative study where I have gathered data through theme interviews with foster parents. Nine foster parents were interviewed. I analyzed the content of the data and examined the issues considered important to the foster parents at the beginning of foster placement.

The foster parents described in many ways the issues involved in the beginning stages of foster placement. The foster parents considered training an important, and even self-evident, issue before a child is placed in foster care. They also considered information about the child in advance and positive cooperation with social services officials and biological family important. As regards the child-related information, the foster parents wish background information concerning the child in question, both in writing and verbally, to ensure they are able to relate to the child as positively as possible. Individual support in the upbringing and care of the child was also seen as an important factor. Nearly all of the interviews were marked by the foster parents' concern for the development of a bond between them and the child and by the challenges related to this development. The parents described the behaviour of their foster child and reflected on how well the child had bonded with their family.

The role of the social worker was seen as an important issue in arranging visits to the biological family, providing useful assistance and in making decisions related to the child. The fact that the social worker could be easily reached was also seen as important. The study also revealed that the foster parents' expectations towards the social worker were different. Some of the foster families felt that having a good social worker to work with depended on chance, while others had received effective assistance from their social worker, which, in their opinion, meant being contacted frequently and receiving appropriate support at the beginning stages of the foster placement.

According to the Act on Child Protection, foster care must be arranged primarily in families. To ensure family-based foster care is put into effect on the practical level, the existing measures for support must be improved and foster families must be offered individual support according to the needs of both the child and the family.

Key words: Foster care, family care, foster parenthood

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	6
2	PERHEET.....	8
3	LASTENSUOJELUN PERHEHOITO JA SIJAISVANHEMMUUS.....	12
	3.1 Perhehoito.....	13
	3.1.1 Huostaanotto lastensuojelun toimenpiteenä.....	17
	3.1.2 Tukimuodot perhehoidossa.....	21
	3.1.3 PRIDE-valmennus.....	24
	3.2 Sijaisvanhemmuus.....	26
	3.2.1 Jaettu vanhemmuus.....	31
	3.2.2 Kiintymyssuhde.....	32
4	TUTKIMUSASETELMA.....	37
	4.1 Tutkimuskysymys.....	37
	4.2 Metodologiset valinnat.....	38
	4.3 Aineiston kerääminen.....	39
	4.4 Aineiston analyysi.....	44
	4.5 Etiikka ja luotettavuus.....	48
5	SIJAISVANHEMPIEN KOKEMUKSIA SIJOITUKSEN ALKUVAIHEESTA.....	52
	5.1 Lastensuojelutyö sijoituksissa.....	52
	5.1.1 Sijaisvanhempien ennakkovalmennus.....	52
	5.1.2 Tiedon ja valmistautumisen merkitys.....	56
	5.1.3 Sijaisvanhempien tuen tarve.....	59
	5.1.4 Sosiaalityöntekijän merkitys.....	60
	5.2 Kiintymyssuhde sijaisvanhempien kokemana.....	62
	5.2.1 Lapsen kiintymyssuhde sijoituksen alussa.....	62
	5.2.2 Sopeutuminen perheeseen.....	65
	5.3 Lapsen biologinen suku.....	66
	5.3.1 Yhteistyö ja tapaamiset.....	66
	5.3.2 Jälleenyhdistäminen.....	67

6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	70
7	POHDINTA.....	75

KUVIOT JA TAULUKOT

Taulukko 1 Vuoden 2010 sijoituspaikat Suomessa, s. 19

Taulukko 2 Vuoden 2010 sijoituspaikat Suomessa erilaisissa kunnissa, s. 20

Kuvio 1 Yhteenvedo sijaisvanhempien esille tuomista tärkeistä asioista sijoituksen alussa, s. 70

LÄHTEET

LIITTEET

LIITE 1 Teemakysymykset, s. 83

LIITE 2 Tutkimuslupahakemus, s. 84

LIITE 3 Haastateltavien tutkimuslupa, s. 85

LIITE 4 Ensimmäinen kirje sijaisvanhemmille, s. 86

LIITE 5 Toinen kirje sijaisvanhemmille, s. 87

1 JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmani aiheen valinnassa olen edennyt vaiheittain. Alusta asti oli selvää, että tutkimukseni liittyy lastensuojeluun. Työpaikkani on Porin lastensuojelutoimiston avoimuudessa valvotuissa tapaamisissa. En halunnut kuitenkaan ottaa aihetta suoraan omasta työstä, koska minulla on siitä paljon valmiita käsityksiä, lisäksi halusin ottaa kokonaan uuden aihealueen lastensuojelun sisältä. Tiedän lastensuojelusta jonkin verran, mutta tämä sijaishuolto ja sijaisvanhempien näkökulma on minulle uusi alue. Tärkeimpänä asiana pidin omaa kiinnostusta aiheeseen. Keskustelin aiheen valinnasta myös Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön johtavan sosiaalityöntekijän kanssa ja otin aiheen valinnassa huomioon yksikön toiveita. Tutkimuskysymykseksi muotoutui: *Mitä sijaisvanhemmat kertovat lapsen sijoituksen alkuvaiheesta?*

Aiheen valintaan vaikutti myös sen ajankohtaisuus ja tulevat muutokset siinä. 1.1.2012 alkaen lastensuojelulain 50§:ään on astunut voimaan muutos, jonka mukaan laitoshuoltoa järjestetään vain jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Vasta jos perhehoito ei tukitoimien avulla turvaa lapsen edun mukaista sijaishuoltoa, sijaishuolto toteutetaan laitoshuoltona (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2011). Näin perhehoidon ensisijaisuus on kirjattu lastensuojelulakiin.

Perhehoidon ensisijaisuutta perustellaan sekä kustannusten perusteella että lapsen edun vuoksi. Lapsen etua perustellaan muun muassa sillä, että perhehoito voi tarjota paremmin sijoitetulle lapselle mahdollisuuden kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin. Pösö ja Puustinen-Korhonen (2010) toteavat, että lasta vaurioittaa jatkuva epävarmuus siitä, keneen hän voi kiinnittyä ja kuinka pitkäksi aikaa. Tutkimukset kertovat, että lapsen kehitystä suojaava varhainen pysyvä perhehoitoon siirtyminen silloin kun paluuta biologiseen perheeseen ei ole. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3-5.)

Kustannusten osalta perhehoitoa perustellaan sillä, että kunnalle kallein sijaishuollon muoto on yleensä joko kunnallinen laitoshuolto tai yksityinen laitoshuolto. Selkeästi halvin sijaishuollon muoto on sijaisperheessä tapahtuva hoito. (Silminnäkijä 2012.) Muun muassa näiden perustelujen vuoksi on helppo olla samaa mieltä sijaishuollon painopisteen siirtämisestä perhehoitoon.

Muutamissa Suomen kunnissa ja maakunnissa on viime vuosina kiinnitetty erityistä huomiota sijoituksen alkuvaiheen tukeen kehittämällä alkutukea ja luomalla siihen uusia malleja. Myös perhehoitoliitolla on kehittämisprojekteja alkuvaiheen tukeen. Perhehoidon kehittämishankkeessa on kiinnitetty huomioita siihen, miten sijaisperheitä voitaisiin tukea alkuvaiheessa niin, että sijoituksen alku sujuisi mahdollisimman hyvin. Ajatuksena on, että sijoituksen alussa tarvitaan tiivistä tukea, koska sijoituksen ensimmäinen vuosi on avainasemassa sijoituksen jatkon suhteen. (Mantila, Mikkonen & Väinölä 2008, 28.) Muun muassa aiheen ajankohtaisuuden vuoksi minulle esitettiin Satakunnan lastensuojelun kehittämysyksiköstä toive tarkastella sijaisvanhempien näkemyksiä sijoituksen alkuvaiheesta.

Teoreettinen lähestymistapa painottuu perheen käsitteeseen sekä sijaisvanhemmuuden ja perhehoidon käsitteisiin. Tarkastelen aihetta sijaisvanhempien näkökulmasta. Minua kiinnostaa tutkia, mitä asioita sijaisvanhemmat nostavat esiin sijoituksen alkuvaiheesta sekä miten sijaisvanhemmat kokevat sijoituksen alussa tuen tarpeen. Tutkimukseni on aineistolähtöinen ja tarkastelen ennen kaikkea sijaisvanhempien esille ottamia asioita. Taustalla on ajatus sijaisvanhempien tuen tärkeydestä, jotta sijoitukset perheisiin onnistuisivat mahdollisimman hyvin. Sijoitusten tavoitteena on taata lapselle hyvä kasvuympäristö, jossa hän saa tarpeidensa ja kehitystasonsa mukaista huolenpitoa.

Tutkimusraportissani kerron aluksi perheen käsitteestä ja sen erilaisista määritelmistä sekä pohdin perheen käsitteen moninaisuutta. Sijaisperhe on myös omanlaisensa perhe, joten pidin tärkeänä erilaisten perhekokonaisuuksien käsittelyä. Kolmas luku sisältää perhehoitoon ja sijaisvanhemmuuteen liittyviä käsitteitä ja tutkimuksia. Määrittelen huostaanoton ja kerron yleisesti mitä sijaishuolto tarkoittaa. Tarkastelen myös sijaisvanhempien ennakkovalmennusta, tukimuotoja, jaettua vanhemmuutta sekä kiintymyssuhteen muodostumista. Neljännessä luvussa kerron tutkimusasetelman valinnoista, muun muassa aineiston keruusta ja analysointimenetelmästä. Viidennessä luvussa on tutkimuksen tuloksia. Käytän jonkin verran lainauksia sijaisvanhempien puheesta. Tutkimusraportin lopussa on johtopäätökset ja yhteenvetoa tutkimuksen tuloksista sekä pohdintaa.

2 PERHEET

Tutkimuksessani teoreettisena viitekehyksenä ovat erilaiset perheet ja niissä tapahtuneet muutokset sekä perhe käsitteenä ja instituutiona. Tarkoitus on kuvata perhe-elämän moninaisuutta ja avata perheen käsitettä. Perheen käsite on erilainen riippuen siitä, mistä näkökannasta sitä tarkastellaan. Käsitteestä myös kiistellään ja pohditaan miten se on muuttunut vuosikymmenten kuluessa. Se sisältää nykyisin monia eri piirteitä, eikä tutkijoiden tai asiantuntijoidenkaan keskuudessa vallitse samanlaista käsitystä siitä, mikä on perhe ja miten perhe mielletään.

Sipiläinen ja Ylä-Soininmäki (1993) ovat määritelleet perinteisen lapsiperheen, yksinhuoltajaperheen, uusperheen ja lapsettoman perheen seuraavasti: Perinteisellä lapsiperheellä tarkoitetaan isän, äidin ja yhden tai useamman yhteisen lapsen muodostamaa ydinperhekokonaisuutta, joka voi perustua joko avo- tai avioliittoon. Yksinhuoltajaperheellä tarkoitetaan perheitä, joissa on vain yksi huoltaja sekä yksi tai useampi lapsi. Uusperheellä tarkoitetaan niitä perheitä, joissa on vähintään yksi lapsi, joka ei ole molempien vanhempien yhteinen. Perhemuotona voi olla joko avo- tai avioliitto. Lapsettomalla perheellä tarkoitetaan perhettä, jolla ei ole lapsia tai joiden lapset ovat täyttäneet 18 vuotta. (Sipiläinen & Ylä-Soininmäki 1993, 9.)

Forsberg (2003) kirjoittaa, että taloudelliset ja moraaliset seikat eivät enää rakenna perhettä. Sen sijaan rakkaus, kiintymys ja emotionaalinen sitoutuminen luonnehtivat aikamme perhe-elämää entistä painokkaammin. Vanhemmuus voidaan eritellä juridisen, taloudellisen ja käytännöllisen vanhemmuuden mukaan. Tämän ajattelun mukaan juridinen vanhemmuus viittaa lainsäädännöllisiin oikeuksiin, taloudellinen vanhemmuus tarkoittaa vanhemman taloudellista vastuuta lapsesta ja käytännöllinen vanhemmuus viittaa päivittäiseen huolenpitoon. Toinen vanhemman eri puolien erottelu, jota on käytetty mm. uusperheitä ja sijaisperheitä koskevissa tutkimuksissa, on jako biologiseen, psykologiseen ja sosiaaliseen vanhemmuuteen. (Forsberg 2003, 89,114-118.) Perheen määritelmään liittyy myös lasten kasvatustehtävät. Suomalaisessa yhteiskunnassa päävastuu kasvatuksesta on perinteisesti nähty kuuluvan vanhemmille. Päiväkodin ja koulun tehtäväksi on katsottu kotien tukeminen tässä tehtävässä. (Seppälä 2000, 7,14.)

Perheen käsitteen määrittelemisen on tänä päivänä monimutkaista ja haastavaa, eikä yksiselitteistä määritelmää löydy. Perhesuhteet, -kokoontamot ja -roolit ovat muuttuneet. Enää perheen määritelmäksi ei riitä ydinperheen määritelmä, johon kuuluu isä, äiti ja kaksi lasta. On paljon

yksinhuoltajaperheitä, uusperheitä, sijaisperheitä ja ylisukupolven perheitä. Perheeksi voidaan määritellä myös pariskunnat, joilla ei ole lapsia. Lisäksi keskustelua on herättänyt homo- ja lesboparien oikeus rekisteröityyn parisuhteeseen.

Uusien perhemuotojen yleisyys ei tarkoita kuitenkaan sitä, että ne olisivat automaattisesti sosiaalisesti hyväksytyjä. Moniin perhemuutoksiin suhtaudutaan edelleen jännitteisesti. Jallinoja (2009) tuo esille esimerkkinä uusperheen normalisoinnin yhteiskunnassamme. Hän toteaa, että vielä 1980 –luvulla uusperhettä pidettiin ainakin osittain outona ja hankalana perhemuotona, johon liitettiin monenlaisia jännitteitä. Lähestymistapa oli ongelmakeskeinen, joka poikkesi tutusta ja normaalista ydinperheenmallista. Nyt 2000 –luvulla uusperhe ei ole enää samanlainen uutinen. Voidaankin sanoa, että uusperhe on yhteiskunnallisena ilmiönä muuttunut tuntemattomasta vieraasta tavalliseksi, joskin monia järjestelyjä vaativaksi perhearjeksi. (Jallinoja 2009, 130-134, 143-144.)

Keurulaisen (1998) mukaan perhe on yhteiskunnan perusyksikkö ja –pilari, joka elää yhteiskunnan ehdoilla ja muuttuu sen muutosten myötä. Hän kertoo perhemuotojen kehityksestä eri murrosvaiheiden kautta. Perheet olivat 1900 –luvun alussa agraariyhteiskunnassa usein suuria. Siihen kuului isän, äidin ja lasten lisäksi ainakin toisen puolison vanhemmat sekä usein myös tilan työntekijöitä perheineen. Perhe oli siis monen sukupolven ja vieraan työvoiman muodostama yhteisö. Toisen maailmansodan jälkeen 1940-luvun lopulla alkoi muodostua teollisuuskauden perheitä, jolloin perheen rooli ja merkitys muuttui. Puolisoiden työpaikat siirtyivät kodin ulkopuolelle ja perhekoot pienenivät. Monen sukupolven perheet hajosivat teollistumisen myötä, koska se merkitsi usein muuttamista työn perässä pois kotiseudulta. Perheestä muotoutui kahden sukupolven ydinperhe eli siitä tuli äidin, isän ja lasten muodostama yhteisö. Palveluyhteiskunnassa 1970-1990 perheestä alkoi muodostua entistä enemmän hyvinvointiperhe. Hyvinvointiyhteiskunta tarjosi perheille enemmän palveluja ja perheen rooli muuttui kuluttajakeskeisemmäksi. Perhekoko pieneni entisestään ja tyyppiperheeksi muodostui isän, äidin ja kahden lapsen muodostama ydinperhe. Avioerojen yleistyttyä yleistyi myös muut perhemuodot kuten uusperheet ja yksinhuoltajaperheet. (Keurulainen 1998, 55-59.)

Nykyperheen Keurulainen määrittelee dynaamiseksi yhteisöksi, jolla on laaja sosiaalinen toimintaverkosto. Yhä useampi hoivaamistehtävä onkin siirtynyt yhteiskunnan hoidettavaksi ja hajaantunut siellä monen eri sektorin vastuulle. Elintason nousun myötä yhä useampi perhe on päässyt nauttimaan yhteiskunnan palveluista, joiden kattavuus on lisääntynyt vuosien kuluessa.

Esimerkiksi kotihoidontuki, lapsilisä, äitiysavustus ja lasten päivähoito ovat lainsäädännöllä turvattuja etuuksia. Toisaalta muun muassa 1990-luvun taantumien jälkeen joitakin hyvinvointipalveluita on supistettu. (Keurulainen 1998, 55-59.)

2000-luvun perhe-elämä on herättänyt keskustelua muun muassa siitä, että kuinka paljon perheet ovat arjessa oikeasti yhdessä ja läsnä kasvokkain. Jallinojan (2009) mukaan media, virtuaalimaailma ja viihde-elektroniikka ovat osittain haastaneet perheen jäsenyydet. Toisaalta esimerkiksi media on tuttu ja pidetty aihe, mutta toisaalta se aiheuttaa hämmennystä ja paheksuntaa, se voi myös kyseenalaistaa perheen sääntöjä ja yhteisyyttä. Jallinoja toteaa, että perheyhteyden palauttamisessa perheenjäsenten vuorovaikutus on suoraa, ei mediavälitteistä. Tällöin eri viihde-elektroniikka, virtuaalimaailma ja media ovat läsnä perheessä vain sille määritellyssä roolissa. (Jallinoja 2009, 192-199.) Toisaalta voidaan todeta, että nykyään vanhemmilla on mahdollisuus olla enemmän lastensa kanssa, koska esimerkiksi perheen äidillä ei mene enää samalla tavalla koko päivää kodinhoitoon kuin aikaisemmin. Aiemmin vanhemmilla ei ollut välttämättä mahdollisuutta toteuttaa Maslowin tarvehierarkian korkeampia arvoja, koska aikaa meni perustarpeiden tyydyttämiseen selkeästi enemmän kuin nyt (Dunderfelt, Laakso, Peltola & Vidjeskog 1993, 107). Nykyisin pohditaan nimenomaan näitä itsensä toteuttamisen arvoja niin perheen aikuisten kuin lapsen suhteen.

Muutama vuosikymmen sitten vanhempien erojen lisääntyminen nähtiin uhkaavan perhettä yhteiskunnallisena instituutiona ja yksityisenä elämänmuotona. Kriittisessä perhetutkimuksessa on kuitenkin viime vuosina moraalisen paheksunnan sijaan ryhdytty analysoimaan perhemuotojen moninaistumista. Yhteiskunnallinen huoli erojen lisääntymisestä kohdistuu ennen kaikkea vaikutuksiin, joita erolla on nähty olevan lapsille ja perhe- ja avioliittoinstituution moraalisten sääntöjen rapautumiseen. Avioliittoinstituutio on ainakin juridisesti heikentynyt, ja avoliitto on tullut siihen rinnalle hyväksytyksi yhteiselämän muodoksi. Perheen on ajateltu perustuvan parisuhteen varaan ja juuri parisuhteen on esitetty muuttaneen muotoaan ja merkitystään ihmisen elämässä. (Forsberg 2003, 103-104.)

Yksityisyyden suoja on noussut yhä keskeisemmäksi periaatteeksi (Sevón 2008, 73). Toisaalta taas perheen yksityisyys on tullut julkisemmaksi erilaisten hallinnollisten ja byrokraattisten toimenpiteiden takia. Perheen sisäiseen dynamiikkaan voidaan puuttua monin eri tavoin ulkoa päin. Tähän on vaikuttanut muun muassa perheen sisäisten tehtävien siirtyminen osittain perheen

ulkopuolelle. (Virkki 1994, 18.) Tässä voidaankin pohtia valtion roolia perheen aseman määrittelyssä ja miten erilaiset säädökset ja määräykset vaikuttavat perheisiin.

Sevón ja Notko (2008) toteavat, että perhesuhteet ovat selkeästi yksi merkittävimmistä ihmisten elämään vaikuttavista suhteista. Perhesuhteisiin liittyy velvoitteita, lojaaliutta ja vastuita. Lisäksi niitä säätelevät lait ja muut institutionaaliset rakenteet, ja ne ovat vahvojen kulttuuristen, yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja yksilöllisten merkitysten ympäröimiä. Ihmiset voivat elää monia perhesuhteita samanaikaisesti, esimerkiksi vanhempana, puolisona ja lapsena. Suomalaiset elävätkin tänä päivänä erilaisissa perhesuhteiden verkostoissa, jotka ovat ylisukupolvisia ja monikerroksisia. (Sevón & Notko 2008, 13.)

Forsberg (1998) toteaa perheen määritelmästä, että perheen käsite on aiheuttanut viime vuosikymmeninä tieteellisessä keskustelussa loputonta kritiikkiä. Käsitettä pidetään epäanalyttisenä ja perhe-ilmiötä yksinkertaistavana. Kiistelystä seurauksena perhe on alkanut näyttää niin moninaiselta ilmiöltä, että yhtenäinen määritelmä tuntuu mahdottomalta. Kuitenkin perheen käsitettä käytetään arkielämässä luontevasti niin tavallisten ihmisten kuin eri asiantuntijoiden puheessa. Forsberg esittää erääksi ratkaisuksi perheen määritelmään, että perheen käsite ei olisikaan tutkimuksen lähtökohta vaan pikemminkin tutkimuksen tulos. Perhe on ollut ja on yhä edelleen inhimillisen elämän keskeinen kategoria. Forsberg toteaa, että tavoissamme ymmärtää perhe on kysymys arkielämän jatkuvuuteen, moraalikäytäntöihin, hoivan ja huolenpidon organisointiin liittyvistä tärkeistä seikoista ja tämän vuoksi perustelee perheen käsitteen käytön tutkimista. (Forsberg 1998, 75.)

3 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO JA SIIAISVANHEMMUUS

Lastensuojelu voidaan ymmärtää suppeasti osaksi perhe- ja yksilökeskeistä sosiaalityötä, jossa tavoitteena on auttaa ja tukea vaikeassa elämäntilanteessa olevia lapsia ja heidän perheitään. Laajemmin ymmärrettynä lastensuojeluun kuuluvat myös lasten ja perheiden taloudellinen tukeminen ja asumisen tukeminen. Lastensuojelu lähtee sananmukaisesti lapsen suojelun tarpeista ja tähtää niin lapsen kuin perheenkin kuntoutumiseen. Laissa lastensuojelu jaetaan *avohuollon tukitoimiin, sijaishuoltoon ja jälkihuoltoon*. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 61, 77.)

Avohuolto tapahtuu tukemalla lasta ja perhettä heidän omassa elinympäristössään (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 77). Avohuollon tukitoimia ovat muun muassa taloudellinen tuki (lasten harrastusten kustannukset, toimeentulotuki, asumistuki, harkinnanvarainen taloudellinen tuki, virkistysmatka) tai käytännöllinen tuki (kodinhoito, perhetyö, lasten kuljetukset, päivähoitopaikka). Lapsi voidaan lähettää tarvittaessa psykiatriin tai neurologisiin tutkimuksiin ja hoitoon. Vanhempia tuetaan terapiaan, katkaisuhoidon ja mielenterveyspalveluihin. Lapsella voi olla tukiperhe, jossa hän voi viettää esimerkiksi viikonlopun tai loma-aikana olla pidempään. (Sinkkonen 2001, 168.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen sijoitusta kodin ulkopuolelle. Lapselle on järjestettävä sijaishuolto ja otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Lapsi on otettava huostaan myös jos lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään esimerkiksi käyttämällä päihteitä. Sijaishuollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaan. Huostaanotto on aina viimesijaisiin puuttumisen keino. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon voidaan ryhtyä vain silloin kun avohuollon tukitoimet eivät ole olleet mahdollisia tai riittäviä lapsen huolenpidon toteuttamiseksi. On myös arvioitava, että sijaishuolto on lapsen edun mukaista. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, ammatillisena perhekotihoitona tai laitoshoidon. Sijoittava kunta on vastuussa siitä, että sijaishuoltopaikka on lapsen tarpeiden mukainen. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimena tai jälkihuollon perusteella. (Taskinen 2007, 40-50, 78.)

Lapsen siirtyessä sijaishuoltoon, laaditaan sijaishuollossa asiakassuunnitelma, johon kirjataan hoidon tavoitteet lyhyelle ja pitkälle aikavälille. Asiakassuunnitelma tehdään yhteistyössä

sosiaalityöntekijän, lapsen biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien kanssa. Suunnitelman tarkoitus on toimia työväliseinä ja se pitää tarkistaa säännöllisesti, vähintään vuosittain. Sijaishuollon asiakassuunnitelmaan on tärkeää ottaa huomioon myös avohuollossa olleet tavoitteet ja tukitoimet, koska sijaishuolto ei ole irrallinen osa lastensuojelussa. (Mikkola 1999, 13, 49.) Sijaishuollossa onkin tärkeää ottaa huomioon myös mitä ennen sijoitusta on tapahtunut kun suunnitellaan miten sijaishuolto voisi toteutua mahdollisimman hyvin.

Sinkkonen (2001) toteaa, että hyödyttömäksi ja riittämättömäksi osoittautuneita avohuollon tukitoimia ei ole syytä pitkittää, koska lapsen tilanne huononee joka päivä, jonka hän viettää turvattomassa tai vaarallisessa kodissa. On olemassa selkeää tutkimusnäyttöä siitä, että mitä myöhemmin asioihin puututaan, sitä vähemmän sijoituksesta ja siihen liittyvästä hoidosta ja kuntoutuksesta on hyötyä. Sijaishuoltoon tulevat lapset ovat usein lähtöisin moniongelmaisista perheistä, joissa lapsia on laiminlyöty. (Sinkkonen 2001, 172-173.) Moniongelmaisessa perheessä on usein samanaikaisesti useita ongelmia esimerkiksi mielenterveysongelmia, päihdeongelmia ja arjen hallinnan ongelmia.

Jälkihuolto on järjestettävä lapselle tai nuorelle sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen toimesta sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuollon avulla tuetaan lasta tai nuorta, hänen huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa lapsi tai nuori on. Jälkihuollon tavoitteena on saattaa nuori itsenäiseen elämään. Jos yhteydenpito päättyisi pelkästään täysi-ikäisyyden perusteella, pitkäaikainen tuki keskeytyisi epätarkoituksenmukaisella tavalla. Sijaishuolto ja jälkihuolto tulee nähdä kokonaisuutena, jota sekä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä että sijaishuollon työntekijät yhteisesti toteuttavat. (Taskinen 2007, 88.)

3.1 Perhehoito

Lastensuojelussa perhehoito tarkoittaa lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä tehtävään sopivassa perheessä. Perhehoito antaa lapselle ja nuorelle mahdollisuuden perhe-elämään, mikä edistää hänen perusturvallisuuttaan sekä psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kehitystään. Perhehoidon tehtävänä on tarjota lapselle koti tarvittaessa täysi-ikäisyyteen asti. Toisaalta perhehoidon tehtävänä on auttaa lasta palaamaan takaisin syntymävanhempiensa luo silloin kun se on mahdollista. Lastensuojelussa perhehoidon tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen

kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Lastensuojelussa on aina tehtävä asiakassuunnitelma tilapäistä neuvontaa ja ohjausta lukuun ottamatta. Myös perhehoidossa jokaiselle lapselle tehdään asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Perhehoidossa olevan lapsen asiakassuunnitelma tehdään ja tarkastetaan yhteistyössä sosiaalityöntekijän, lapsen (lapsen iästä riippuen), biologisten vanhempien ja perhehoitajien kanssa. Asiakassuunnitelmaa täydennetään tarvittaessa erillisillä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Asiakassuunnitelmaan kirjataan huostaan otetun lapsen kohdalla sijoituksen tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle ja hänen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. Asiakassuunnitelmaan kirjataan myös se, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Perhehoito voidaan toteuttaa toimeksiantosopimuksella ja ostopalvelusopimuksella. Ostopalvelusopimuksella toimivat ovat perhekotiyrityksiä tai muita yksityisiä yrityksiä. Toimeksiantosopimuksella toimivat niin sanotut tavalliset perheet. Tässä tutkimuksessa kohderyhmänä ovat toimeksiantosopimuksella toimivat perheet. Toimeksiantosopimussuhteiseksi perhehoitajaksi voi ryhtyä henkilö, joka on koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella sopiva antamaan perhehoitoa (Perhehoitolaki 312/1992).

Vuonna 2010 Suomessa sijaishuollossa olevista lapsista alle puolet oli sijoitettu sijaisperheeseen ja kaikista sijoituksista, johon kuuluu sekä avohuollon että sijaishuollon sijoitukset, noin 30 % oli sijoitettu sijaisperheeseen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2012). Kuitenkin sijaisperheitä pidetään yleisesti ensisijaisena vaihtoehtona. Sijaisperhetoiminnan vähäisyyteen ei löydy yhtä yksiselitteistä syytä. Ketola (2008) pohtii muun muassa sitä, onko sijaishuollon toiminta riittävän suunnitelmallista. Sijaishuollon sijoituspaikkaa tarvitaan yleensä nopeasti, jolloin sijoituksen suunnitelmallisuudelle, lapsen ja perheen kohtaamiselle ja lapsen tarpeiden kohtaamiselle voi jäädä niukasti aikaa. (Ketola 2008, 32.)

Suunnitelmallisuus sijaisperheitä haettaessa tarkoittaa muun muassa sitä, että sijaisperhetoiminnasta tulee tiedottaa riittävästi ja sijaisperheiden rekrytointiin tulee käyttää riittävästi voimavaroja. Sijaisperheiden valmennuksen tulee olla systemaattista valtakunnallisesti. Ketolan mukaan kuitenkin käytännössä sijaisperheiden tukeminen on usein sattumanvaraista, tuen määrä ja laatu vaihtelevat eri maakunnissa ja kunnissa. Ongelmana on ollut sijoitusten väheneminen

sijaisperheisiin, koska sijaisperheitä ei ole ollut saatavilla ja koska sijoitettavat lapset oirehtivat niin voimakkaasti, ettei sijoitus sijaisperheeseen ole kestäväällä pohjalla. Ketolan mukaan sijaisperheitä voisi olla saatavilla enemmän jos toiminta olisi organisoitu kuntien yhteistyössä seutukunnalliseksi ja alueelliseksi kokonaisuudeksi. Tällä hetkellä maassamme on sijaisperheitä, jotka odottavat sijoitusta, mutta käytäntö, jossa perheen rekrytoinut kunta sitoo perheen omakseen, estää järkevän resurssien käytön ja sijoittamisen muualta. (Ketola 2008, 32.) Näin yksittäisen lapsen kohdalla sijaishuoltopaikan löytyminen voi perustua sattumaan, jolloin tarjolla olevat sijoituspaikat määrittävät lapsen sijoituspaikan valintaa enemmän kuin lapsen tarpeet (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 10).

Lastensuojelua kehitettäessä on löydettävä keinoja sen ehkäisemiseksi, etteivät lapset olisi sijoitusvaiheessa liian vaurioituneita päästäkseen sijaisperheeseen. Perheiden pelätään uupuvan liian voimakkaasti oireilevien lasten kanssa. Voidaankin kysyä, miksi sijoitusvaiheeseen tulevat lapset ovat ehtineet elää vaurioittavissa olosuhteissa niin kauan, ettei sijoittaminen perheisiin ole enää mahdollista. (Ketola 2008, 33.)

Sijoitus perheeseen voi olla vaikeaa myös aivan pienen lapsen kohdalla, vaikka lapsi ei olisi ehtinyt olla vaurioittavissa olosuhteissa pidempää aikoa. Sinkkosen (2001) mainitsee esimerkiksi tilanteen, jossa ensimmäisten elinkuukausien aikana aivoille on aiheutunut vaurioita, joita ei saada koskaan täysin korjatuksi. Häiriö ei ole välttämättä tullut päähän kohdistuneesta mekaanisesta traumasta, vaan vaikeasta deprivatiosta, kaltoin kohtelusta ja heitteille jättämisestä. Näin voidaan ymmärtää, että joidenkin häiriintyneimpien lasten kohdalla voi olla pakko tyytyä oireiden lievittämiseen. (Sinkkonen 2001, 67-68.)

Suomen sijaisperhetoiminnan asema saa uudenlaisen näkökulman kun sitä verrataan esimerkiksi pohjoismaiden vastaavaan tilanteeseen. Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa perheiden ja lasten tilanteet ovat samantapaisia ja syyt lasten sijoituksiin ovat samantapaiset. Kuitenkin sijaisperheisiin pääsee Norjassa yli 80 % ja Ruotsissa yli 70 %. (Ketola 2008, 34-35.) Suomen lainsäädäntö poikkeaa Ruotsin ja Norjan tilanteesta myös sijaishuoltopaikan ja -muodon pysyvyyden osalta. Ruotsissa sijaishuollon pysyvyyttä on parannettu niin, että lapsen oltua sijaisperheessä kolme vuotta, on selvitetävä olisiko lapsen edun mukaista siirtää lapsen huoltajuus sijaisvanhemmille. Norjassa taas sosiaalilautakunta voi lastensuojelulain mukaan antaa luvan lapsen adoptioimiselle. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 14.)

Norjassa sijaisperhetoiminta on organisoitu maakunta tasoiseksi yhteistyöksi, jolloin varmistetaan sijoituksista vastaavien osaaminen eikä hukata perhereservejä. Sijaisperheiden rekrytointi sekä toiminnasta tiedottaminen on hyvin suunnitelmallista ja valtio tukee kuntia näissä tehtävissä. Ruotsissa sosiaalhallitus on linjannut perhehoidon ensisijaiseksi hoitomuodoksi ja tästä linjauksesta on positiivisia heijastinvaikutuksia myös kuntien toiminnan suunnitteluun ja organisointiin. Ruotsissa on mahdollistettu myös se, että sijaisvanhempi voi jäädä hoitamaan yhtä sijoitettua erityishoitoa vaativaa lasta, joka muuten olisi sijoitettu laitokseen. Sijaisvanhemmille on näissä tapauksissa maksettu palkkiota, joka vastaa ansiotyössä saatua tuloa. Suomessa sijaisvanhemman toimeentulo on rakentunut vuonna 1992 voimaan tulleen perhehoitajalain vuoksi oletukselle, että vanhemmat käyvät työssä kodin ulkopuolella. Koska tilanne on oleellisesti muuttunut, tulevaisuudessa olisi kehitettävä päätoimisten sijaisvanhempien turvaksi työsuhdetta vastaava sosiaali- ja toimeentuloturva. (Ketola 2008, 34-36.)

Suomessa on pyritty saamaan painopistettä perhehoitoon monin tavoin. Vuoden 2012 alusta perhehoitajien ennakkovalmennus on tullut pakolliseksi ja perhehoitajille turvataan riittävä tuki sijoituksen aikana. Samalla perhehoitajien vähimmäispalkkio on määritelty 650 euroon. Perhehoitajalain 1 §:n 2 momentin mukaan perhehoitajaksi aikovan henkilön on suoritettava ennen perhehoitajaksi ryhtymistä tehtävän edellyttämä ennakkovalmennus. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2012.)

Suomessa vuoden 2012 alusta perhehoito on määritelty laitoshoidon nähdessä ensisijaiseksi sijaishuollon muodoksi. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoidon vain, jos sitä ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla muualla. Lastensuojelulain 50 §:ssä säädetään sijaishuoltopaikan valinnan kriteereistä. Lakimuutoksen lähtökohtana on, että lapsen sijaishuolto tulee ensisijaisesti järjestää muuna kuin laitoshuoltona. Säännöksen mukaan sijaishuoltoa järjestettäessä tulee myös aina huolehtia siitä, että sijaishuoltopaikan lisäksi järjestetään riittävät lapsen edun mukaiset tukitoimet. Vasta jos perhehoito ei tukitoimien avullakaan turvaisi lapsen edun mukaista sijaishuoltoa, sijaishuolto toteutetaan laitoshuoltona. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2012.)

3.1.1 Huostaanotto lastensuojelun toimenpiteenä

Suomen lastensuojelulaki edellyttää, että perhettä tuetaan avohuollossa ennen kuin huostaanottoa aletaan suunnitella. Poikkeuksena muodostavat hätätilanteen, joissa lapsi on pakko ottaa kiireellisesti huostaan. Tilanteissa, jossa vanhemmat eivät jaksaa tai kykene huolehtimaan lapsensa hoidosta ja kasvatuksesta, ratkaisuna käytetään perhe- tai laitossijoitusta. Lapsi otetaan huostaan tai käytetään avohuollon sijoitusta. Kummassakin tapauksessa pyritään väliaikaiseen ratkaisuun ja pyritään mahdollistamaan lapsen paluu syntymäperheeseensä. Olennaista Suomen lastensuojelussa on, että haavoittavissa olosuhteissa elävän lapsen huolenpito ja hoiva voidaan järjestää myös muutoin kuin huostaanoton kautta, ja että näitä avohuollon keinoja tulee käyttää ensisijaisesti. Huostaanottoon perustuva sijoitus on tarkoitettu pitkäaikaisemmaksi kuin avohuollon tukitoimena tehty sijoitus. (Sinkkonen 2001, 168.)

Huostaanotto on vain yksi lastensuojelun toimenpiteistä, mutta suurelle yleisölle se näyttäytyy helposti isossa roolissa. Huostaanotto on lastensuojelutyön viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Se on voimakasta viranomaisten puuttumista lapsen ja perheen itsemääräämisoikeuteen. Huostaanotto on näin ollen myös oikeusturvakysymys lapsen ja hänen perheensä sekä työntekijöiden kannalta. (Taskinen 2007, 40-50.)

Huostaanotossa lapsen kasvatusta ja hoito siirtyvät käytännön tasolla sijaisperheelle tai lastensuojelulaitokselle, juridinen vastuu on huostaanoton tehneellä kunnalla eli sosiaaliviranomaisilla, lapsen huoltajuus säilyy edelleen lapsen vanhemmalla. Vuoden 1984 alkaen lastensuojelulain mukaan lapsen huoltajuus säilyy lapsen biologisilla vanhemmilla huostaanotosta huolimatta. Lain mukaan vanhemmat voivat osallistua sijaishuollossakin lapsensa huoltosuunnitelmien tekemiseen ja he päättävät muun muassa lapsen sukunimestä ja joistakin muista tärkeistä asioista. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Tämä asia vaikuttaa lapsen asioiden hoitoon käytännössä. Toisaalta voidaan ajatella, että on lapsen edun mukaista kun vanhemmat pysyvät paremmin mukana lastensa elämässä ja lapsella säilyy oikeus juuriinsa. Toisaalta voi olla haastavaa toteuttaa lapsen etua, jos vanhemmat vaikuttavat asiakassuunnitelmaan lapsen edun vastaisesti. Onhan huostaanoton perusteena usein juuri se, että vanhemmat eivät ole kyenneet eivätkä kykene toimimaan lapsen edun mukaisesti tukitoimista huolimatta.

Huostaanoton ja sijaishuollon hyvät tulokset ja onnistuminen edellyttävät laadukasta lastensuojelutyötä koko lastensuojelun kentällä: avohuollossa, huostaanotto-prosessissa, sijaishuollossa ja jälkihuollossa. Voidaan sanoa, että sijaishuollon laatu alkaa rakentua jo avohuollon arvioinnissa ja päätöksenteossa, ja jälkihuollon laatu rakentuu heti sijoituksen alusta lähtien. Laadun varmistamiseksi tarvitaan koko lastensuojeluprosessissa yhteisiä arviointimenetelmiä ja dokumentointitapoja. (Mikkola 1999, 13.)

Kalland (2011) toteaa artikkelissaan, että sijoituksen onnistumista edistävät varhainen sijoittaminen (mieluiten alle 12 kk:n iässä) ja sijoitusten vähäinen lukumäärä (mieluiten vain yksi). Myös sijaisvanhempien koulutus ja tuki sijoituksen jälkeen ovat tärkeitä sekä sijaisvanhempien sitoutuminen lapseen. Toisaalta sitoutumisen mahdollisuus liittyy pysyvyyteen. Jos sijaisvanhemmat eivät tiedä kuinka pitkään lapsi heillä on, sitoutuminen lapseen voi vaikeutua. (Kalland 2011, 212.) Hyvät tulokset huostaanotosta ovat usein yhteydessä myös siihen, että biologiset vanhemmat ovat hyväksyneet sijoituksen, jolloin lapsi saa sisäisen luvan kiinnittyä sijaisvanhempiin. Omat vanhemmat voivat olla lapselle emotionaalisesti tärkeimmät aikuiset, mutta sijaisvanhemmat huolehtivat arkielämän sujumisesta. (Sinkkonen 2001, 166-177.)

Sinkkosen (2001) mukaan suurin syy Suomessa toteutettuihin huostaanottoihin ovat vanhempien alkoholi-ongelmat. Sinkkonen pohtii, että meidän juomakulttuurimme on luultavasti tärkein syy huostaanottojen suureen määrään. (Sinkkonen 2001, 182.) Muita huostaanoton syitä voivat olla muun muassa muut päihteet, mielenterveysongelmat, väkivaltaisuus tai seksuaalinen väkivalta. Lisäksi huostaanotto voi tulla kyseeseen kaikissa niissä tapauksissa, joissa lapsen kehitykselle ja turvallisuudelle aiheutuu välitöntä vaaraa. (Arkimies 2008, 252.)

Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli vuonna 2010 yhteensä 17.064. Huostaan otettuja lapsia oli yhteensä 10.003, ja sellaiset huostaanotot, joissa on mukana kiireelliset sijoitukset oli 11.450 lasta. Huostassa olleiden lasten määrä väheni edellisvuodesta runsaat kaksi prosenttia, mutta kiireellisesti sijoitettuja oli 21 prosenttia enemmän. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoissa on eritelty tietoa siitä, kuinka moni kaikista (n. 17.000) sijoitetuista lapsista ja nuorista on sijoitettu perheisiin, laitoksiin, ammatillisiin perhekoteihin ja muihin sijoituspaikkoihin. Eniten lapsia sijoitettiin laitoksiin noin 38%, seuraavaksi eniten sijoitettiin perheisiin noin 33%, ammatillisiin perhekoteihin sijoitettiin noin 17% ja muihin sijoituspaikkoihin noin 12%. Seuraavaan taulukkoon on koottu vuoden 2010 sijoitukset Suomessa sijoituspaikan mukaan.

Taulukko 1. Vuoden 2010 sijoituspaikat Suomessa

Perhehoito	Ammatillinen perhekoti	Laitos	Muut sijoitukset	Sijoitukset yhteensä
5.675 (33 %)	2.927 (17 %)	6.492 (38 %)	1.970 (12 %)	17.064 (100 %)

(Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012.)

Taulukossa perhehoidolla tarkoitetaan lapsen tai nuoren hoidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa eli sijaisperheessä. Perhehoitoon kuuluu tässä myös ne lapset, jotka on sijoitettu sukulais- tai läheisperheeseen. Ammatillinen perhekoti tarkoittaa tässä perhehoidon ja laitoksen väliin sijoitettavaa sijaishuollon muotoa. Laitoshuolto tarkoittaa tässä lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä lastenkodissa, nuorisokodissa, koulukodissa tai muussa näihin rinnastettavassa lastensuojelulaitoksessa. Lisäksi lastensuojelulaitoksena pidetään muita näihin rinnastettavia yksiköitä, kuten vastaanottokoteja ja perhekuntoutusyksiköitä. Muu huolto tarkoittaa tässä sijoitusta omaan kotiin, itsenäisesti tuettua asumista ja muuta huoltoa mikä ei sisälly perhehoitoon tai laitoshuoltoon. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012.)

Sijoituksissa on nähtävissä jonkin verran eroja sen mukaan, onko kyseessä kaupunkimainen kunta, taajaan asuttu kunta tai maaseutumainen kunta. Perhesijoituksia oli suhteessa eniten maaseutumaisissa kunnissa ja vähiten kaupunkimaisissa kunnissa. Taajaan asutuissa kunnissa oli myös eniten perhesijoituksia. Seuraavaan taulukkoon on eritelty sijoitukset vuodelta 2010, joista näkyy nämä erot erilaisten kuntien välillä.

Taulukko 2. Vuoden 2010 sijoituspaikat Suomessa erilaisissa kunnissa

	Perhehoito	Ammatillinen perhekoti	Laitos	Muut sijoitukset	Sijoitukset yhteensä
Maaseutu- maiset kunnat	705 (37 %)	427 (23 %)	449 (24 %)	307 (16 %)	1.888 (100%)
Taajaan asutut kunnat	754 (32 %)	521 (22 %)	677 (29 %)	396 (17 %)	2.348 (100%)
Kaupunkimaiset kunnat	4.216 (33 %)	1.979 (15 %)	5.366 (42 %)	1.267 (10 %)	12.828 (100%)

(Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012.)

Lastensuojelun huostaanotoissa korostetaan ajatusta syntymäperheeseen paluusta ja yhteyden ylläpitämistä syntymävanhempiin. Pitkäaikainenkin sijoitus pyrkii olemaan väliaikainen. Huostaanoton sijoituksissa ja adoptiossa korostuu sama perhesuhteiden monitasoisuus, joka on tunnusomaista uusperheissä eläville lapsille. Sosiaalinen, psykologinen, juridinen ja biologinen vanhemmuus eivät ole välttämättä samassa vanhemmuussuhteessa, vaan ne jakaantuvat useampaan suhteeseen ja niiden kaikkien samanaikaista ylläpitoa pidetään toivottavana. (Forsberg 2003, 156-157.)

Adoptiota lastensuojelullisena toimenpiteenä käytetään Suomessa erittäin harvoin. Suomen lainsäädäntö estää vastentahtoisen adoption. Silloin kun adoptiota on käytetty, se on perustunut osapuolten tahtoon. Suomalainen lastensuojelu on pyrkinyt kompromissiin lasten ja vanhempien oikeuksien ja odotusten välillä ja lastensuojelun sijaishuolto on mahdollistanut tämän adoptiota paremmin. (Forsberg 2003, 155.) Puustinen-Korhonen ja Pösö (2010, 3) ottavat esiin niin sanotun avoimen adoption, jossa lapsi säilyttäisi yhteyden myös biologisiin vanhempiin. Heidän mukaansa tämä soveltuisi hyvin lastensuojeluun.

Adoption tarkastelu muistuttaa, että perhesiteitä eivät luo ainoastaan emotionaaliset siteet, vaan myös biologiset ja juridiset siteet ovat tärkeitä. Adoption nykykäytännöt ja siihen liittyvä vahva sääätely näyttää korostavan, että kulttuurissamme ei ole helppoa irtaantua biologisista perhesiteistä. Nykyisessä adoptiolainsäädännössä adoption keskeiseksi tavoitteeksi määritellään lapsen parhaan vahvistaminen. Se on vahvasti eri aikuisosapuolten suostumukseen perustuva toimenpide, jolla on selvät oikeusvaikutukset. (Forsberg 2003, 148, 158.)

Siitä milloin voidaan käytännössä palauttaa lapsi takaisin biologisille vanhemmilleen herättää paljon keskustelua ja erilaisia mielipiteitä muun muassa mediassa ja asiantuntijoiden keskuudessa. Jos vanhempi on saanut asiansa kuntoon, miten pitkä näyttö tarvitaan, että lapset voidaan palauttaa? Huostaanotto vaikuttaa kiintymyssuhteisiin ja luottamukseen ja se on aina viimeisjaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys.

Mia Halmeen dokumenttielokuvassa ”Ikuisesti sinun” toteutettiin huostaanoton purku ja kaksi lasta palautettiin takaisin biologisen äidin luo. Lapset olivat asuneet sijaisperheessä viisi vuotta ja he pitivät sinä aikana yhteyttä biologiseen äitiinsä loma-aikoina ja viikonloppuisin. Jokapäiväinen arki ja elämä oli kuitenkin sijaisperheessä. Elokuvasta välittyi ristiriitainen tilanne lasten, biologisen vanhemman ja sijaisvanhempien välillä kun lapset palautettiin takaisin biologisen äidin luo. Kun lapsilta kysyttiin miltä tuntuu muuttaa kokonaan äidin luo takaisin, he vastasivat, että ”kivaa ja tyhmää” ja ”en tiedä”. Biologisen äidin suhteen näkyi innostus ja epävarmuus miten hän sitten pärjää. Sijaisvanhemmista näkyi toisaalta asian hyväksyminen ja toisaalta luopumisen haikeus ja huoli miten lasten elämä tästä jatkuu ja miten lapset pärjäävät. (Dokumenttielokuva Ikuisesti sinun.)

3.1.2 Tukimuodot perhehoidossa

Uuden lastensuojelulain mukaan perhehoidon osuutta lisätään sijaishuollossa. Säädöksen mukaan perhehoidossa tulee olla riittävästi tukitoimia, jotta perhehoidon ensisijaisuutta voidaan toteuttaa. Tukitoimia ovat sekä lapselle tarjotut tukitoimet että sijaisvanhemmalle ja perhehoitajalle tarjottavat tukitoimet. Myös lapsen biologiselle perheelle tarjotaan tukitoimia. Lapselle ja biologiselle perheelle annettavat tukitoimet voivat olla vastaavia kuin mitä lastensuojelulain mukaan järjestetään avohuollon aikana. Perhehoitajalle annettavista tukitoimista säädetään perhehoitajalaissa. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Puustinen-Korhonen ja Pösö (2010, 4) toteavat, että sijaishuoltopaikan tukimuotojen pitäisi kehittyä nykyistä paremmin lapsen tarpeiden mukaan.

Heidän mukaansa liian usein lapsen tarpeiden muuttuessa, hänelle etsitään uusi sijaisperhe tai muu sijoituspaikka.

Perhehoidossa sijaisvanhemmilla on mahdollisuus saada erilaisia tukimuotoja, joita ovat muun muassa ennakkovalmennus, täydennyskoulutus, työnohjaus, vertaistuki, sopeutumisvalmennus ja tuetut lomat, perhehoitajan palkkio ja kulujen korvaaminen sekä sosiaalityöntekijän antama tuki ja ohjaus (Ketola 2008, 48-53). Lapsen sijoittanut kunta vastaa tukimuodoista, valmennuksista ja koulutuksista (Perhehoitajalaki 312/1992).

Perhehoitajan toimeksiantosopimuksessa sovitaan palkkion määrästä, kustannusten korvaamisesta ja muista mahdollisista erityisistä kustannuksista. Perhehoitajalain (312/1992) 2§:n mukaisen hoitopalkkion vähimmäismäärä on noussut 1.1.2012 alkaen perhehoidossa henkilöä kohden 650 euroon kuukaudessa. Korotus perustuu lakiin perhehoitajalain muuttamisesta (317/2011). Vuonna 2011 hoitopalkkion vähimmäismäärä oli 353,62 euroa kuukaudessa. Kunnat voivat maksaa myös suurempia hoitopalkkioita tai erityisestä syystä sopia maksettavaksi säädetyn palkkion vähimmäismäärää pienempänä. Kulukorvauksen vähimmäismäärä on 391,58 euroa henkilöä kohti kuukaudessa. Käynnistämiskorvauksen enimmäismäärä on 2.780,96 euroa henkilö kohden. (Perhehoitajalaki 312/1992.)

Eri kunnissa on jonkin verran eroa sen suhteen mitä tukea perhehoitajille tarjotaan. Tähän vaikuttaa muun muassa kunnan asettamat reunaehdot ja sosiaalityöntekijän työskentely. Tiedetyt tuet, kuten kustannukset ja palkkiot sekä asiakassuunnitelman laatiminen ovat lakisääteisiä, jotka on järjestettävä jokaisessa kunnassa. Kuitenkin osa sijaisvanhemmille tarjottavista palveluista eivät ole lakisääteisiä ja ne voivat vaihdella eri kunnissa. Taskinen (2003) toteaa, että taloudellinen tilanne ei saa heikentää lastensuojelupalvelujen järjestämistä, vaikka lastensuojelun tarve eri kunnissa ja mahdollisuudet järjestää palvelua eroaisivat toisistaan. Taskisen mukaan tämän vuoksi kaikkien kuntien tulisi kuulua lastensuojelun suurten kustannusten tasausjärjestelmään. (Taskinen 2003, 10.)

Lastensuojelun suurten kustannusten tasausjärjestelmällä pyritään ehkäisemään yksittäisille kunnille aiheutuvia poikkeuksellisia taloudellisia rasitteita. Esimerkiksi pienissä kunnissa yksittäisilläkin kalliilla huolto- tai hoitokustannuksia aiheuttavilla tapauksilla voi olla huomattava vaikutus kunnan talouteen. Tätä ongelmaa on pyritty lieventämään kehittämällä erityisiä suurten kustannusten tasausjärjestelmiä. Lastensuojelun kustannuksista suurin osa, noin 85 % syntyy sijaishuollosta. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 46.)

Kuntien lakisääteisistä palveluista ja tukimuodoista käydään paljon keskustelua ja niihin liittyy usein monia eri mielipiteitä. Keskustelua herättää muun muassa miten kuntien lakisääteiset palvelut saadaan turvattua käytännössä. Pitäisikö kunnille asettaa sanktioita jos ne eivät toteuta lakisääteisiä palveluja vai pitäisikö huolehtia kuntien taloudellisista edellytyksistä suoriutua näistä tehtävistä? Keskustelua herättää se, että voidaanko kunnille asettaa velvoitteita, mikäli kuntien edellytyksiä ei turvata esimerkiksi valtionosuusjärjestelmällä. Toisaalta velvoitteet voidaan myös ajatella olevan ristiriidassa kunnallisen itsehallinnon kanssa. Kuntien tulopohjaa ja sen riittävyyttä on kuitenkin käytännössä tarkasteltu kokonaisuutena, johon vaikuttavat valtionosuusjärjestelmän lisäksi kuntien verotulojen kehitys sekä asiakasmaksujen taso. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 26-27.)

Edellä kuvattujen tukimuotojen lisäksi kunnat ovat pyrkineet kehittämään myös uusia tukimuotoja sijaisperheille, varsinkin nyt kun sijoitusten painopistettä ollaan siirtämässä selkeästi enemmän perhehoitoon. Muutamissa Suomen kunnissa on kiinnitetty erityistä huomiota niin sanottuun alkutukeen. Kunnat ovat kehittäneet uusia malleja sijoituksen alkuun ja laatineet uusia ohjeistuksia. Tutkimukseni keskittyy tähän alkuvaiheessa saatuun tukeen. Osa haastattelemistani sijaisvanhemmista on saanut uuden mallin mukaista alkuvaiheen tukea ja osa ei ole saanut. Tutkimuksessani keskityn siihen, mitä sijaisvanhemmat pitävät tärkeänä sijoituksen alkuvaiheessa, riippumatta siitä ovatko he saaneet uuden mallin mukaista alkuvaiheen tukea vai eivät.

Satakunnassa on kehitetty perhehoidon alkuvaiheen tukea Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikössä. Uutta alkutukea on tarjottu perheille vuodesta 2009. Satakunnan alueen alkutukeen kuuluu neljä kotikäyntiä ensimmäisen puolen vuoden aikana. Ensimmäiseen kotikäyntiin osallistuu sosiaalityöntekijä ja perhehoidon sosiaaliohjaaja, jolloin keskustelun teemana on kiintymyssuhde ja vuorovaikutus. Toisella ja kolmannella kotikäynnillä perheeseen menee sosiaaliohjaaja, jolloin keskustelun teemana on asioiden edistyminen ja mitä tarpeita on noussut sekä yhteistyö biologisten vanhempien ja sosiaalitoimen kanssa. Neljänteen kotikäyntiin osallistuu sekä sosiaalityöntekijä että sosiaaliohjaaja, jolloin keskustelun teemana ovat sijaisperheen ajatukset uudesta perheenjäsenestä sekä sijoitetun lapsen ajatuksia perheestä. (Alkutukimalli 2010.)

Päijät-Hämeessä on aloitettu sijaisvanhempien alkuvaiheen starttituki vuoden 2011 aikana. Starttitukipaketti on otettu käyttöön sijaishuollon ja paikallisen sijaisvanhempien yhdistyksen yhteistyön tuloksena. Tukipaketti pitää sisällään viidestä kuuteen sosiaaliohjaajan käyntiä sijaisperheessä ensimmäisen vuoden aikana. Tapaamisissa käydään läpi sijoituksen alkuvaiheessa esiin nousseita

kysymyksiä ja tärkeitä sijaisvanhemmuuteen liittyviä teemoja. Sijaisvanhemmat saavat myös oppaan, jonka pohjalta keskusteluja käydään. (Nurminen 2011, 16.)

Perhehoidon kehittämishankkeessa on kiinnitetty huomioita siihen, miten sijaisperheitä voitaisiin tukea alkuvaiheessa niin, että sijoituksen alku sujuisi mahdollisimman hyvin. Ajatuksena on, että sijoituksen alussa tarvitaan tiivistä tukea, koska sijoituksen ensimmäinen vuosi on avainasemassa sijoituksen jatkon suhteen. Hankkeessa pohdittiin, miten tulisi toimia, jotta perheen muuttuminen sijaisperheeksi tapahtuisi jouhevasti, kenenkään jäämättä paitsioon. Tämän perusteella perhehoitoliitto loi oman mallinsa alkuvaiheen tuesta. Siihen vaikutti Pelastakaa Lapset ry:n porrastetun tuen malli. Mallin mukaan sijoitusvaiheessa tehdään laaja kartoitus, jonka perusteella lapselle, sijaisperheelle ja biologisille vanhemmille tarjottavan tuen taso määritellään. Tasoa voidaan tarvittaessa myöhemmin muuttaa. Tuki jaetaan porrastetusti perustukeen, erityistukeen ja intensiiviseen tukeen. Vuorovaikutukseen kiinnitetään erityistä huomiota. (Mantila, Mikkonen & Väinölä 2008, 28.)

Perhehoitoliitto ry tukee perhehoitajien ja sijaishoitajien asemaa monella tavalla. Perhehoitoliiton keskeisimpiin tehtäviin kuuluu muun muassa perhehoitajien aseman ja oikeuksien vahvistaminen sekä sosiaalisten etuuksien lisääminen. Perhehoitoliitto osallistuu aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vaikuttaa perhehoidon lainsäädännön kehittymiseen. Perhehoitoliitto tuottaa myös tietoa perhehoidosta, julkaisee Perhehoito-lehteä, järjestää koulutusta, vertaisryhmätoimintaa, parisuhdeviikonloppuleirejä ja leirejä sijoituksen katkeamisen kohdanneille perhehoitajille, tuottaa lakimiespalveluja, organisoii tuettuja lomiam, ylläpitää perhehoitajarekisteriä, tuottaa uusien perhehoitajien rekrytointiin tukipalveluja sekä tutkii ja edistää perhehoitoa tukevia rakenteita ja toimintamalleja Suomessa. Järjestötoimijoista sijaisperheiden toimintaa tukevat myös Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry sekä Ensi- ja turvakotien Liitto ry. Niiden toimintaan kuuluu muun muassa sijaisperheiden sopeutumisvalmennus. (Ketola 2008, 47-48.)

3.1.3 PRIDE-valmennus

Sijaisvanhemmuutta harkitseville järjestetään PRIDE –valmennuskursseja. Perheiden, jotka harkitsevat sijaisvanhemmuutta on tärkeää saada ennakkovalmennusta ja tietoa mitä sijaisvanhemmuus merkitsee. PRIDE- valmennus antaa tietoa valmiuksista, joita sijaisvanhemmat tarvitsevat ja he voivat myös arvioida samalla omia vahvuuksiaan ja kehittämistarpeitaan. PRIDE –

valmennuksen tavoitteena on, että perheet voisivat valmennuksen jälkeen tehdä päätöksen halukkuudestaan sijaisvanhemmiksi ja arvioida valmiuksiaan. Valmennukseen sisältyy perheiden ja kouluttajien yhteinen arviointi sijaisvanhemmuudessa tarvittavista valmiuksista. (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006.)

Pesäpuu ry ylläpitää ja kehittää PRIDE-valmennusta sekä järjestää PRIDE-kouluttajakoulutusta Suomessa. Kouluttajina toimivat kokeneet sijaisvanhemmat ja sosiaalityöntekijät yhdessä, jotka ovat saaneet tehtävänsä koulutuksen. PRIDE:n perusnäkemys on, että perhehoidossa yhteistyö on välttämätöntä. Sijaisvanhemmuus on tehtävä, josta ei tarvitse selviytyä yksin. (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006.)

Valmennuksessa jaetaan tietoa sijaishuollosta, huostaanotosta, lastensuojelulainsäädännöstä, kiintymyssuhteesta ynnä muista tärkeistä aiheista. Valmennus perustuu tiedon jakamisen lisäksi kokemukselliseen oppimiseen. Erilaisten harjoitusten avulla eläydytään omiin, lapsen ja hänen vanhempansa tunteisiin sijoituksen eri vaiheissa. Ryhmätapaamisten lisäksi valmennus sisältää perhetapaamisia ja PRIDE-kotitehtävät. PRIDE-kirja sisältää valmennustapaamisten keskeiset asiat ja lisämateriaalia tapaamisten teemoista. (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006.)

PRIDE-valmennuksen kahdeksan tapaamisen teemat ja sisällöt koostuvat keskeisistä tiedoista ja taidoista, joita sijaisvanhemmat tarvitsevat. PRIDE:ssa näitä tietoja ja taitoja kutsutaan valmiuksiksi. Nämä valmiudet ovat PRIDE-kirjan mukaan välttämättömiä lasten suojelemisessa ja hoitamisessa sekä tuettaessa perheitä. Valmiudet on jaettu viiteen osaan: 1) suojella ja hoivata lasta 2) tukea lapsen kehitystä ja ottaa huomioon hänen kehitykselliset viiveensä 3) tukea lapsen suhteita syntymävanhempiansa ja turvata lapsen muiden läheisten ihmissuhteiden jatkuminen 4) sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena tarvittaessa koko elämän ajan sekä 5) tehdä yhteistyötä lapsen asioissa. Jokaisessa valmiudessa on eritelty tarkemmin mitä ne pitävät sisällään. Valmiudet ovat keskeinen työväline valmennuksessa. (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006.)

Arviolta noin puolella sijaisvanhemmista Suomessa on mahdollisuus saada PRIDE-valmennus. Valmennuksen avulla sijaisvanhemmat sekä sijoittajataho voivat saada turvallisen pohjan alkavalle perhehoidolle. PRIDE-valmennusta järjestävät kunnat, alueelliset sijaishuoltoyksiköt, erityishuoltopiirit ja Pelastakaa Lapset ry. (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006.)

PRIDE-valmennus on kehitetty alun perin USA:ssa ja Suomeen sen ovat hankkineet Pelastakaa Lapset ry ja Perhehoitoliitto ry vuonna 1994. Vuonna 2006 on otettu käyttöön uusi suomalainen sovellus, joka on päivitetty vuonna 2008. PRIDE-valmennus on osa laajempaa perhehoidon kehittämisohjelmaa, jossa perhehoidon tärkeimpänä tavoitteena nähdään sijoitetun lapsen tarpeisiin vastaaminen. Ohjelman tärkeimpiä periaatteita on perheen merkitys lapselle, jonka mukaan jokaisella lapsella tulisi olla oikeus perheeseen ja mahdollisuus kasvaa ja kehittyä perheessä. Tässä korostetaan sijaisvanhempien tehtävän ja roolin merkitystä ja arvoa. PRIDE-valmennuksen keskeisiä periaatteita ovat perheen merkitys lapselle, perheiden tukeminen ja yhteistyö. (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006.)

PRIDE-valmennuksen sanat tulevat englanninkielisistä sanoista: P = parents, R = resources, I = information, D = development, E = education. Valmennuksesta kehitettiin pitkäkestoinen, prosessinomainen ja lapsen tarpeista lähtevä. PRIDE sisälsi ne elementit, joita Suomessakin toivottiin uudelta valmennukselta, joten se oli luontevaa ottaa käyttöön. (Ketola 2008, 121.)

3.2 Sijaisvanhemmuus

Perhehoitaja nimikettä käyttävät henkilöt, jotka hoitavat omassa kodissaan huostaan otettuja tai avohuollon tukitoimin sijoitettuja lapsia, nuoria, kehitysvammaisia aikuisia, mielenterveyskuntoutujia tai vanhuksia. Perhehoitaja nimike otettiin käyttöön vuonna 1992 perhehoitajalain syntymisen yhteydessä. Lapsia ja nuoria hoitavista vanhemmista käytetään edelleen nimitystä *sijaisvanhempi*. Tämä termi oli käytössä jo ennen perhehoitajalakia ja se tunnetaan yleisesti hyvin. (Ketola 2008, 18-19.)

Perhehoitajalle ei aseteta erityisiä koulutusvaatimuksia, mikäli hoidossa on enintään neljä lasta. Kunnan on järjestettävä kuitenkin perhehoitajalle valmennusta ja koulutusta, sekä tuettava kasvatustehtävässä antamalla sosiaalipalveluja. Perhehoitajana voi toimia myös yksinhuoltaja tai yksin asuva. (Taskinen 2007, 78.) Suurin osa perhehoitajista on kuitenkin perheitä, joissa on molemmat vanhemmat, jolloin kumpikin toimii perhehoitajana.

Perhehoitajat ja sijaisvanhemmat solmivat toimeksiantosopimuksen kunnan kanssa, mutta he eivät ole työsuhteessa kuntaan. Joissakin tapauksissa perheet toimivat perhehoitajina olemalla työsopimussuhteessa kuntaan. Viime vuosina on alettu puhua myös *ammattillisista perhehoitajista*

ja *sijaisvanhemmista*. Näitä nimikkeitä käytetään kun perhehoito on vanhempien päätyö ja he hoitavat pääsääntöisesti erityisen paljon hoitoa vaativia ihmisiä. (Ketola 2008, 19.)

Sijaiskodilla tarkoitetaan perhehoitajan / sijaisvanhemman antamaa lapsen hoitoa ja kasvatusta siten, että lapsi ja perhehoitaja asuvat yhteisessä kodissa (Taskinen 2007, 78). *Ammatillinen perhekoti* –nimikettä käyttävät sellaiset perhekodit, joilla on tähän tehtävään yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain mukainen lupa. Palvelut perustuvat sopimukseen tai hallintopäätökseen. Joissakin ammatillisissa perhekodeissa perhe asuu samassa taloudessa sijoitettujen lasten kanssa ja toisissa lapsia hoitaa ulkopuolinen henkilökunta. Myös sijaispaikkojen koko, tilaratkaisut ja hoidollinen osaaminen vaihtelevat eri ammatillisten perhekotien välillä. Ammatillisten perhekotien odotetaan vastaavan lapsen vaativimpiin hoidollisiin ja kasvatuksellisiin tarpeisiin. (Taskinen 2007, 78.)

Nämä perhehoidon ja –kotien käsitteet ja määritelmät eivät ole aina selkeitä eikä niiden sisällöt ole yhtenäisiä. Sosiaali- ja terveysministeriössä onkin vireillä perhehoitolainsäädännön kokonaisuudistus, jossa perhehoidon käsitteitä on tarkoitus selkeyttää.

Sijaisvanhemmuus on muuttunut paljon vuosikymmenien ja vuosisatojen kuluessa. Vielä 1800 –luvulla oli tapana, että sukulaiset ja kyläläiset huolehtivat toisistaan. Lopuista pitivät huolen kirkko ja hyvät ihmiset. Kun 1800 –luvulla kerjääminen julistettiin kielletyksi, tilalle syntyivät elätehoito, ruotohoito ja vaivaistalot. Lapset, vaivaiset ja köyhät annettiin elätehoitoon siihen kotiin, jossa pyydettiin heistä vähiten korvausta. Näin syntyivät niin sanotut köyhäinhuutokaupat. Niiden saama huono maine on vaikuttanut pitkään perhehoidon kehittämistyössä. Kun köyhäinhuutokauppojen ihmisarvoa loukkaaviin muotoihin alettiin kiinnittää huomiota, alkoi laitoshoidon osuus kasvaa elätehoidon rinnalla. Vaivais- ja köyhäintalojen määrä kasvoi ja niihin otettiin hoidokeiksi kaikenlaiset hoitoa tarvitsevat, muun muassa turvattomat lapset, aviottomat äidit, vaivaiset ja mielisairaat. (Ketola 2008, 15.)

Vaivaishoitoasetuksesta siirryttiin köyhäinhoitolakiin vuonna 1923. Tämä laki määritteli kunnan velvollisuudeksi antaa elatusta ja hoitoa jokaiselle hädänalaiselle. Niitä, joita ei voitu sijoittaa yksityiskoteihin, kunnalla oli oltava kunnalliskoti tai osuus sellaiseen. (Ketola 2008, 15.) Köyhäinhoitolain mukaan hoidettavia pyrittiin avustamaan ensisijaisesti omissa kodeissaan tai sijoittamaan yksityisiin koteihin. Köyhäinhoitolain mukaan ennen sijaishoitoon sijoittamista oli suoritettava tutkimus kodin sopivuudesta, ja selvitettävä, oliko koti terveydellisesti tyydyttävä ja olivatko sijaisvanhemmat kykeneviä pitämään huolta lapsesta. Perhehoito mainittiin ensisijaisena

hoitomuotona, vaikka kunnalla oli velvollisuus ylläpitää lastenkotia siltä varalta, ettei yksityiskotia olisi käytettävissä. (Ketola 2008, 16.)

Lastensuojelulaki saatiin vuonna 1936, johon otettiin köyhäinhuitolain säädöksiä käyttöön (Ketola 2008, 16). Lastensuojelun sisällöllinen ja rakenteellinen keskustelu nousi pinnalle vasta 1980 – luvun puolivälissä, jolloin Suomessa otettiin käyttöön uusi lastensuojelulaki (Virtanen 1995, 96). Lastensuojelulain uusittu versio tuli voimaan vuonna 1984. Uusi laki toi muutoksia muun muassa perhehoitoon, lapsen oikeudesta tulla kuulluksi ja lapsen edun ensisijaisuuden. Perhehoidon kannalta yksi merkittävä muutos oli se, että lapsen huolto ja holhous eriytettiin omiksi käsitteiksi. Näin biologiset vanhemmat säilyivät huostaanoton jälkeenkin lapsen huoltajina ja heillä säilyi oikeus osallistua lapsen huoltosuunnitelmien tekemiseen. (Ketola 2008, 17.)

Sijaisvanhemmuuden historia huutolaisajoilta vaikuttaa joskus vieläkin ympäristön suhtautumiseen puhuttaessa sijaisvanhemmista. Erilaiset myytit, romaanit ja vanhat uskomukset vaikuttavat suhtautumiseen. Vanhoissa saduissa äitipuoli on usein paha ja kelvoton kasvattaja, koska ei ole lapsen biologinen äiti. (Laurila 1993, 139.) Joskus vieläkin kuulee sanottavan, että lapsia otetaan perheeseen rahan takia tai kotitöitä tekemään, ja mediassa esitetään dokumenttiohjelmaa perusteettomista huostaanotoista. 9.2.2012 ohjelmassa Silminnäkiä oli aiheena ”huostaanotettu bisnes”. Siinä haastateltiin lasten vanhempia, jotka kertoivat, että heidän lapsensa on haettu kotoa pois ilman syytä aivan yllättäen sosiaalityöntekijöiden ja poliisien toimesta. Samassa ohjelmassa kansanedustaja Maria Guzenina-Richardson vertasi Suomen lastensuojelua ja sijaishuoltoa entisaikojen huutolaislapsitoimintaan. (Silminnäkiä 2012.)

Tämän tyyppiset TV –ohjelmat voivat vaikuttaa yleiseen asenteeseen ja mielipiteisiin myös suhtautumisessa sijaisvanhempiin, vaikka ohjelmassa esitetyt asiat olisivat yksipuolisia ja vääristeltyjä. Vanhat asenteet ja uskomukset sekä tämän päivän mediassa kerrotut asiat voivat vaikuttaa sijaisvanhemmuudessa taustalla, joskus tietoisesti ja joskus tiedostamatta. Laurila (1993, 139) toteaaakin, että sijaisvanhemmuuteen kasvaminen on myös kasvamista eroon ennakkoluuloista ja vanhoista asenteista.

Tänä päivänä sijaishuolto on tarkkaan lainsäädännöllä ohjeistettua ja sijaisvanhemmaksi ryhtyneillä on paljon velvoitteita. Toisaalta on myös kehitetty lukuisia eri tukimuotoja sijaisvanhemmille, joista he saavat tukea sijaislapsen kasvatukseen ja erityisiin tarpeisiin. Kunta solmii sijaisvanhempien kanssa toimeksiantosopimuksen, he saavat korvausta hoidosta ja lisäksi kulukorvausta.

Sijaisvanhempien tehtävä / työ on muuttunut yhä enemmän ammatilliseksi toiminnaksi ja sijaislapset tarvitsevat yhä enemmän erityistä ja ammatillista tukea.

Suomalaisen perheen tämänhetkisenä piirteenä on yksityisyyden suojaaminen ja lisääntyminen. Sijaiskodista tästä yksityisyydestä joudutaan kuitenkin luopumaan. Jo haastatteluvaiheessa sijaisvanhemmat joutuvat kertomaan asioita, joita yleensä ei ole totuttu kertomaan hyvillä ystävillekään. Perheeseen sijoitettu lapsi voidaan ottaa sijaisperheen yksityisyyden piiriin, mutta hän on edelleen yhdysside sukulaisiinsa, jotka vaikuttavat sijaisperheen elämässä. Laurilan mukaan sijaisperheiden yhteinen kokemus on, että he tuntevat elävänsä ikään kuin suurennuslasin alla. Perheen tekemisiin ja tekemättä jättämisiin kiinnitetään tavallista enemmän huomiota. Sijaisvanhemmuus aiheuttaa ympäristössä paljon myös positiivista huomiota ja moni pitää sijaisvanhempia ikään kuin hyvätekijöinä. Sijaisvanhemmat itse eivät pidä itseään hyväntekijöinä tai mallikasvattajina, eivätkä halua muidenkaan pitävän. Ympäristöllä voi olla kuitenkin tarkat käsitykset siitä, miten sijaisperheissä tulisi elää. Vaikka sijaisperhe itse olisi kamppailut itsensä vapaaksi ihannekasvattajamyytistä, naapurustossa se voi elää edelleen. (Laurila 1993, 140-141.)

Laurila määrittelee sijaiskodin kasvatustavoitteita seuraavasti: sijaiskodin tavoitteena on saada paikatuksi osa perusluottamuksesta, itsenäisyydestä ja itsetunnon puutteista, jotta lapsella olisi realistinen ja myönteisesti painottunut kuva itsestään kun hän aikanaan lähtee sijaiskodista. Tavoitteeksi hän määrittelee myös sen, että sijoitettu lapsi pystyisi aikuisena ottamaan itsenäisesti vastuuta mahdollisen oman lapsensa kasvattamisesta sekä pystyisi hyväksymään oman erilaisen lapsuutensa. (Laurila 1993, 128.)

Sijaisvanhemman tulee luoda lapselle turvallinen ja virikkeitä antava kasvu ympäristö sekä huomioida lapsen kehitys ja siihen liittyvät erityistarpeet. Lapsella on oikeus perheenjäsenen asemaan perhehoidossa. (Perhehoitajalaki 312/1992.) Laurilan mukaan sijaisvanhempien ajankäyttö, rahankäyttö, elämäntavat ja keskinäiset välit ovat erityisen tarkastelun kohteena. Erityistä huomiota voidaan kiinnittää siihen, miten paljon rahaa sijaislapsen näytetään uhraavan tai miten lasta kohdellaan omiin biologisiin lapsiin verrattuna. Ympäristö seuraa myös kiinnostuneena aikuistuvan nuoren käyttäytymistä. Normaali murrosikäisen kapina ja kotoa muuttohalut tulkitaan helposti siten, että perheessä on jotakin vikaa. Jos nuori arvostelee perhettään, sitä kuunnellaan herkistynein korvin. (Laurila 1993, 141.)

On olemassa erilaisia määritelmiä siitä, minkälainen perhe olisi hyvä kasvuympäristö. Hyvässä kasvuympäristössä vanhemmat ovat selvästi aikuisia ja heidän keskinäinen tunnesiteensä on vahva. Perheessä kaikki uskaltavat sanoa, miltä tuntuu. Riidoista keskustellaan avoimesti ja arvomaailma on yhteinen. Myös sijaisperheessä kodin toimivuus rakentuu vanhempien keskinäiselle suhteelle. Uuden perheenjäsenen tuleminen perheeseen voi aiheuttaa joko pienemmän tai isomman kriisin vanhempien parisuhteessa. Varsinkin sijoituksen alkuvaiheessa olisi erityisen tärkeää kiinnittää huomiota keskustelukanavien auki pitämiseen. Uusi lapsi voi tuoda mukanaan yllättäviä ongelmia ja muutoksia. Koska uusi vanhemmuus voi olla aluksi kovin erilaista kuin vanhemmuus omien lasten suhteen, joudutaan miettimään uudelleen myös kasvatustapojen ja menetelmien. Uusi lapsi voi tuoda tullessaan myös yhteistä kamppailun ja onnistumisen iloa, uutta mielekkyyttä ja vanhempien roolien selkiyttämistä. (Laurila 1993, 137-138.) Hyvän sijaishodin määrittely ei ole kuitenkaan helppoa tai ongelmatonta käytännössä. Lapselle parhaan kodin löytäminen on vaikea ja haastava tehtävä, koska jokaisen lapsen ja perheen tilanne on erilainen ja yksilöllinen.

Sijaisvanhemmiksi ryhtymistä mietitään perheessä usein pitkään ja pohditaan sen eri puolia. Vanhemmat saattavat myös pohtia, ovatko he tarpeeksi hyviä sijaisvanhemmiksi ja miten he pärjäävät. Sijaishodilta ei kuitenkaan vaadita täydellisyyttä, vaan tavallinen koti tavallisilla ongelmilla kelpaa. Toki sijaisvanhemmilta vaaditaan tiettyä asennetta asiaan, pitkää pinnaa, joustavuutta, sopeutuvuutta ja kykyä haasteellisten ongelmien käsittelyyn. Laurila on koonnut sijaisvanhempien vastauksia siihen, miksi he ovat ryhtyneet sijaisvanhemmiksi. Vanhemmat kertovat syiksi auttamisen halun, sukulaisuussuhteen, uskonnolliset syyt, vaikeuden saada omia biologisia lapsia sekä adoptiolapsia. Jotkut kertoivat olleensa ensin tukiperheenä, jonka jälkeen lapsi oli sijoitettu perheeseen. (Laurila 1993, 27-29.)

Pesäpuu ry on koonnut kirjaan ”Kohdakkain –sijaisvanhempien tunteita ja tarinoita” erilaisia sijaisvanhemmuuden tarinoita. Tarinoissa tarkastellaan sekä sijoitetun lapsen kokemuksia että sijaisvanhempien kasvupaikkaa suhteessa lapseen ja koko elämiseen. Pesäpuu ry julkaisi kirjoituskutsun sijaisvanhemmille, joissa haettiin ennen kaikkea selviytymistarinoita. Ajatuksena oli muun muassa se, että liian vähän tiedetään siitä, mitä ovat sijaisvanhempien erilaiset, yllätykselliset, kipeät ja voimaa antavat kokemukset sekä se, että tärkeitä asioita ei oivalleta ainoastaan tiedon kautta vaan myös omista ja muiden kokemuksesta. (Kaskela 2009, 6.)

3.2.1 Jaettu vanhemmuus

Jaetulla vanhemmuudella tarkoitan tässä sitä, että vanhemmuus jakaantuu ainakin kolmelle taholle: sijaisvanhemmille, biologisille vanhemmille ja sosiaalityöntekijälle. Oikeudellinen vastuu ja päätöksenteko-oikeus lapsesta on kunnan sosiaalityöntekijällä. Biologiset vanhemmat ovat lapsen huoltajia ja heillä säilyy laajat oikeudet huostaanoton jälkeenkin. Käytännössä lapsen päivittäisestä hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat kuitenkin lapsen sijaisvanhemmat, vaikka sijaisperheellä ei ole päättäjä- tai toimivaltaa lapsen asioissa. (Koisti-Auer, 2004, 47.) Taloudellisen vanhemmuuden osuus voi jakaantua useammalle eri taholle. Sijaisvanhemmat huolehtivat lapsen perustarpeista ja myös tarvittavista hankinnoista jokapäiväisessä arjessa. Toisaalta sijaisvanhemmat saavat lapsen muuttaessa heille kunnalta taloudellista tukea hankintoihin ja myöhemmin kulu- ja hoitokorvausta kuukausittain. Lapsen biologisilta vanhemmilta voidaan periä hoidonkorvausta kunnalle maksukyvyn mukaan lapselle annettavasta perhehoidosta (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 1992/734).

Sijaisvanhempien rooli ei ole välttämättä aina ihan selkeä. Voidaankin kysyä, onko sijaisperhe omanlaisensa perhe vai ainoastaan biologisen perheen sijainen. Nimi sijaisperhe viittaa väliaikaisuuteen. Lisäksi lastensuojelulain mukaan perheen jälleenyhdistämistä tulee tarkastella säännöllisesti hoitosuunnitelman puitteissa. Toisaalta taas huostaanotto tehdään usein toistaiseksi. Käytännössä huostaanottoon johtaneet syyt ovat niin moninaisia ja vaikeita, että lapsen sijoitus on usein pitkäaikainen, monissa tapauksissa lapsi asuu sijaisperheessä aina aikuisuuteen asti. Sijaisvanhempien edellytetäänkin sitoutuvan lapsen hoitoon ja kasvatukseen aikuiseksi asti. Perhehoidon tavoitteena on antaa sijoitetulle lapselle mahdollisuuden kodinomaiseen hoitoon, läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään.

Eija Pirskanen on tehnyt pro gradu –tutkielman vuonna 2007 ja väitöskirjan vuonna 2011 Tampereen yliopistoon, joissa hän käsittelee muun muassa sijaisvanhemmuuden perherakenteita ja sijaisperheiden saamaa tukea. Pro gradu –tutkielmassaan hän käsittelee sijaisvanhempien kokemuksia jaetusta vanhemmuudesta. Tutkielmassa oli haastattelujen pääteemoina sijaisvanhemman vanhemmuussuhde lapseen, suhde biologisiin vanhempiin, suhde sosiaalityöntekijään ja sijaisvanhempien saama tuki. (Pirskanen 2007, 9.) Näistä sijaisvanhempien saama tuki liittyy läheisemmin tutkimukseeni, joten tiivistän tähän muutamia pääkohtia siitä.

Sijaisvanhemmat kertoivat Pirskasen haastatteluissa monenlaisista tukimuodoista. He kertoivat myös, että tuen saaminen edellyttää sijaisvanhemmilta omaa aktiivisuutta. Merkittävin tuki kerrottiin tulevan puolisolta ja vertaisryhmistä. Lasten asioita hoitava sosiaalityöntekijä oli tärkeä yhteyshenkilö. Sosiaalityöntekijän merkittävyys tuli esille niin positiivisessa kuin negatiivisessa mielessä. Sijaisvanhempien kokemuksissa ongelmana näyttöytyi sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus ja huono tavoitettavuus. Sijaisvanhemmat olivat käyttäneet neuvolan, perheneuvolan ja sairaalan tukea lapsen asioissa, lisäksi sijaisvanhemmilla oli ollut mahdollisuus yksilölliseen ja ryhmässä tapahtuvaan työnohjaukseen sekä erilaisia koulutuspäiviä. Sijaisvanhemmat kuvasivat tuen tarvetta suureksi varsinkin sijoituksen alkuvaiheessa. (Pirskanen 2007, 9-10.)

Pirskasen väitöskirjan aiheena oli sijaisperhe asiakkaana perheneuvolassa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää perheneuvolan asiakkaana olleiden sijaisvanhempien ja perheneuvolan työntekijöiden kokemuksia ja käsityksiä sijaisperheen elämästä ja asiakkuudesta. Näkökulma asiakkuuteen oli perheasiakkuus eli sijaisvanhempien ja perheeseen eri tavoin liittyneiden lasten asiakkuus. Sijaisvanhemmat ja perheneuvolan ammattilaiset kuvasivat tutkimuksessa monin eri tavoin sijaisperheen elämää. Kuvauksissa käsiteltiin arkea ja verkostoja sekä jaettua vanhemmuutta ja perhesuhteita. Pirskanen kuvasi tutkimuksessaan sijaisperheiden perhesuhteiden monitasoisuutta ja vanhemmuussuhteen jakautumista: juridista vanhemmuutta hoitaa sosiaalityöntekijä, sosiaalinen vanhemmuus liitetään lapsen hoitamisesta huolehtivaan sijaisvanhempaan ja psykologinen vanhemmuus voi liittyä ensisijaisesti joko sijais- tai biologiseen vanhempaan. (Pirskanen 2011, 1.)

Sijaisperheiden asema avunhakijana näyttää tutkimuksen mukaan hyvältä. Apua järjestyy ja sen saaminen ei ole rahasta kiinni. Sijaisvanhemmuus toimii suojana ja avun hakeminen on hyväksyttyä. Vanhemmuus ei biologisen vanhemmuuden tavoin kosketa syviä syyllisyyden ja häpeän tunteita ja mahdollistaa suuremman puhumisen asioista. Avun hakeminen koetaan vastuullisena vanhemmuutena tilanteessa, missä ei voi ymmärtää lapsen käyttäytymistä. (Pirskanen 2011, 108-111.)

3.2.2 Kiintymyssuhde

Tätä tutkimusta tehdessäni olen miettinyt sijaisvanhemman ja lapsen välisen suhteen muodostumista. Kiintymyssuhteen muodostumisen haasteita olen miettinyt aineiston keruun vaiheesta alkaen, koska sijaisvanhempien haastatteluissa kiintymyssuhteen haasteet nousivat

selkeästi esille. Sijaisvanhemmat kertoivat kiintymyssuhteeseen liittyvistä ongelmista varsinkin sijoituksen alussa.

Jos sijoitetulla lapsella ei ole ollut aiemmin mahdollisuutta luoda kiintymyssuhdetta häntä hoitavaan aikuiseen voi sijaisvanhemmalla olla vaikea ja pitkä prosessi saada korjattua tätä tilannetta. Jos taas lapselle on ehtinyt muodostua kiintymyssuhde, niin silloin lapsella on edessä surutyötä ja luopumisen prosessi ennen kuin hän voi kiintyä uudelleen uuteen sijaisperheeseen ja sijaisvanhempiin. Joka tapauksessa sijaisvanhemmalta vaaditaan lapsen muuttaessa perheeseen monia valmiuksia. Toisaalta sijaisvanhemmiksi ryhtyneiltä ei vaadita kuin ihan tavallista arkea, perhe-elämää, rajoja ja rakkautta. Toisaalta taas lapsen monenlaiset tarpeet ja aiemmat kokemukset vaativat usein tavanomaista enemmän huomiota, suojelua ja hoivaa (Ahto & Mikkola 1999, 24).

Kiintymyssuhde on käsite, joka nimensä mukaisesti pyrkii kuvaamaan lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välisen suhteen laatua. Kiintymyssuhdetutkimusten taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että lapsen sosio-emotionaalinen kehitys riippuu ympäristöstä, joka vastaa hänen sosiaalisiin ja emotionaalisiin tarpeisiinsa. Vanhempi, joka reagoi johdonmukaisesti ja sensitiivisesti lapsen viesteihin, auttaa lasta vähitellen tunnistamaan omia tarpeitaan ja tunnetilojaan. Samalla lapselle välittyy kokemus siitä, että on hyväksyttävää viestittää tunteistaan ja kokemuksistaan toisille ihmisille ja että se johtaa myönteiseen lopputulokseen. (Lyytinen, Korkiakangas & Lyytinen 1995, 61.) Tuovilan (2008) mukaan kiintymyssuhdeteoria on teoria sopeutumisesta vaaraan. Se valottaa, miten lapsi rakentaa toimivan eloonjäämisstrategian vaarallisissa olosuhteissa. Kiintymyssuhdeteorian avulla voimme ymmärtää myös lapsen kehittämisiä keinoja selviytyä. Ratkaisematon ristiriita suhteessa huolta pitävään aikuiseen on lapsen turvallisuuden kannalta äärimmäinen vaaratilanne. (Tuovila 2008, 30.)

Lapsen kehityksessä on erilaisia herkkyykskausia kiintymyksen suhteen. Tutkimusten mukaan lapsi on 2-4 -vuotiaana herkkyyksvaiheessa, jolloin kiintymys lähimpiin aikuisiin muodostuu. Jos hän tulee sijaiskotiin vanhempana, ihmissuhde joudutaan rakentamaan ilman tätä luonnolliseen kehitykseen kuuluvaa vaihetta. Sen kehittyminen vie pidemmän aikaa ja sidekin saattaa jäädä ohuemmaksi. Kiintymyksen muodostuminen on vuorovaikutustapahtuma, jossa molempien osapuolien persoonallisuus rakentaa suhdetta. Rauhallinen odottelu ja rehellinen omien tunteiden kohtaaminen ja salliminen on hyväksi molemmille osapuolille. (Laurila 1993, 133.)

Sinkkosen (2001) mukaan vuorovaikutustrauamat ovat lapselle kaikkein haitallisimpia ja aiheuttavat enemmän psyykkistä häiriintymistä kuin mikään muu sosiaalinen tai psykologinen tekijä suoraa aivovammaa lukuun ottamatta. Vauvan trauma syntyy kun hän on paniikissa eikä saa keneltäkään apua. Jos kukaan ei tule avuksi, vauva turtuu, mukautuu ja vetäytyy tilanteesta. Lopulta tunnetilat sammuvat. Sinkkosen mukaan mikään ei ole lapsesta kauheampaa kuin välinpitämättömyys ja kontaktin katkeaminen. (Sinkkonen 2001, 75-76, 81.)

Sijoitusvaiheessa lapsi menettää aikuisen, johon hän on kiintynyt. Voidaankin puhua surutyöstä, jossa on useampia vaiheita. Hän saattaa ensin kieltää tapahtuneen, kieltäminen toimii eräänlaisena suojautumiskeinona, joka voi jatkua pitkäänkin. Tämän jälkeen alkaa tunteilla reagoimisen vaihe. Lapsi voi alkaa syytellä ja syyllistää itseään, hän voi masentua ja tulla aggressiiviseksi. Tässä vaiheessa lapsen tulee antaa tehdä surutyönsä loppuun ja vasta sen jälkeen lapsi voi eheytyä ja tulla onnelliseksi. (Laurila 1993, 195-196.) Tämä syyttelyn ja aggression vaihe voi olla haastavaa sijaisvanhemmille, koska se voi kestää pidemmän aikaa eikä siihen ole olemassa oikotietä.

Laurilan (1993) mukaan kiintymyssuhteen uudelleen muodostuminen etenee vaiheittain. Sen mukaan kiintymyksen ensimmäisessä vaiheessa on rentoutuneisuuden ja läheisyyden tunne, josta seuraa helppous puhua toisille. Kun uusi perheenjäsen tuntee olonsa turvalliseksi muiden läsnä ollessa, on kiintymyksen pohja luotu. Tässä vaiheessa lapsi alkaa paljastaa tunteitaan, joskus rajustikin. Vaikka tilanne perheessä muuttuu tässä vaiheessa hankalammaksi, tosiasiaa tämän vaiheen kautta ollaan menossa kohti kiinteämpää ihmissuhdetta. Seuraava vaihetta kuvataan uskoutumisen tasoksi, jolloin lapsi alkaa tuoda esiin asioita, jotka ovat aiheuttaneet hänelle häpeää ja syyllisyyttä. Jos sijaisvanhemmat pystyvät turvalliseen kuuntelemiseen tai asettumaan vihanpurkausten kohteeksi, he auttavat siirtymään kolmanteen vaiheeseen, eli riippuvuuden vaiheeseen. Riippuvuuden vaiheessa turvataan molemmin puolin toista. Vanhempi on turvana ja uskottuna ja lapsi hoivan kohteena ja elämän rikastuttajana. Neljännessä vaiheessa molemmat osapuolet kokevat toistensa korvaamattomina omien tarpeidensa kannalta ja kiintymys on muodostunut. Jos jossakin kiintymyksen vaiheessa tulee etäännyttäjä ja ongelmia, se vaikuttaa myös muihin vaiheisiin ja vaikeuttaa kiintymyssuhteen ylläpitämistä. (Laurila 1993, 130-131.)

Jos lapselle on ennen sijoitusta muodostunut kiintymyksen sävyttämä ihmissuhde, on tärkeää, ettei sitä katkaista äkillisesti, vaikka biologisen vanhemman tapaamiset aiheuttaisivat lapselle pahaa mieltä ja aggressiipurkauksia tapaamisen jälkeen. Tämä ihminen edustaa lapselle jatkuvuutta ja jatkuvuus luo turvallisuutta. Lapsi oppii, että hän ei ole irrallinen olento, jonka elämästä tärkeät

ihmiset vain yhtäkkiä katoavat. Kiintymys uusiin vanhempiin rakentuu aikaisempien kiintymyssuhteiden perustalle, jotka yleensä vähitellen syrjäytyvät lapsen elämässä ja läheisin tunneside solmiutuu uusiin vanhempiin. (Laurila 1993, 130.)

Sinkkosen (2001) mukaan yhteydenpito lapsen biologisiin vanhempiin on tärkeää ja että sitä pitää tukea aina kun se on mahdollista. Yhteydenpidon merkitys on ilmiselvä silloin, kun lapsen kotiuttaminen on realistinen tavoite. Silloin kun lapsi tapaa vanhempansa silloinkin kun ei voi palata vanhemman luokse, se on lapsen oman kehityksen ja psyykkisen kasvun kannalta tärkeää. Sinkkonen toteaa myös, että yhteydenpidon tärkeyttä on korostettu niin paljon, että monien sijaisvanhempien mielestä on siirrytty toimimaan biologisten vanhempien ehdoilla. Jotkut biologiset vanhemmat eivät tule paikalle sovittuna aikana vaan jonain muuna mielivaltaisena ajankohtana tai eivät lainkaan. (Sinkkonen 2001, 164-165.)

Lasten suhtautumisessa kahteen äitiin, biologiseen äitiin ja sijaisäitiin on eroavaisuuksia. Moni eri tekijä vaikuttaa siihen, kenet lapsi kokee ensisijaiseksi äidikseen, biologisen äidin tai sijaisäidin tai ei kumpaakaan. Mikäli lapsi kokee ensisijaiseksi äidikseen huostaanoton jälkeenkin biologisen äidin, hän ei ole vielä kiinnittynyt sijaisäitiin. Mikäli lapsi on kiinnittynyt sijaisäitiin, silloin hän todennäköisesti kokee hänet ensisijaiseksi äidikseen. Tutkimusten valossa näyttää siltä, että lapsi voi elää sopusoinnussa kahden äidin suhteessa, esimerkiksi niin, että suhde biologiseen äitiin on säilynyt, mutta suhde sijaisäitiin on kiinteä. Lapselle on haitallista jos hän ei koe biologista äitiä vanhemmakseen eikä ole solminut kiinteää suhdetta sijaisäitiin. (Laurila 1999, 79.)

Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, että hän voi kokea turvallista läheisyyttä sekä turvallisia erotilanteita ja jälleennäkemisiä. Lapsi tarvitsee aikuisen, joka tarjoaa hänelle säätelevää läheisyyttä, on kiinnostunut lapsen asioista ja auttaa muodostamaan eheän jatkumon hänen elämästään ja kokemuksistaan. Kun lapselta puuttuu tällainen kokoava ja eheyttävä yhteys toiseen ihmiseen, lapsi käyttää jäljellä olevia keinoja selviytyäkseen. Tunnetuin sijoituksiin kuvattu oire liittyy valikoimattomaan sosiaalisuuteen. Valikoimattomasti sosiaalinen lapsi ei näytä vierastavan, vaan hän ottaa kontaktia vieraisiin ihmisiin intimitteettirajoja rikkovalla tavalla. Lapsi tarrautuu, pyrkii syliin ja on valmis lähtemään vieraan matkaan. Vähän vanhempi lapsi saattaa jutella estottomasti ja kiusallisesti perheen sisäisistä asioista. Tällainen valikoimattomuus onkin kiinnittymättömyyden merkki, koska pienen lapsen tulisi turvautua vanhempansa ja tulkita vieraan ihmisen läsnäolo hieman uhkaavaksi. Toisenlainen lapsen oireilu voi näkyä selkeänä välttelyinä. Lapsi ei suostu syliin eikä katsekontaktiin eikä turvaudu aikuiseen lainkaan. Muita sijoitetun lapsen

oireita voivat olla esimerkiksi kehon heijaaminen, itseä vahingoittava käyttäytyminen, neuvottelukyvyn puuttuminen sekä liiallinen valppaus ja aggressiivisuus. Haasteita voi olla myös tunne-elämässä, kielenkehityksessä ja ajantajussa. (Kalland 2011, 210- 211.)

Kiintymyssuhteissaan vaurioitunut lapsi ei pysty automaattisesti hyödyntämään hyvää kasvuympäristöä. Myöskään sijaisvanhempi ei välttämättä kykene tavoittamaan vaurioituneen lapsen tarpeita pelkästään turvallisella ja normaalilla vuorovaikutusmallilla. (Kalland 2011, 212.)

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymys on: *Mitä sijaisvanhemmat kertovat lapsen sijoituksen alkuvaiheesta?* Tarkoitukseni oli muotoilla tutkimuskysymys niin, että se ei antaisi etukäteen oletusta vastauksista. Tavoitteenani oli lähteä liikkeelle mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman ennakko-oletuksia tutkimukseni kohteesta. En halunnut rajata tutkimuskysymystä liian tarkkaan, esimerkiksi mitä tukea sijaisvanhemmat ovat saaneet sosiaalitoimistosta. Tavoitteena oli saada sijaisvanhempien haastatteluista heidän itse ottamiaan asioita esille ja saada sitä kautta tietoa siitä, mitä asioita he pitävät tärkeänä sijoituksen alussa. Tämänkaltaisessa ajattelussa voi olla kuitenkin hyödyllistä kehitellä niin sanottuja työhypoteeseja ja esioletuksia, joka tarkoittaa eräänlaisia arvauksia siitä mitä analyysi voisi tuoda tullessaan (Eskola & Suoranta 2000, 19-20).

Minulla oli joitakin esioletuksia ja arvauksia merkityksellisistä asioista jo ennen aineiston keruuta. Päällimmäisenä ajatuksena minulla oli, että sijaisvanhemmat tarvitsevat muun muassa yksilöllistä tukea lapsen hoidossa tai kasvatuksessa, yhteistyössä biologisten vanhempien kanssa sekä viranomaisten kanssa. Tutkimukseni kohdistuu sijoituksen alkuvaiheeseen ja siihen, mitä sijaisvanhemmat pitävät tärkeänä sijoituksen alkuvaiheessa. Mainitsevatko he esimerkiksi PRIDE-valmennuksen, alkutuen, sosiaalityöntekijän tuen vai jonkun muun tärkeän tuen ja / tai mitä muita asioita he ottavat esille?

Pyrin toimimaan mahdollisimman objektiivisesti tätä laadullista tutkimusta tehdessäni, joka tarkoittaa käytännössä sitä, että pyrin olemaan sekoittamatta omia uskomuksiani tai asenteitani sijaisvanhempien kokemiin asioihin sijoituksen alussa. Tutkijan on kuitenkin tärkeää yrittää tunnistaa omat esioletuksensa ja arvostuksensa. Voidaankin sanoa, että objektiivisuus syntyy nimenomaan oman subjektiivisuutensa tunnistamisesta. (Eskola & Suoranta 2000, 17.) Hirsijärvi, Remes ja Sajavaara (1997, 161) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa objektiivisuutta ei voi saavuttaa perinteisessä mielessä, koska tutkija ja aikaisemmat tiedot kietoutuvat toisiinsa saumattomasti.

Tutkimuskysymyksen asettaminen ja muotoilu voi olla haastavaa ja se voi olla joskus vaikeampaa kuin itse kysymyksen ratkaiseminen. Tutkijalla pitäisi olla kyky muuttaa enemmän tai vähemmän

yleinen tutkimusteema yksityiskohtaiseksi tutkimuksen osaongelmaksi. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusongelman / ongelmien tarkka muoto voidaan asettaa ennen aineiston keruuta, mutta se voidaan asettaa myös aineiston keruun vaiheessa. Vasta sen jälkeen kun tutkija kohtalaisen hyvin tietää, mitä hänen aineistostaan on saatavissa irti hän voi päättää, millaisia kysymyksiä hän sille asettaa. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 125.) Tutkimuksessani rajasin aiheen ja määritin tutkimuskysymyksen ennen aineiston keruuta. Matkan varrella olen pohtinut aiheen rajausta ja tutkimuskysymyksen määrittelyä, mutta en kuitenkaan muuttanut kumpaakaan, koska siihen ei ollut tässä tilanteessa tarvetta.

4.2 Metodologiset valinnat

Tutkimukseni on muodoltaan *laadullinen eli kvalitatiivinen*. Laadullinen tutkimus voidaan ymmärtää karkeimmillaan aineiston ja analyysin muodon kuvaukseksi, joka ei ole numeerista kuvausta (Eskola & Suoranta 2000, 13). Kvalitatiivinen tutkimus perustuu induktiiviseen prosessiin. Se etenee yksityisestä yleiseen ja on kiinnostunut useista yhtäaikaisesta tekijästä, jotka vaikuttavat lopputulokseen. (Hirsijärvi & Hurme 2011, 25.)

Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkimuksessa on kuitenkin otettava huomioon, että todellisuutta ei voi pirstoa mielivaltaisesti osiin. Tapahtumat muovaavat samanaikaisesti toinen toistaan ja onkin mahdollista löytää monensuuntaisia suhteita. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Siinä suositaan ihmistä tiedon keruun instrumenttina, jossa tutkija luottaa omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa. Tutkijan tavoitteena on paljastaa myös odottamattomia seikkoja, sen vuoksi lähtökohtana ei ole teorian testaaminen vaan aineiston monitahoinen tarkastelu. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille, esimerkiksi temahaastattelu. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma muotoutuu olosuhteiden mukaan ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161-164.)

Tutkimukseni on *aineistolähtöinen*, tavoitteena on saada näkyväksi sijaisvanhempien esille ottamia asioita sijoituksen alussa. Kuitenkin teoriatausta on koko ajan mukana, koska tarkoitukseni ei ole rakentaa teoriaa kokonaan empiirisestä aineistosta lähtien. Vaikka tutkimukseni on aineistolähtöinen, en suinkaan jättänyt huomiotta teoriaosuutta ja aikaisemmin todettuja asioita.

Teoria vaikuttaa laadullisessa tutkimuksessani makrotasolla, kun taas aineistoni on aiheen tarkastelua mikrotasolla. Eskolan (2010) mukaan aineistolähtöisessä analyysissä teoria pyritään konstruoimaan itse aineistosta. Kuitenkin laadullisesta tutkimuksesta on harvoin nostettavissa esiin niin selkeitä tuloksia, että ne voisi esittää tulososassa ilman viittauksia teoriaan ja aiempiin tutkimustuloksiin. Tutkimus on aina keskustelua aiempien kirjoittajien kanssa eikä vain uusien tulosten esittämistä. Teoriaan suhtautumisen lisäksi tutkija joutuu ratkaisemaan esimerkiksi sen, minkälaisia analyysimenetelmiä aikoo soveltaa aineistoonsa. Lisäksi tutkija joutuu ottamaan kantaa siihen, miten hän suhtautuu kieleen, eli mikä osuus kielellä on tutkimuksessa. (Eskola 2010, 182-183, 186.)

Tutkimukseni analyysimenetelmä on *sisällönanalyysi*, koska se on sopiva ja tarkoituksenmukainen menetelmä tutkimuskysymykseni ja aineistoni käsittelemiseen. Sen avulla on mahdollisuus käsitellä aineistoa johdonmukaisesti ja systemaattisesti. Menetelmää pohtiessani mietin myös narratiivisuuden mahdollisuutta, mutta en kuitenkaan tutki aineistoa kertomusten kautta, jonka vuoksi en valinnut narratiivisuuden menetelmää. Tutkijalla on menetelmän valinnassa useita vaihtoehtoja, joista pitää valita omaan tutkimukseen parhaiten sopiva menetelmä, toisaalta ei ole olemassa vain yhtä ainoa oikeaa menetelmää.

Lähestyn aiheitani tiettyjen teemojen kautta. Käytin teemahaastattelua, jossa oli melko väljiä kysymyksiä, esimerkiksi: ”Miten valmistauduite lapsen muuttoon?” tai ”Miten se alku meni kun lapsi muutti teille?” (Teemakysymykset ovat liitteessä 1.) Teemahaastattelua voidaan kutsua myös puolistrukturoiduksi haastattelumenetelmäksi, jossa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan (Hirsijärvi & Hurme 2011, 47).

4.3 Aineiston kerääminen

Ennen aineiston keruuta anoin tutkimusluvut. Sain kirjallisen tutkimusluvan (liite 2) Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksiköstä joulukuussa 2011. Haastateltavien tutkimusluvut (liite 3) pyysin sijaisvanhemmilta ennen haastattelun alkua.

Aihe on rajattu niin, että tutkittavina on sijaisvanhemmat, joille on sijoitettu ensimmäinen lapsi vuoden 2009-2010 aikana ja joissa ei ole kysymys sukulaissijoituksesta. Tutkimukseen osallistui sijaisvanhempia Länsi-Suomen viidestä eri kunnasta. Tutkin juuri niiden sijaisvanhempien tunteja,

joille on sijoitettu heille entuudestaan vieras lapsi ja niin, että sijaislapsen tulo perheeseen on ollut heille uusi kokemus. Tutkimuksessani valitsin tietoisesti tietyt henkilöt haastatteluun. Laadullisessa tutkimuksessa tämäntyyppistä aineistonvalintaa voidaan sanoa harkinnanvaraiseksi näytteeksi. Harkinnanvarainen näyte perustuu teoriapohjaan, joka ohjaa aineiston hankintaa. (Eskola & Suoranta 2000, 18.)

Aineisto koostuu sijaisvanhempien teemahaastatteluista. Haastateltavia on yhteensä yhdeksän henkilöä kuudesta eri perheestä. Haastattelin sijaisäitiä ja –isää samanaikaisesti kolmessa eri perheessä ja sijaisäitiä haastattelin myös kolmessa eri perheessä. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytäänkin usein varsin pieneen määrään tapauksia, joita analysoidaan perusteellisesti. Aineiston tieteellinen kriteeri ei ole sen määrä, vaan laatu ja käsitteellistämisen kattavuus. (Eskola & Suoranta 2000, 18.)

Laadullisessa tutkimuksessa yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat erilaiset haastattelut, havainnoinnit ja dokumentteihin perustuvat tiedot (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73). Silverman (2005) asettaa tutkijalle tiettyjä kysymyksiä, joita hänen mukaansa pitäisi pohtia ennen kuin päättää tekeekö esimerkiksi haastattelututkimuksen. Hän kehottaa pohtimaan erilaisia vaihtoehtoja aineiston keruussa. Kuitenkin hän toteaa myös, että oli menetelmä mikä hyvänsä, tutkijan täytyy voida perustella valitsemansa menetelmä ja osoittaa, että on pohtinut tarkkaan sekä käytännöllisiä että analyttisiä kysymyksiä. (Silverman 2005, 48-49.)

Suomessa yleisin tapa kerätä laadullista aineistoa lienee haastattelu. Haastattelu on eräänlaista keskustelua, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on tutkijan johdattamaa. Perinteisestä kysymys ja vastaus haastattelusta on siirrytty yhä enemmän keskustelevimpiin haastattelutyyppeihin. Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Haastattelussa on tyypillistä muun muassa se, että se on ennalta suunniteltu, haastattelijan alulle panema ja ohjaama, haastattelija pitää yllä haastattelua ja motivoi haastateltavaa. (Eskola & Suoranta 2000, 85.)

Haastattelut voidaan jakaa avoimiin, puolistrukturoituihin ja strukturoituihin sen mukaan, miten tiukasti kysymykset asetetaan ennakkoon. Haastattelu voi usein paremmin kuin muut menetelmät tuoda esiin uusia näkökohtia. (Järvinen & Järvinen 2007, 145-146.) Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka järjestys ja muoto puuttuvat. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2007, 208.) Kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään haastateltavan

kanssa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen. Haastattelijalla on tukilista käsiteltävistä aiheista, mutta ei valmiita kysymyksiä. (Eskola & Suoranta 2000, 86.)

Ruusuvuori ja Tiittula (2009) toteavat, että haastatteluissa on aina tietty päämäärä ja tavoite, johon haastattelun kautta pyritään. Haastattelija tekee kysymyksiä ja aloitteita, ohjaa keskustelua ja kannustaa haastateltavaa vastaamaan. Haastattelu eroaa tavallisesta keskustelusta juuri erilaisten roolien kautta, haastattelijalla on tiedon kerääjän rooli ja haastateltavalla on tiedon antajan rooli, jota voidaan toteuttaa keskustelun keinoin. Tilanteen institutionaalisuutta korostaa haastattelun nauhoitus ja tallennus esimerkiksi litteroinnin muodossa. (Ruusuvuori & Tiittula 2009, 23.)

Käytän teemahaastattelua muun muassa sen vuoksi, että haluan korostaa ihmisen toimimista subjektina ja aktiivisena osapuolena tutkimustilanteessa sekä sen vuoksi, että tavoitteena on saada uusia näkökulmia esille. Teemat muodostavat konkreettisen kehikon, jonka avulla litteroitua haastatteluaineistoa voi lähestyä jäsentyneesti (Eskola & Suoranta 2000, 87).

Teemakysymykset tein marraskuussa 2011. Liitteessä 1 on teemarunko, jota käytin haastatteluissa. Jaottelin kysymykset neljään osaan. Kaikissa kysymyksissä painopiste on sijoituksen alussa, liittyen joko lapsen muuttohetkeen tai lapsen ensimmäisiin päiviin ja kuukausiin sijaisperheessä. Ensimmäinen kysymys on johdattelua haastatteluun, joka toimii samalla taustatietokysymyksenä. Toisessa osassa kysymys koskee sitä, millaista tietoa sijaisvanhemmat saivat lapsesta ja miten he valmistautuivat lapsen muuttoon. Kolmannessa osassa kysymykset keskittyvät yhteistyöhön suhteessa viranomaisiin ja lapsen biologiseen sukuun, sijaisvanhempien odotuksiin sijoituksesta ja alkuvaiheen kuvaukseen. Neljännessä osassa on kokoavia kysymyksiä muun muassa siitä, mikä tuntui helpoimmalta tai vaikeammalta lapsen muuttaessa perheeseen. Lopuksi kysytään onko vielä jotakin mitä haastateltava haluaisi tuoda esiin. Teemakysymysten muotoilemisessa otin huomioon teoriatausta, josta käsin kysymykset muotoutuivat. Valitsemisani haastatteluteemoissa vaikuttaa taustalla PRIDE-valmennuksen viisi perusvalmiutta, jotka käydään läpi sijaisvanhempien PRIDE-valmennuksessa. Etukäteen valitut kysymykset perustuvat tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77-78).

Keskustelin työpaikan yhdyshenkilön kanssa teemakysymyksistä ja kävimme ne läpi. Sovimme myös sen, millä tavalla voin ottaa yhteyttä sijaisvanhempiin. Työpaikan yhdyshenkilö laittoi sijaisvanhemmille sähköpostia, jossa tiedusteli halukkuutta osallistua tähän tutkimukseen ja kysyi luvan yhteystietojen antamiseen. Sähköpostin liitteeksi hän laittoi tekemäni kirjeen (liite 4), jossa on

tietoa siitä, millaisesta tutkimuksesta on kyse. Tämän jälkeen otin itse yhteyttä sijaisvanhempiin sähköpostitse ja laitoin liitteeksi toisen kirjeen (liite 5), jossa on tarkempaa tietoa tutkimuksesta. Tiedustelin samassa yhteydessä sijaisvanhemmilta mikä olisi heille sopiva haastattelupaikka ja – aika sekä tarkempia yhteystietoja kuten osoitetta ja puhelinnumeroa. Työpaikan yhdyshenkilö ei saanut tietoa siitä, kenen kanssa haastattelut lopulta toteutuivat.

Valmistauduin haastatteluihin etukäteen muun muassa sisäistämällä teemakysymykset niin, että oli mahdollista haastatella vuorovaikutteisesti ilman teemapaperin lukemista. Toki minulla oli jokaisessa haastattelutilanteessa teemakysymykset mukana, josta tarkistin tilanteen mukaan teemojen aiheita. Minulla oli mukana aina myös haastateltavan tutkimuslupa (liite 3), johon pyysin haastateltavan allekirjoituksen ennen kuin haastattelu alkoi. Nauhoitin haastattelut ja tarkistin etukäteen kotona nauhurin toimivuuden. Kerroin haastateltaville sen miten litteroin haastattelut ja että vain minä käsittelen haastattelupuhetta. Ennen haastattelun aloitusta johdattelin haastateltavat tilanteeseen ja kerroin vielä haastattelun tarkoituksesta. Kerroin muun muassa, että minulla on joitakin avoimia kysymyksiä, joihin toivon sijaisvanhempien vastaavan oman näkökannan ja tuntemuksen mukaan. Kerroin myös, että he voivat vapaasti kertoa ajatuksistaan mitä haastattelun ja keskustelun aikana tulee mieleen.

Haastattelut toteutuivat tammi- ja helmikuun 2012 aikana. Kaikki sijaisvanhemmat toivoivat haastattelua heidän omassa kodissaan ja ne toteutuivat hyvin niin. Maakunnissa oli mukava ajella ja tavata sijaisvanhempia. Se oli hyvää vaihtelua kirjoittamisen lomassa. Yhden perheen kohdalla en ehtinyt aikataulusyistä paikalle sovittuna aikana, jonka vuoksi keskustelin perheen sijaisvanhemman kanssa puhelimitse ja kirjasin hänen kanssaan käymäni keskustelun paperille. Hänen kertomiaan asioita käsittelen varsinaisten haastatteluiden tukena. Puhelinhaastattelun kohdalla lähetin haastateltavan tutkimusluvan postissa, jonka sijaisvanhempi lähetti minulle takaisin allekirjoitettuna.

Haastattelutilanteessa teemojen puhumisjärjestys vaihteli ja se, kuinka laajasti kustakin aiheesta puhuttiin. Joissakin haastatteluissa tarkistin jo puolivälissä onko teemojen aiheita jäänyt käsittelemättä, joissakin tilanteissa tarkistin vasta lopuksi teemojen aiheet. Haastattelut olivat vuorovaikutteisia ja keskustelunomaisia. Teemoja käsiteltiin eri perheissä erilaisilla painotuksilla riippuen mikä kenenkin kohdalla painottui enemmän. Haastattelutilanteessa johdattelin keskustelua sijoituksen alkuvaiheeseen. Vaikka haastattelut olivat keskustelunomaisia, pyrin kuitenkin pitämään

omat kommenttini vähäisinä ja keskityin kuuntelemaan ja ohjaamaan keskustelua teemojen suuntaan.

En kirjannut haastattelutilanteessa juuri mitään ylös, koska keskustelu meni kokonaisuudessaan nauhalle, jonka litteroin sanatarkasti. Joissakin tapauksissa kirjasin heti haastattelun jälkeen muutamia havaintoja paperille, joko asiasisällöstä tai haastattelun tunnelmasta. En käyttänyt mitään erillistä litterointiohjelmaa, koska pidin sitä tarpeettomana tässä tutkimuksessa. Sen sijaan kirjoitin sanatarkasti sanat toistoineen ja murteineen ylös. Pidin tärkeänä sitä, että kirjoitin puheet sanatarkasti, jotta oli hyvä mahdollisuus analysointivaiheessa soveltaa ja tiivistää alkuperäistä puhetta. Pyrin litteroimaan haastattelut aina mahdollisimman pian haastattelun jälkeen, mahdollisuuksien mukaan aloitin litteroinnin jo samana päivänä. Yksi haastattelu kesti neljästäkymmenestä minuutista tuntiin ja litterointiin meni aikaa noin 6-9 tuntia yhtä haastattelua kohden. Kokosin lopulta kaikki litterointipuheet samaan tiedostoon. Hirsijärvi, Hurme ja Sajavaara (2007, 222) toteavat, että tallennettu laadullinen aineisto on useimmiten tarkoituksenmukaista kirjoittaa puhtaaksi sanatarkasti, eli litteroida teksti. Litterointi voidaan tehdä koko kerätystä aineistosta tai valikoiden, esimerkiksi teema-alueiden mukaan.

Aineiston litteroinnista ei ole yksiselitteistä ohjetta. Tutkimuksen tehtävä ja tutkimusote vaikuttavat siihen kuinka tarkasti pitää litteroida. Aineistolähtöisessä analyysissä tutkija voi myös tulkita aineistoa erilaisilla tavoilla, aineisto voidaan järjestää, pelkistää ja ryhmitellä. (Hirsijärvi & Hurme 2011, 137-140.) Ennen litterointiin ryhtymistä on tiedettävä, minkälaista analyysia aiotaan tehdä (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2007, 222). Litterointi on tärkeä osa tutkimusta, vaikka se voi tuntua kirjoitusvaiheessa rutiininomaiselta ja on työläs vaihe. Itselläni heräsi litterointivaiheessa joitakin ajatuksia ja havaintoja, joita kirjoitin ylös analyysivaihetta varten. Etukäteen ajattelin, että litteroin täysin mekaanisesti haastattelut, enkä mieti vielä analyysia siinä vaiheessa. Kuitenkin käytännössä tein alustavaa analyysiä jo litteroinnin yhteydessä, koska huomasin muun muassa tiettyjä samankaltaisuuksia eri haastatteluiden välillä. Itse litterointitekstiin en kirjannut mitään analyysiä, vaan kirjoitin havaintojani erilliseen tiedostoon.

Litterointi vaikuttaa myös tutkimuksen luotettavuuteen ja laatuun. Hirsijärvi ja Hurme (2011) toteavat, että haastattelun laatua parantaa muun muassa se, että haastattelu litteroidaan mahdollisimman pian haastattelun jälkeen ja se, että tallennuksessa on hyvä kuuluvuus. Litteroinnin pitäisi noudattaa samoja sääntöjä alussa ja lopussa ja sen pitäisi olla yhdenmukainen. (Hirsijärvi & Hurme 2011, 185.) Tutkimuksessani pyrin kiinnittämään erityistä huomiota näihin seikkoihin.

Ruusuvuori ja Tiittula (2009) toteavat, että haastatteluissa on aina tietty päämäärä ja tavoite, johon haastattelun kautta pyritään. Haastattelija tekee kysymyksiä ja aloitteita, ohjaa keskustelua ja kannustaa haastateltavaa vastaamaan. Haastattelu eroaa tavallisesta keskustelusta juuri erilaisten roolien kautta, haastattelijalla on tiedon kerääjän rooli ja haastateltavalla on tiedon antajan rooli, jota voidaan toteuttaa keskustelun keinoin. Tilanteen institutionaalisuutta korostaa haastattelun nauhoitus ja tallennus esimerkiksi litteroinnin muodossa. (Ruusuvuori & Tiittula 2009, 23.)

4.4 Aineiston analyysi

Aineistonkeruuvaiheessa haastattelin sijaisvanhempia ja litteroin haastattelupuheet, analysointivaiheessa analysoin saamaani tietoa ennalta valittujen menetelmien perusteella ja tein johtopäätöksiä. Jo ennen aineiston keruuta tein joitakin metodologisia valintoja ja suunnittelin sitä, miten tulen analysoimaan sijaisvanhemmilta saamaani tietoa. Laadullista tutkimusta ei voida kuitenkaan aina jakaa selkeisiin ja kokonaan erillisiin vaiheisiin. Analysointiin liittyvät seikat täsmentyivät aineiston keruuvaiheessa, jolloin myös sisällönanalyysin ottaminen analyysimetodiksi täsmentyi. Kirjasin myös haastattelu- ja litterointivaiheessa muutamia havaintoja ylös sekä tein alustavaa analyysia.

Laadullista tutkimusta voidaan luonnehtia prosessiksi, eikä tutkimuksen etenemisen eri vaiheet ole välttämättä etukäteen jäsennettävissä selkeisiin eri vaiheisiin. Tämän ajattelun mukaan esimerkiksi aineistonkeruu ja –käsittely kietoutuvat usein yhteen. Usein jo aineistonkeruuvaiheessa tutkijalta vaaditaan analyysiin liittyvää osaamista, koska alustavaa tulkintaa joudutaan tekemään jo aineistoa koottaessa. Aineistoon liittyvät näkökulmat, tulkinnat ja tutkimusmenetelmälliset ratkaisut voivat myös kehittyä tutkijan tietoisuudessa vähitellen tutkimusprosessin edetessä. (Kiviniemi 2010, 70; Eskola & Suoranta 2000, 16.)

Tutkimuksessani analysoin haastatteluja systemaattisesti ja etsin niiden avulla syntyneestä tekstistä säännönmukaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Pyrin löytämään sijaisvanhempien kertomuksista aiheita, käsitteitä ja merkityksiä, jotka liittyvät sijoituksen alkuvaiheeseen. Tarkoitukseni oli tunnistaa haastatteluaineistosta niitä asioita, joista olen kiinnostunut tutkimuksessani, eli sijaisvanhempien kertomia asioita sijoituksen alkuvaiheesta.

Tutkimuksen analyysissä tulee olla systemaattinen menetelmä, jonka avulla tulkintaa ja analyysiä tehdään. Analyysiä ei voi tehdä sattumanvaraisesti. Tutkimukseni analyysimenetelmänä on *sisällönanalyysi*. Laadullisessa tutkimuksessa sisällönanalyysi on varsin yleinen metodi ja lähestymistapa. Tuomi ja Sarajärvi (2002) toteavat, että sisällönanalyysia voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä ja soveltaa erilaisissa tutkimusotteissa ja se sopii hyvin esimerkiksi ihmisten kokemusten kuvaamiseen ja vuorovaikutuksen tutkimiseen. Sisällönanalyysia voi käyttää tutkimuksessa yksittäisenä metodina, mutta sitä voi käyttää myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 13, 93.)

Sisällönanalyysin avulla kuvaan aineistoa tiivistetysti ja pelkistetysti luokittelemalla aineiston tärkeitä teemoja. Tulkitsen aineiston erilaisia merkityksiä ja jätän pois sellaisia seikkoja, jotka eivät vastaa tai liity oleellisesti tutkimuskysymykseeni. Kvalitatiivisen aineiston analyysissä on monia tapoja, joista tutkija valitsee mitä ja miten hän analysoi aineistoa. Eroa on myös siinä, miten erillisinä toimintoina tutkijat pitävät aineiston luokittelua, analyysia ja tulkintaa. Sisällönanalyysin avulla on mahdollista kuvata tutkimusmateriaalia tiivistetysti ja pelkistetysti luokittelemalla. Sisällönanalyysi perustuukin tulkintaan ja päättelyyn, siinä analysoidaan tekstiä ja etsitään siitä erilaisia merkityksiä sekä eliminoidaan aineistosta pois asiaan kuulumattomia osia, muun muassa toistoja ja ei-olennaisia seikkoja. Aineistoa järjestettäessä on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, ettei tekstin sisältämää informaatiota kadoteta. Sisällönanalyysissä tutkija voi samanaikaisesti kerätä aineistoa ja analysoida tekstiä. (Hirsijärvi & Hurme 2011, 136-137.)

Ennen varsinaista analyysia luin litteroidut tekstit useita kertoja läpi ja alleviivasin tekstistä eri väreillä samansisältöisiä asioita. Hirsijärvi ja Hurme (2011, 143) toteavat, että aineistoa on luettava kokonaisuutena, vaikka aineiston sisällöt ovat jo tuttuja aineiston keruun eli haastattelun vaiheesta sekä purkamisvaiheesta eli litteroinnista. Lukeminen myös auttaa tutkijaa saamaan ymmärrystä analyysin tekoon.

Analyysin aluksi otin järjestyksessä teemakysymyksiä omasta haastattelurungostani, joihin etsin aineistosta sijaisvanhempien vastauksia. Lisäsin teemoihin yksitellen sijaisvanhempien vastauksia kunnes olin käynyt koko aineiston läpi. Jatkoin samalla tavalla jokaisen teemakysymyksen suhteen. Tässä vaiheessa en vielä tehnyt valintoja sen suhteen, mitä teemoja tulen lopulta analysoimaan, vaan kävin aluksi kaikki teemat läpi. Tämän jälkeen hain aineistosta sijaisvanhempien esille ottamia asioita teemakysymysten ulkopuolelta ja käsitelin myös ne edellä kuvatulla tavalla. Eskolan (2010)

mukaan analyysia voidaan tehdä analyttisen induktion ideaa soveltaen eräänlaisella lumipallotekniikalla. Ensin rakennetaan kova ydin, jonka ympärille lisätään muista haastatteluista lisää massaa. (Eskola 2010, 194.) Kun sain kerättyä jokaisen teeman alle kaikkien haastateltavien vastaukset, minun oli mahdollista tarkastella aineistoa kunkin teeman osalta. Nämä teemat muodostivat yhdessä alaluokat, joita lähdin tarkastelemaan ja yhdistämään tarkempaa analyysia varten. Tutkimusmenetelmä voi toimia luokittelun pohjana siten, että esimerkiksi teemahaastattelun teemat ovat jo karkeita alustavia luokkia (Hirsijärvi & Hurme 2011, 149). Muutama teema (muun muassa sijaisvanhempien ennakkovalmennus, lapsen kiintymyssuhteeseen liittyvät haasteet ja sopeutuminen perheeseen sekä jälleenyhdistäminen) nousi aineistosta ja ne olivat siis sellaisia teemoja, joita en kysynyt teemakysymyksissä.

Seuraavassa vaiheessa tarkastelin ja pohdin sitä, mitkä teemat ovat merkityksellisiä ja sellaisia, jotka otan analysoitavaksi. Analysoitavat teemat valikoituivat sekä tekemästäni haastattelurungosta että sijaisvanhempien esille ottamista aiheista. Näiden valintojen jälkeen kirjoitin omin sanoin tulkintoja ja johtopäätöksiä aineiston teemoista. Käytin tässä vaiheessa myös kokoamiani sitaatteja apuna, koska ne auttoivat minua tulkintojen tekemisessä. Tämän jälkeen kirjoitin tulkintoja ja johtopäätöksiä vielä uudestaan syvällisemmin ja parempaan muotoon. Lopulliseen raporttiin valitsin muutamia tärkeimpiä sitaatteja vahvistamaan tekemiäni tulkintoja. Sitaattien valinta ei ollut aivan helppoa, koska tavoitteena oli valita kaikkein parhaiten aiheita ja teemaa kuvaavat sitaatit. Sitaattien käyttötarkoitus voi olla esimerkiksi pyrkimys todistaa tutkijan olettaus oikeaksi tai sitten ne voivat toimia tutkijan oman tulkinnan pohjana (Eskola, Jari 2007, 44-45).

Muutin raporttiin tulevia sitaatteja muun muassa poistamalla turhia täytesanoja ja muuttamalla joitakin tiettyjä puhetyylejä, jotta teksti on helpommin luettavaa ja jotta tietystä puhetyylistä ei voi tunnistaa yksittäistä henkilöä. Muutin myös esille tulleet nimet, sukupuolet ja iät niin, ettei yksittäistä henkilöä ole mahdollista tunnistaa. Tarkoitus on tarkastella sijaisvanhempien kertomuksia yleisluontoisesti eikä yksittäisten tapausten avulla. Käytin lasten niminä H-kirjaimella alkavia nimiä, esimerkiksi Heli, Hessu ja Helena. Sekoitin nimet vielä niin, että saman perheen kertomuksesta käytin sattumanvaraisesti eri H-kirjaimella alkavia nimiä. En käyttänyt esille tulleita asuinkuntia ja lasten ikää sekä viranomaisten nimiä raportoinnissa ollenkaan, koska ne eivät ole merkityksellisiä tässä tutkimuksessa. Haastatteluaineistosta voidaan erottaa suorat tunnistetiedot ja epäsuorat tunnistetiedot (Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen 2010, 452). Tutkimuksessani suoria tunnistetietoja ovat muun muassa haastateltavien tarkat yhteystiedot ja nimet, epäsuorista tunnistetietoja ovat haastateltavien asuinpaikkakunnat ja sukupuolet. Tekstin anonymisointi

tarkoittaa sitä, että tunnistetiedot poistetaan tai karkeistetaan haastattelulitteraatiosta (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 452).

Hirsijärvi ja Hurme (2011) mukaan aineiston luokittelu ja teemoittelu ovat olennainen osa analyysia. Se luo pohjan, jonka varassa haastatteluaineistoa voidaan myöhemmin tulkita sekä yksinkertaistaa ja tiivistää. Luokat pitää voida perustella sekä empiirisesti että käsitteellisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että luokilla on yhteys kontekstiin sekä se, että niillä on empiirinen pohja. Tutkijoiden voi olla vaikea löytää yksiselitteistä vastausta siihen, miten luokkia luodaan. Luokkien muodostamisen kriteerit ovat yhteydessä tutkimustehtävään, aineiston laatuun ja myös tutkijan omaan teoreettiseen tietämykseen ja kykyyn käyttää tätä tietoa. (Hirsijärvi & Hurme 2011, 147-148.)

Kun aineisto on luokiteltu, usein seuraavana vaiheena on aineiston uudelleenjärjestely. Tässä vaiheessa tulee uudelleen pohdittavaksi luokittelun onnistuneisuus. Luokkia joudutaan sekä pilkkomaan että yhdistelemään uusiksi luokiksi. (Hirsijärvi & Hurme 2011, 149.) Luokkien yhdistelyssä otin huomioon tutkimuskysymykseni ja sen, kuinka ne voidaan erotella ja yhdistää toisiinsa. Pohdin myös sitä, menevätkö luokat osittain toistensa päälle ja kuinka paljon aineistoa kussakin luokassa on sekä millainen painoarvo luokilla on verrattuna toisiinsa. Hirsijärvi ja Hurme (2011) toteavat, että luokittelussa on syytä muistaa, että luokat eivät ole lopullinen tavoite. Ne ovat ainoastaan välivaiheita analyysin rakentamisessa. Luokkien yhdistely tarkoittaa sitä, että yritämme löytää luokkien esiintymisen välille joitakin säännönmukaisuuksia tai samankaltaisuuksia. Usein löydetään myös säännönmukaista vaihtelua ja muista poikkeavia tapauksia. (Hirsijärvi & Hurme 2011, 149.)

Eri analyysimenetelmiin tutustuminen ja analyysimenetelmän valinta oli melko haastava ja aikaa vievä vaihe, koska erilaisia analyysitapoja on todella paljon. Eskola (2010) toteaa, että aloittelevan tutkijan kannalta on olennaista osata ainakin yksi tie aineistosta analyysiin ja siten valmiiseen tuotokseen. Tutkija joutuukin aina tekemään erilaisia valintoja, joka voi olla haastavaa. Hän toteaa, että tutkijan on itse aktiivisesti työstettävä aineistosta analyysinsa ja tulkintansa. Eskola toteaa myös, että tutkimuksen tekeminen on ennen kaikkea päättämistä isoista ja pienistä kysymyksistä. Osa valinnoista on tehtävä ennen aineiston keräämistä, mutta osa valinnoista liittyy nimenomaan siihen, miten kerättyä aineistoa analysoidaan. (Eskola 2010, 180-182.)

4.5 Etiikka ja luotettavuus

Tutkimuksen eettiset periaatteet ovat tärkeä osa tutkimuksen tekoa. Hyvä tutkimuksen tekeminen niin, että eettiset näkökohdat tulevat riittävästi ja oikein huomioon otetuksi ei ole kuitenkaan itsestään selvää, vaan se on vaativa tehtävä (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 27). Tutkimuksessani pyrin huomioimaan eettiset näkökohdat mahdollisimman hyvin muun muassa lukemalla ennen aineiston keruuta yleisiä ohjeita eettisistä periaatteista. Myös analysointivaiheessa luin vielä ohjeistuksia ja pohdin eettisiä kysymyksiä.

Ennen aineiston keruuta pyysin kirjallisen tutkimusluvan Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksiköstä. Tämän lisäksi pyysin ennen haastattelua jokaiselta haastateltavalta kirjallisen tutkimusluvan ja luvan käyttää haastattelupuhetta tutkimuksessani. Haastateltavat saivat etukäteen tietoa tutkimuksesta lähettämieni kirjeiden kautta sekä sijaisvanhempien tutkimusluvasta. Tämän lisäksi kerroin ennen haastattelua muun muassa tutkimuksen tarkoituksesta, vapaaehtoisuudesta ja aineiston käsittelystä. Osa haastateltavista kysyi vielä tarkentavia kysymyksiä tutkimuksen toteutuksesta.

Yliopiston ohjeen (Tutkimuksen eettiset periaatteet, 1-3.) mukaan otin huomioon seuraavat seikat jo ennen aineiston keruuta: Tutkimuksen osallistuminen tulee olla vapaaehtoista ja sen tulee perustua riittävään tietoon, tutkittavalla on oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa, tutkittavalle on annettava riittävästi informaatiota tiedonhankintatavasta riippuen, haastatteluun perustuvassa tutkimuksessa tutkittavalle kuvataan tutkimuksen aihe ja kerrotaan, mitä tutkimukseen osallistuminen konkreettisesti tarkoittaa ja kauanko siihen menee aikaa. Tutkimuksen tiedottamiseen kuuluu ainakin tutkijan yhteystiedot, tutkimuksen aihe, aineistonkeruun toteutustapa ja arvioitu ajankulu sekä kerättävän aineiston käyttötarkoitus, säilytys ja osallistumisen vapaaehtoisuus.

Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että tutkimuksenteossa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Suomessa on erilaisia julkisia elimiä, joiden tehtävänä on ohjata ja valvoa tutkimushankkeiden asianmukaisuutta ja eettisten periaatteiden noudattamista. Opetusministeriön tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut ohjeet tieteellisten menettelytapojen noudattamiseen. Ohjeen mukaan hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa se, että tutkija noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaista ja eettisesti kestäviä tiedonhankintamenetelmiä, tutkimusmenetelmiä ja arviointimenetelmiä sekä toteuttaa

avoimuutta tulosten julkaisemisessa. Tutkijan tulee ottaa huomioon muiden tutkijoiden työ ja saavutukset asianmukaisella tavalla sekä suunnitella, toteuttaa ja raportoida tutkimus tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 23- 24.)

Myös yliopistojen eettiset toimikunnat ovat laatineet menettelytapoja ja ohjeita. Vaikka opiskelijoiden tutkimustyötä ei tarkkailla näissä elimissä, tulisi opiskelijoidenkin harjaantua tutkimuseettiseen pohdiskeluun. Jo pelkkä tutkimusaiheen valinta on eettinen ratkaisu. Voidaan kysyä esimerkiksi, että kenen ehdoilla tutkimusaihe on valittu ja miksi tutkimukseen on ryhdytty. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 24.) Tämän tutkimuksen aiheen valintaan vaikutti sekä oma kiinnostus aiheeseen että Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön toive. Kehittämissyksikössä esitettiin toive tarkastella vuonna 2009 aloitetun alkuvaiheen tuen merkitystä sijaisvanhempien näkökannalta. Tutkimuskysymyksen tarkoituksena on saada esille se, mitkä tekijät sijaisvanhemmat kokevat merkityksellisinä sijoituksen alkuvaiheessa ja miten haastatteluissa tulee esille muun muassa alkuvaiheen tuki. Tavoitteena on saada näkyviin sijaisvanhempien toiveita ja tarpeita niin, että niitä voitaisiin hyödyntää lastensuojelun sijaishuollossa kun toimintaa kehitetään edelleen.

Tutkimuksessa tulee olla lähtökohtana ihmisarvon kunnioittaminen. Itsemääräämisoikeutta pyritään kunnioittamaan antamalla mahdollisuus päättää, haluaako henkilö osallistua tutkimukseen. Yleensä tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä edellytetään suostumus tutkimukseen osallistumisesta siten, että tutkittava on perehtynyt tutkimukseen riittävästi. Perehtyminen tarkoittaa tässä sitä, että kaikki tärkeät näkökohdat mitä tutkimuksen aikana tapahtuu, kerrotaan tutkittavalle. Henkilön tulee myös olla kykenevä ymmärtämään tämä informaatio. Suostumus tarkoittaa tässä sitä, että henkilö on pätevä tekemään rationaalisia ja kypsiä arviointeja sekä sitä, että osallistumisen tulee olla vapaaehtoista. Nämä ehdot eivät ole kuitenkaan aivan yksiselitteisiä, koska esimerkiksi kypsä arviointi ja päätöksenteko sulkisivat tutkimuksesta pois muun muassa lapset. Voidaan myös pohtia kuinka paljon tietoa tutkimuksesta on todella annettava ja miten annettu etukäteistieto vaikuttaa tutkimuksen tekoon. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 25-27.)

Tutkimuksessani annoin sijaisvanhemmille tietoa tutkimuksen aiheesta, mutta en kuitenkaan antanut heille etukäteen luettavaksi teemakysymyksiä. Oletukseni mukaan he olisivat ehkä miettineet teemakysymyksiin vastauksia valmiiksi ja miettineet sitä, mikä mahtaisi olla oikea vastaus kysymyksiin. Käyttämiini teemakysymyksiin ei ole olemassa oikeita ja vääriä vastauksia, lisäksi pidin tärkeänä vapaata keskustelua, jossa ohjaan haastattelijana keskustelua sijoituksen alkuun. Pohdin myös sitä, että haastateltavat olisivat voineet miettiä etukäteen enemmän vielä sitä,

mitä heiltä odotetaan ja pyrkiä vastaamaan tutkijan odotusten mukaisesti mikäli olisin jakanut heille teemakysymykset valmiiksi. Jotkut sijaisvanhemmat halusivat haastattelun lopuksi nähdä teemakysymykset tukipaperistani. Näissä tapauksissa kävimme kysymyksiä läpi ja keskustelimme sijaisvanhempien kanssa muun muassa teemojen valinnasta ja tutkimuksen tavoitteista.

Tutkimuksessa pitää myös ottaa huomioon, että ei käytä toisen tutkijan ideoiden, tutkimustulosten ja sananmuotojen esittämistä omimaan. Tiedon luvaton lainaaminen, plagiointi ilmenee usein piittaamattomuutena, esimerkiksi lähdeviitteen puuttumisena tai epämääräisenä viittaamisena. Ongelmana voi olla myös yleisen tiedon ja erityisen tiedon suhde. On vaikea määrittellä mikä tieto on sellaista yleistä tietoa, johon ei tarvitse viitata lähdeviitteellä. Tämän suhteen ongelmallisuus voi näkyä muun muassa opiskelijan vähittäisessä sosiaalistumisessa tiedeyhteisöön. Opintojen alkuvaiheen erityistieto voi olla opintojen loppuvaiheessa jo yleistä tietoa. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 122.) Olen pohtinut yleisen ja erityisen tiedon suhdetta kirjoittaessani tätä tutkimusta, koska tässä opintojen vaiheessa erityistä tietoa on jo ehtinyt kertyä. Lisäksi pohdin sitä, miten voin käyttää työelämästä saamaani erityistietoa loukkaamatta tieteellisen tekstin muotoa ja eettisiä periaatteita.

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy olennaisesti muun muassa se, että tutkimuksessa noudatetaan siihen kuuluvia peruseriaatteita. Matthews & Ross (2010) kertovat joistakin tärkeistä tutkimukseen liittyvistä seikoista, jotka tutkijan tulisi muistaa: tutkimus on prosessi, tutkimus pitää suunnitella, se ei tapahdu itsestään ikään kuin vahingossa, tutkimuksen kuvaus ei ole sama asia kuin sen selitys, tutkimuksen tulee sietää ja kestää kriittiset kannanotot yksilöiltä ja yhteisöiltä, jotka eivät välttämättä ole samaa mieltä metodeista tai tutkimuksen tuloksista. (Matthews & Ross 2010, 13.)

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan pohtia monenlaisilla tavoilla tutkimuksen luotettavuutta. Määrällisessä eli kvantitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan reliabiliteetista ja validiteetista, mutta laadullisessa tutkimuksessa nämä kysymykset asetetaan eri tavalla. Laadullisessa tutkimuksessa korostuvat analyysin systemaattisuuden ja tulkinnan luotettavuuden kriteerit. Systemaattisessa analyysissä kerrotaan ja avataan tutkijan tekemät valinnat, rajaukset ja periaatteet. Lukijalle tulee myös kertoa ja perustella mistä aineisto koostuu ja kuvata ne aineiston osat, joille päähavainnot rakentuvat. Tämän lisäksi on myös tärkeää käsitellä aineiston mahdollisia rajoituksia. Laadullisessa tutkimuksessa kerätyn aineiston ja niistä tehtävien tulkintojen sopivuutta tulee myös arvioida. Voidaan myös sanoa, että haastattelussa aineisto ei tule koskaan loppuun tulkituksi. Juuri sen vuoksi on hyvä korostaa myös sitä prosessin vaihetta, jossa keskustellaan aineiston kanssa.

(Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 27-29.) Tutkimuksessani olen pohtinut muun muassa sitä, olenko tehnyt riittävän hyvin ja järjestelmällisesti analyysini sekä olenko osannut avata sitä riittävästi tekstin muodossa.

5 SIIAISVANHEMPIEN KOKEMUKSIA SIOITUKSEN ALKUVAIHEESTA

Analyysin lähtökohtana on tutkimuskysymys: mitä sijaisvanhemmat kertovat sioituksen alkuvaiheesta? Teemakysymykset, joita käytin haastatteluissa johdattelivat aiheeseen, eli sioituksen alkuun. Teemakysymykset ovat kokonaisuudessaan liitteessä 1. Analysoin sekä niitä teemoja, joita käytin haastattelurungossa että niitä, jotka sijaisvanhemmat ottivat puheeksi haastatteluissa. Muutama analysoitava aihe on sellainen, joita en kysynyt teemakysymyksissä ja toisaalta kaikkia kysymiäni teemoja en ottanut analyysiin. Teemojen valinnat tein sen perusteella mitä asioita sijaisvanhemmat pitävät tärkeinä, sekä sen perusteella, miten sijaisvanhempien esille ottamat asiat linkittyvät tutkimuskysymykseeni.

5.1 Lastensuojelutyö sioituksissa

5.1.1 Sijaisvanhempien ennakovalmennus

PRIDE –valmennus ei ollut teemakysymyksissä, mutta sijaisvanhemmat ottivat valmennuksen itse esille melkein jokaisessa haastattelussa ja siitä heräsi vilkasta keskustelua eri näkökulmista. Olen eritellyt PRIDE –valmennuksesta esiin nousseita kohtia tähän lukuun. Sijaisvanhemmat toivat esille muun muassa sen, että PRIDE-valmennus on todella tärkeä pohja ennen sijaisvanhemmaksi ryhtymistä ja jopa välttämätön. Sijaisvanhemmat olivat yhtä mieltä siitä, että valmennuskurssi oli hyvin järjestetty.

Kyllä se Praid oli välttämätön tähän hommaan, et osaa sillai oikeesta valosta kattoo sitä asiaa. Siinä kasvoi itse henkisesti siihen ajatukseen.

Praid oli todella hyvin järjestetty ja organisoitu, ihan yliveto.

Osa sijaisvanhemmista kertoi, että heillä oli joitakin pelkoja ja ennakkoluuloja suhteessa biologisiin vanhempiin, mutta valmennuksen aikana nämä turhat pelot jäivät pois. Toisaalta osa sijaisvanhemmista toi esille sen, että valmennuksessa käytiin läpi kattavasti mahdolliset haasteet ja vaikeat tilanteet suhteessa biologiseen sukuun, vaikka heillä ei ole käytännössä ollut haastavia tilanteita. Vaikka haastatteleman sijaisvanhemmat ovat käyneet samansisältöisen valmennuksen, he kokivat hieman eri tavalla saamansa tiedon muun muassa yhteistyössä biologisen suvun kanssa.

Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi se, että sijaisvanhemmilla oli lähtökohtaisesti erilaiset ennakkoletukset asiasta. Ennakkokäsityksiin voi vaikuttaa esimerkiksi sijaisvanhempien erilainen elämäntilanne, aiemmat kokemukset ja oma tausta. Myös sijaisperheen nykyinen tilanne voi vaikuttaa esitettyyn kantaan, koska osa koki yhteistyön biologisen suvun kanssa helpoksi ja osa koki sen vaikeaksi.

Ennen Praid koulutusta oli sellainen pelko, että jos biologiset sukulaiset tulevat oven taakse huutamaan ja miten se vaikuttaa koko perheen elämään. Se pelko häveni oikeastaan siellä Praid koulutuksessa kun asiasta puhuttiin sosiaalityöntekijän kanssa, että se on hyvin harvinaista.

Se Praid kurssi pohjustaa hyvin ja siellä käytiin läpi kaikki kauhuskenaariot, vaikka ei meillä ole ollut mitään ongelmia.

Sijaisvanhemmat kokivat, että PRIDE-valmennus oli erityisen hyvä oman parisuhteen kannalta ja itsetutkiskelun kannalta. Moni sijaisvanhempi sanoi, että valmennuksesta olisi hyötyä kaikille pariskunnille ja perheille. Kun sijoitettu lapsi muuttaa uuteen perheeseen, se vaikuttaa yleensä parisuhteeseen ja koko muuhun perheeseen merkittävästi. Eteen voi tulla sekä uusia erilaisia haasteita että onnistumisen ja ilon kokemuksia. Lapsen muuttaessa onkin tärkeää, että perheen aikuiset ovat käsitelleet omia tunteitaan ja kokemuksiaan sekä pohtineet suhdettaan toisiinsa sekä mahdollisiin perheen muihin lapsiin.

Se oli ihan tosi hyvä parisuhdeterapia. Olen aina sanonut, että Praid on sellainen jokaiselle parisuhteelle hyvä, vaikka ei ikinä miettisi edes koko sijaisvanhemmuutta. Siinä käydään niin paljon sitä omaa lapsuutta ja nuoruutta ja tukiverkostoa ja kaikkea, että se oli kyllä tosi hyvä.

Mun mielestä Praid oli hyvä ihan semmosen itsetutkiskelun ja parisuhteen kannalta ja se oli semmosta henkistä valmistautumista.

PRIDE-valmennuksen kotitehtävät ovat muodoltaan pääosin avoimia kysymyksiä, joissa useimmissa kysymyksissä pyydetään asian kuvailua ja kysytään kuinka, millainen, miten, ajatukseni, vahvuuteni ynnä muuta. Sijaisvanhemmat keskustelivat vilkkaasti PRIDE-valmennuksen kirjallisista tehtävistä. Sijaisvanhemmat kokivat, että PRIDE-valmennuksen tehtävät olivat työläitä ja joidenkin mielestä ne olivat vaikeasti ymmärrettäviä. Tehtävien teko tuntui

yhdistävän vanhempia kun he tekivät niitä yhdessä. Tehtävistä kertominen aiheutti myös hilpeyttä ja osa sijaisvanhemmista nauroi yhteen ääneen tehtävien tekemistä. Pohdinkin tätä naurun merkitystä, koska se toistui useassa eri haastattelussa kun sijaisvanhemmat kuvasivat kirjallisten tehtävien tekemistä. Tämän vuoksi kirjasin litteroituun tekstiin naurukohtat ylös. Heikkisen (2000) mukaan naurun laukaisee pikemminkin sosiaalinen tilanne kuin jokin kognitiivinen ärsyke, esimerkiksi vitsi. Nauruun voi liittyä myös yhteenkuuluvuuden tunne ja haluttomuus joutua ryhmän ulkopuolelle. Nauru voi myös toimia apuna ongelmatilanteissa esimerkiksi uuden keskustelutilanteen alussa. (Heikkinen 2000, 22.) Seuraavissa lainauksissa on sellaisia puheita, joiden aikana sijaisvanhemmat nauroivat. N –kirjaimet tarkoittavat tässä naurua puheen keskellä.

Kyllä siinä Pradissa kaikenlaisista asioita keskusteltiin ja sitte täyty vielä kotonaki tehdä kaikenlaisia tehtäviä (N) Ihan viimisenä iltana kauheella kiireellä tehtiin (N) että ne on tosi työläitä, niitä ei voi vähätellä niitä kirjallisia tehtäviä (N) tässä me istuttiin ja tehtiin (N) tuntitolkulla tehtiin (N).

Että mää en aina tienny ymmärsinkö suoranaisesti niitä kysymyksiä (N), välillä tuntu, että pitäisi olla jotain sosiaalipsykologian opintoja takana että ymmärtää (N), että mitä tässä ajetaan takaa.

Sijaisvanhemmat esittivät joitakin parannusehdotuksia PRIDE-valmennukseen liittyen ja siihen, mitä olisivat kaivanneet siihen lisää. Moni sijaisvanhempi toi esille, että he toivoisivat jotain jatkokoulutusta PRIDE-valmennukseen, yhtä lailla moni toi esille, että he ovat parhaillaan jatkokoulutuksessa. Joka tapauksessa sijaisvanhemmat olivat yhtä mieltä siitä, että jatkokoulutus on tärkeä ja hyvä asia, että sellaisia järjestetään. Osa sijaisvanhemmista oli siis jo päässyt jatkokoulutukseen ja ne jotka eivät vielä sellaisessa olleet, toivoivat pääsevänsä sinne.

Toinen parannusehdotus, mitä sijaisvanhemmat nostivat esiin oli lomakkeiden ja kotitehtävien selkiyttäminen. Joitakin sijaisvanhempia huolestutti se, että ovatko he ymmärtäneet kysymykset oikein.

Että olisi sellaisia parannusehdotuksia siihen Praidiin, tai ei ne ole semmosia isoja juttuja, mutta kuitenkin. Että olisi semmosia kysymyksiä, että normaali ihminen ymmärtää.

Kolmas parannusehdotus liittyy konkreettisen tiedon tarpeeseen. Eri henkilöt nostivat esiin erilaisia konkreettisen tiedon tarpeita oman elämäntilanteen ja yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Praid on hyvä, mutta siinä pitäisi olla enemmän jotain semmosta ihan konkreettista tietoa. Että keneen ottaa yhteyttä kun tulee ongelmia. Ihan sellaisia yksinkertaisia neuvoja, että jos tapahtuu näin, niin mihin otan yhteyttä. Että onko se aina se sosiaalityöntekijä. Mun mielestä pitäisi olla enemmän tietoa, koska on todennäköistä että tulee jonkinlaisia ongelmia joko lapsen, biologisen suvun tai sosiaalityöntekijän kanssa, niin ei Praidissa kyllä millään tavalla käsitellä sitä.

Sijaisvanhemmat kokivat, että PRIDE-valmennus on hyödyllinen kurssi parisuhteen vahvistamisen ja tiedon saamisen kannalta. Toisaalta PRIDE –valmennuksen tehtäviä pidettiin työläinä ja tehtävien teko aiheutti myös hilpeyttä. Sijaisvanhemmat mainitsivat myös joitakin parannusehdotuksia PRIDE –valmennukseen liittyen. Kehittämisehdotukset eivät nousseet kuitenkaan kovin isoon rooliin sijaisvanhempien haastatteluissa. Sijaisvanhemmat kokivat yleisesti ennakkovalmennuksen merkityksellisenä osana sijaisvanhemmuuteen kasvamisessa. He korostivat myös sitä, että ennakkovalmennuksesta huolimatta eteen tulee usein yllätyksiä ja asioita, joita ei ole voinut ottaa etukäteen huomioon. Sijaisvanhemmat pitivät myös itsestään selvänä, että ennakkovalmennus käydään. Se koettiin luonnollisena asiana tilanteessa, jossa harkitsee ryhtymistä sijaisvanhemmaksi. PRIDE-valmennuksen tavoitteena onkin tarjota hyvä ennakkovalmennus, jossa sijaisvanhemmilla on mahdollisuus sovittaa sijaisvanhemman ”takkia” ja saada tietoa päätöksen tekemistä varten (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006).

Toisaalta osa sanoi, ettei saanut valmennuksesta kovin paljon uutta tietoa, koska olivat lukeneet jo valmiiksi kirjallisuutta sijaisvanhemmuuteen liittyvistä asioista. Sijaisvanhemmat kaipasivat konkreettista tietoa selkeästi lisää niin PRIDE–valmennukseen kuin muuhunkin tietoon, tukeen ja koulutukseen. Konkreettisen tiedon tarpeista nousi esiin muun muassa se, että pitäisi olla tietoa mistä saa apua käytännön asioissa ja ongelmatilanteissa sekä missä voi puhua ihan tavallisistakin arkipäivän asioista.

PRIDE -valmennuksessa käsitellään sijoitukseen liittyviä asioita kattavasti sijaisvanhempien omien kokemusten kautta. Sijaisvanhemmat käsittelevät valmennuksen aikana muun muassa omaa lapsuuttaan, nuoruuttaan ja millä tavalla heitä itseään on kasvatettu. He pohtivat valmennuksen aikana laajasti myös omia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan. (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006.)

Tuovila (2008, 51) toteaa, että me kaikki ammennamme toimintatapamme omista juuristamme ja kokemuksistamme lähtien. Omat kokemuksemme lapsena olosta ja siihen miten on tullut kohdelluksi ja miten tarpeet tulivat täytetyiksi, on se pohja, jolle oma vanhemmuutemme rakentuu.

PRIDE-valmennus antaa osallistujille tietoa valmiuksista, joita sijaisvanhemmat tarvitsevat ja samalla he voivat arvioida omia vahvuuksiaan ja kehittämistarpeitaan. Valmennuksessa on keskeistä tiedon jakamisen lisäksi kokemuksellinen oppiminen. Erilaisten harjoitusten avulla eläydytään omiin, lapsen ja hänen vanhempansa tunteisiin sijoituksen eri vaiheissa. Ryhmätapaamisten lisäksi valmennus sisältää perhetapaamisia ja PRIDE-kotitehtävät. (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006.)

PRIDE -valmennuksessa on kahdeksan tapaamista, joissa käsitellään kattavasti ja laajasti lapsen ja sijoitukseen liittyviä asioita. Jokaisella tapaamisella käsitellään tiettyä aihepiiriä, esimerkiksi sijaisvanhempien valmiuksia toimia sijaisperheenä, tietoa sijoituksesta, lastensuojelusta ja huostaanotosta, tietoa lapsen kehityksestä, kiintymyksestä ja erityisistä tarpeista sekä lapsen menetyksistä ja surutyöstä. Tapaamisilla käsitellään myös kasvatuksellisia haasteita, sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen liittyviä muutoksia sekä syntymävanhempien ja lapsen suhteen merkitystä. (Hakkarainen & Koisti-Auer 2006.)

PRIDE-valmennus vaikuttaa olevan ilmeisen merkittävä ja tärkeä sijaisvanhemmille. Vaikka aihe ei ollut teemakysymyksissä, sijaisvanhemmat ottivat sen esille ja siitä riitti runsaasti keskustelua. Ajatukset ja mielipiteet olivat positiivisia valmennukseen liittyen.

5.1.2 Tiedon ja valmistautumisen merkitys

Haastatteluissa kysyin siitä, mitä *tietoa* sijaisvanhemmilla oli lapsesta lapsen muuttaessa perheeseen. Sijaisvanhemmat kertoivat, että heillä oli pääosin melko hyvät tiedot lapsesta. Osa kertoi, että olivat saaneet enemmän suullista tietoa ja osa oli saanut kirjallista tietoa enemmän. Jotkut kaipasivat lisää kirjallista tietoa lapsesta, esimerkiksi neuvolatietoja. Toiset taas kaipasivat lisää tietoa lapsen taustasta ja elämästä syntymäperheessä, jotta osaisivat paremmin hoitaa ja kasvattaa lasta ja ottaa huomioon lapsen erityisiä haasteita. Tässä kohtaa sijaisvanhemmat kokivat, että he ovat erilaisessa ja huonommassa asemassa esimerkiksi lastensuojelulaitoksiin nähden, koska lastensuojelulaitoksen työntekijöille annetaan kaikki tarvittava tieto myös biologisesta

vanhemmasta. Sen sijaan sijaisvanhemmilla ei ole oikeutta saada kuin niitä tietoja, jotka koskevat suoraan lapsen asioita.

Me saatiin kyllä aika tarkkaa tietoa ja kaikki mitä kysyttiin, niin kaikkeen vastattiin totuudenmukaisesti. Meille tuli aika hyvä kuva Helin tilanteesta, että mitkä asiat on johtaneet huostaanottoon ja mitä tukitoimenpiteitä on tehty.

Mä olisin kaivannu enemmän taustatietoa, ja lähinnä just siitä biologisesta perheestä. Me ollaan kuitenkin ne, jotka tekee sitä yhteistyötä biologisten vanhempien kanssa, sosiaalityöntekijät näkee heitä kerran puolessa vuodessa tai vuodessa. Että kun lapsi menee vaikka johonkin laitokseen, niin siellä työntekijät saa heti kaiken tiedon ja historian mitä on, niin on jotenkin outoa, että sijaisvanhemmat ei saa sitä tietoa.

Lapseen tutustuminen vaihteli jonkin verran eri sijaisperheissä. Osa sijaisvanhemmista toi esille, että he eivät ehtineet tutustua lapseen etukäteen parhaalla mahdollisella tavalla, koska lapsi muutti perheeseen pienellä varoitusajalla. Osa sijaisvanhemmista taas toi esille sen, että tutustumisaika oli oikein hyvä ja riittävä.

Hanna tuli meille aika nopeella aikataululla, me käytiin ensin kattomassa Hannaa siellä kriisiperheessä ja sitten seuraavalla viikolla Hanna kävi meillä ihan joka päivä.

Meillä oli tosi hyvin järjestetty se alku, meillä oli kuukausi aikaa käydä tutustumassa Heliin siellä laitoksessa. Meillä oli tavallaan aika ideaali tapaus se alku.

Kaikissa tapauksissa lapsen tutustuminen perheeseen tapahtui sekä sijaisvanhempien vierailuilla lapsen luona, esimerkiksi laitoksessa tai kriisiperheessä, että lapsen vierailuilla sijaisperheessä. Yleisin tutustumisaika haastattelemisani perheissä oli noin kuukausi, jonka aikana lapsi ja sijaisvanhemmat tapasivat lähes päivittäin.

Siinä oli joku semmonen kuukausi tai puolitoista kuukautta siitä ekasta puhelinsoitosta, kun Hessu muutti meille. Me käytiin siellä laitoksessa noin kuusi

kertaa viikossa ja saatiin osallistua Hessun hoitoon niin paljon kun haluttiin. Hessu kävi meillä muutaman kerran, se oli meidän mielestä ihan riittävä se tutustuminen.

Tiedon saaminen koettiin jonkin verran eri tavalla eri sijaisperheissä. Osa sijaisvanhemmista koki, että he saivat kaiken tarvittavan tiedon ja osa taas koki, että heille ei kerrottu kaikkea oleellista tietoa lapsesta. Tiedon saaminen voi vaihdella kunnasta ja työntekijästä riippuen, vaikka periaatteessa kaikilla sijaisvanhemmilla pitäisi olla samanlaiset perusteet tiedon saamiseen. Kuitenkin eri työntekijöillä on erilainen työskentelytapa, joka voi vaikuttaa esimerkiksi tiedon antamisen tapaan. Lain mukaan perhehoitajalla on oikeus saada kaikki ne hoidettavaa koskevat henkilökohtaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä perhehoidon toteuttamiseksi. Perhehoitajalla on myös oikeus saada oleelliset tiedot sijoitettavan elämäntilanteesta, historiasta ja terveydentilasta. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812.)

Niissä perheissä joissa oli jo ennestään lapsia, niin lapset tutustuivat myös toisiinsa ennen sijoitetun lapsen muuttoa perheeseen. Tutustumisen aikana sijaisvanhemmat tekivät myös hankintoja lapselle ja osa järjesteli kodin tiloja uuden lapsen tarpeisiin. Sijaisvanhemmat kertoivat innostuneesti tutustumisajasta kun saivat käydä lapsen luona tiiviisti ja lapsi vieraili heillä. He kuvasivat mielellään ja hymyssä suin lapsen hoitoa ja omaa osallistumistaan tutustumisen aikana.

Ennakkoon tutustuminen on tärkeää niin lapselle kuin sijaisperheelle. Sijoitetulla lapsella on usein ollut paljon vaihtuvia ihmissuhteita ja ennakoimattomia tilanteita elämässään. Ennakkoon tutustumisella pyritään auttamaan lasta siirtymään uuteen kotiin. Tavoitteena on sijoituksen alusta asti luoda lapselle luotettavia ja ennakoitavia tilanteita ja sitä kautta auttaa lasta kiintymyssuhteen luomisessa pikku hiljaa. Tuovila (2008, 32) toteaa, että lapsen kehityksen pulmakohtien hoitaminen vaatii tunnesuhteeseen perustuvia vuorovaikutussuhteita ja kiintymyssuhteita uusien, lapseen ja lapsen hoitoon sitoutuneiden aikuisten kanssa. Tehtävä ei ole millään muotoa helppo, yksinkertainen tai nopea. Sen vuoksi sijaisvanhempien tulee alusta asti osoittaa luotettavuutta ja ennustettavuutta lapselle jo tutustumisista lähtien.

5.1.3 Sijaisvanhempien tuen tarve

Jotkut sijaisvanhemmat ottivat esille alkutuen, johon sisältyi neljä sosiaaliohjaajan käyntiä perheessä sen jälkeen kun lapsi oli heille muuttanut. Ne, jotka olivat saaneet alkutuen, kertoivat, että se oli tärkeä tai välttämätön. Osa kertoi, että alkutuki olisi saanut olla pidempi, osa sanoi, että se oli hyvä sellaisenaan.

Meillä se alkutuki oli tosi hyvä. Ensimmäisen puolen vuoden aikana sosiaaliohjaaja kävi meillä neljä kertaa. Se oli todella hyvä, koska muutenhan sitä olisi jäänyt ihan yksin. Mulla oli aina kysymyksiä koottu hänelle valmiiksi kun hän tuli. Siitä alkutuesta vielä sellanen asia, että se voisi olla pidempi. Tavallaan se puoli vuotta menee todella nopeasti. Ennen kun lapsi pääsee oikeasti kotiutumaan niin se kestää kauemmin kuin puoli vuotta ja sitten niitä ongelmia alkaa vasta huomata sen jälkeen.

Muita tukia, joita haastattelemani sijaisvanhemmat pitivät tärkeänä sijoituksen alussa, oli muun muassa vertaisryhmät ja ammattilaisten tuki lapsen psyykkisissä ja terveydellisissä asioissa. Sijaisvanhemmat pitivät tärkeänä myös sitä, että toinen vanhemmista voi jäädä kotiin uuden perheenjäsenen kanssa, jotta lapsi pääsee kiintymään uuteen perheeseen.

Oli sellainen vertaisryhmä, me käytiin siellä Helenan kanssa. Se oli mun mielestä tosi hyvä. Ja siellä voi kysyä ihan sellaisia tyhmiäkin kysymyksiä, että mistä joku asia voisi johtua.

Mun mielestä toisen vanhemman pitäisi olla ehdottomasti kotona siinä alussa. Se pitäisi ihan jotenki vaatia, että oli minkä ikäinen lapsi vaan. Onhan adoptiovanhemmillakin puoli vuotta, että se on sen lapsen oikeus olla siinä ja että tulee oikeasti tutuksi ja kiinnittyy perheeseen.

Haastattelemani sijaisvanhemmat asuvat kunnissa, joissa uutta alkuvaiheen tukea on annettu. Kuitenkin haastatteluihin osallistui sellaisiakin perheitä, jotka eivät olleet vielä saaneet alkutukea, vaikka lapsen muuttaessa perheeseen uusi alkutuki oli jo käytössä kyseisessä kunnassa. Tähän voi vaikuttaa uuden toiminnan käynnistymiseen liittyvät haasteet, esimerkiksi uuden käytännön alussa toiminnan saaminen käytäntöön. Pohdin sitä, että mikäli olisin haastatellut pelkästään sellaisia

sijaisvanhempia, joille lapsi muutti vuoden 2010 aikana, tilanne olisi todennäköisesti toisenlainen alkutuen suhteen.

Ne, jotka olivat saaneet alkutuen, erottuivat niistä, jotka eivät sitä saaneet muun muassa sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan kotikäyntien määrän suhteen sekä kotikäyntien sisältöjen suhteen. Sosiaaliohjaajan osuus koettiin tärkeäksi niissä perheissä, joissa oli saatu alkuvaiheen tuki. He toivat esiin sen, että jos alkutukea ei olisi, niin silloin jäisi aika yksin lapsen kanssa. Sen sijaan muilla korostui erityisesti sosiaalityöntekijän rooli ja tuki.

Janhusen (2008) tutkimuksen mukaan sijoituksen ensimmäinen vuosi on riskialtista aikaa, sillä silloin tapahtuu eniten sijoitusten purkuja. Syynä pidetään sijaisvanhempien tuen puutetta. Jos sosiaalityöntekijän kanssa sujuu yhteistyö hyvin sijoituksen alussa ja tuki sekä muu yhteistyö on tarpeeksi tiivistä, se sujuu todennäköisesti myös myöhemmin ja mahdollisissa ongelmatilanteissa. (Janhunen 2008, 186.) Lähes kaikki sijaisvanhemmat kokivat, että sosiaalityöntekijän osuus on todella tärkeä niin sijoituksen alussa kuin myöhemmässä vaiheessa. Sosiaalityöntekijän roolia ja tukea käsiteltiin tarkemmin seuraavassa alaluvussa erikseen, koska sosiaalityöntekijän rooli ja tuki nousi haastatteluissa selkeästi esille.

5.1.4 Sosiaalityöntekijän merkitys

Sijaisvanhemmat kokivat sosiaalityöntekijän roolin erittäin tärkeäksi. Moni sijaisvanhempi toi esille sen, että sosiaalityöntekijä on ainoa apu ja turva mitä heillä on. Sijaisvanhemmat kertoivat, että on tärkeää saada yhteys sosiaalityöntekijään kun on kysyttävää isoissa tai pienissä asioissa.

Se sosiaalityöntekijä on se ainoa tuki mitä on, ei ole muuta kuin se sosiaalityöntekijä. Jos sosiaalityöntekijä ei suostuisi olemaan tukihenkilö, niin siinäpä jäisi sitten ihan yksin kun ei ole ketään muuta keneen voi ottaa yhteyttä.

Jos meillä on tänään herännyt joku kysymys, niin me ollaan melkein samana päivänä saatu vastaus, meillä on monta numeroa mihin soittaa ja sitten on sähköpostiosoitteet. Ja sosiaalitoimistosta on soitettu takaisin jos ei ole heti vastanneet.

Sijaisvanhemmat toivoivat sosiaalityöntekijältä myös konkreettista tukea ja neuvoja käytännön asioissa. He korostivat, että se ei riitä, että myötäelää mukana. Toisaalta taas tärkeänä pidettiin sitä, että sosiaalityöntekijä välittää ja on kiinnostunut oikeasti lapsen ja perheen asioista sekä huomioi jokaisen perheen yksilölliset tarpeet.

Olisi tärkeää saada sosiaalityöntekijältä ihan konkreettisia neuvoja tähän arkeen.

Haastatteluista nousi esiin sattumanvaraisuus sosiaalityöntekijän suhteen. Valtaosa sijaisvanhemmista koki, että on sattumasta kiinni millaisen sosiaalityöntekijän saa ja miten asiat tulevat hoidettua. Suurimaksi osaksi sijaisvanhemmat kertoivat, että heillä on käynyt hyvä tuuri sosiaalityöntekijän suhteen ja että he saavat tukea ja asiat hoituvat hyvin. Toisaalta oli myös sellaisia kokemuksia, että heillä ei ole toiminut yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa. Seuraavissa lainauksissa näkyy erilaisia kokemuksia yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa.

Kaikki on mennyt meillä tosi hyvin. Kun olen kuullut niitäkin, että on ollut hankaluuksia sosiaalityöntekijän tai sosiaalitoimiston kanssa. Että kun kuulee niitäkin juttuja, että sosiaalityöntekijä menee tavallaan sijaisvanhemman taakse, vaikka heidän pitäisi toimia suojakilpenä.

Meillä on ollu sillai hyvä tuuri sosiaalityöntekijän suhteen, kun hän on onneksi meidän kanssa samoilla linjoilla ja asiat hoituu tosi hyvin.

Meillä ei ole mikään toiminut sosiaalityöntekijän kanssa. Ei saada lainkaan tukea sosiaalityöntekijältä, alusta asti ollut niin. PRAID-valmennus antoi ihan väärän käsityksen todellisuudesta ja sosiaalityöntekijän osuudesta. Sitten millään ei ollut enää mitään väliä, mikään ei pitänyt paikkansa, mikään ei mennyt niin kuin siellä PRAIDISSA sanottiin.

Melkein kaikki sijaisvanhemmat kertoivat, että on hyvä kun sosiaalityöntekijä sopii tapaamiset biologisen suvun kanssa. Jotkut sanoivat, että heillä on sellainen tilanne, että voivat sopia biologisen suvun kanssa keskenään tapaamiset, mutta sijoituksen alussa tapaamiset pitäisi kuitenkin aina mennä sosiaalityöntekijän kautta. Suurin osa oli sitä mieltä, että tapaamiset pitäisi aina mennä sosiaalityöntekijän kautta. Sijaisvanhemmat pitivät tärkeänä asiakassuunnitelmien laatimista säännöllisesti ja sitä, että suunnitelmaan kirjataan muun muassa biologisen suvun tapaamiset.

Sijaisvanhemmat pitivät tärkeänä myös sitä, että sosiaalityöntekijä toimii tarvittaessa puskurina vaikeissa asioissa ja että sosiaalityöntekijä tekee päätökset lapsen asioissa.

Sijaisvanhemmat olivat hämmästyttävän samaa mieltä edellä mainittujen asioiden tärkeydestä. Sen sijaan eroja löytyi siinä, miten nämä asiat oli koettu, että oliko asiat hoidettu heidän näkökannastaan hyvin vai huonosti. Valtaosa sijaisvanhemmista koki, että he tavoittavat hyvin sosiaalityöntekijän, saavat riittävästi tukea ja että asiat hoituvat muutenkin oikein hyvin. Toisaalta osa sijaisvanhemmista koki, että he eivät tavoita sosiaalityöntekijää, eivät saa tukea, eikä sosiaalityöntekijä hoida käytännön asioita kuten pitäisi. Tässä asiassa haastatteluista nousi esille erilaiset kokemukset ja vaikuttaa siltä, että sosiaalityöntekijän toimintaan oltiin joko hyvin tyytyväisiä tai hyvin tyytymättömiä. Tähän asiaan voi vaikuttaa eri sosiaalitoimistojen työskentelytavat ja lisäksi yksittäisten sosiaalityöntekijöiden työskentelytavat. Asioita ei ole ilmeisesti toteutettu samalla tavalla niissä paikoissa, joissa tein haastatteluja. Sijaisvanhemmilla voi olla myös erilaisia odotuksia sosiaalityöntekijän suhteen, joka voi myös osaltaan vaikuttaa tähän asiaan.

5.2 Kiintymyssuhde sijaisvanhempien kokemana

5.2.1 Lapsen kiintymyssuhde sijoituksen alussa

En kysynyt haastatteluissa kiintymyssuhteesta, mutta sijaisvanhemmat toivat lapsen kiintymyssuhteeseen liittyviä haasteita esille melkein jokaisessa haastattelussa. Sijaisvanhemmat kokivat, että varsinkin sijoituksen alussa lapsella oli selvästi ongelmia kiintymyssuhteen muodostamisessa. Toisaalta he pitivät luonnollisena sitä, että lapsen tottuminen uuteen perheeseen voi viedä aika aikaa ja että sopeutuminen on yksilöllistä. Kiinnittymiseen voi vaikuttaa muun muassa lapsen ja sijaisvanhempien aiemmat kokemukset, suhde lapsen biologiseen sukuun sekä myös persoonallisuustekijät.

Haastattelemissani sijaisperheissä lapset olivat muuttaneet sijaisperheeseen noin 1-3-vuotiaina. En kirjannut kuitenkaan systemaattisesti lasten ikää ylös, joten tämä ikähaarukka on vain arvio. Lapset olivat asuneet sijaisperheessä muutamasta kuukaudesta muutamaan vuoteen, joten kaikki sijoitetut lapset olivat alle kouluikäisiä. Lapset muuttivat sijaisperheeseen joko kriisiperheestä tai

lastensuojelulaitoksesta / vastaanottokodista ja he olivat olleet lyhyen elämänsä aikana monessa eri paikassa ja heillä oli ollut paljon vaihtuvia hoitajia.

Yllättävän moni haastateltava kertoi, että heille sijoitettu lapsi ei ollut vielä ehtinyt luoda kiintymyssuhdetta keneenkään hänen muuttaessaan sijaisperheeseen. Sijaisvanhemmat kertoivat, että heille annettujen tietojen mukaan lapsella on ollut useita vaihtuvia hoitajia ja asuinpaikkoja. Sijaisvanhemmat toivat esille sen, että lapsen aiemmat kokemukset muun muassa vaihtuvista hoitajista näkyvät lapsen toiminnassa.

Hannelella on kaikki ihmissuhteet aina katkennut. Vieläkin jos joku vieras lähtee meiltä, niin hän saattaa mennä perään ja pyytää syliin.

Hannalla oli semmonen tietynlainen kiintymyssuhdehäiriö taustalla. Hän oli tottunut siihen, että häntä hoisi kuka vaan, kaikki kelpasivat. Kun Hanna tuli meille, niin hän vaan moikkasi hoitajalle ja se oli sitten siinä.

Osa sijaisvanhemmista koki, että lapsen käyttäytymisessä näkyvät tiettyjä turvattomuuden piirteitä sekä se, että lapset ovat itse tottuneet lohduttamaan itseään esimerkiksi nukkumaan mennessä.

Helenalla oli semmonen unirituaali, hän oli tottunut siihen, että hän itse nukuttaa itsensä. Hän tavallaan heijasi itsensä uneen yöunilla ja päiväunilla. Siinä ei auttanut aikuisen hoiva ja syli.

Osa sijaisvanhemmista koki, että lapsi ei osannut sijaisperheeseen muuttaessaan hakea lohdutusta aikuiselta jos hän esimerkiksi loukkasi itsensä. He toivat esiin sen, että lapsi oli aluksi paljon omissa oloissaan ja oli tottunut pärjäämään itsenäisesti. Toisaalta he toivat esiin sen, että lapsi piti kaikkia aikuisia samanarvoisina eikä hakeutunut tutumman aikuisen läheisyyteen.

Hessu oli aluksi semmonen, että sulkeutui omiin maailmoihinsa. Kun Hessu loukkasi tai kaatui tai jotain, niin ei hän sanonut mitään, ei hakenut lohtua, ei tullut syliin, ei mitään. Hän oli vaan itseksensä eikä reagoinut jos loukkasi itsensä. Jonkin aikaa sitten huomattiin, että nyt Hessu on meidän poika, että jotain muuttu sen käyttäytymisessä. Aluksi Hessu kutsui kaikkia isiksi ja äideiksi, mutta nyt me vaan ollaan isä ja äiti.

Edellä kuvatuista lasten käytöksestä ja oireista huolimatta moni sijaisvanhempi koki, että noin puolen vuoden tai vuoden jälkeen lapsen muutosta perheeseen lapsen käytöksessä tapahtui isoja muutoksia. Toisaalta he toivat esiin sen, että vuorovaikutuksessa ja kiinnittymisessä on edelleen haasteita, mutta tilanne on edennyt lapsen kannalta suotuisasti. He kertoivat, että lapsi on alkanut vuoden jälkeen hakea enemmän lohdutusta aikuiselta ja on alkanut pikku hiljaa luottamaan häntä hoitavaan aikuiseen. Sijaisvanhempien puheesta heijastui huolta lapsen kiintymyssuhteessa ilmenevien haasteiden vuoksi ja he kertoivat monin esimerkein miten asia näkyy jokapäiväisessä arjessa. Joissakin tapauksissa sijaisvanhemmat kuvasivat kiintymyssuhteen haasteita niin yksityiskohtaisesti esimerkein, että jouduin jättämään sen vuoksi osan lainauksista pois tai muokkaamaan niitä, jotta lainaukset eivät ole tunnistettavissa.

Muutama sijaisvanhempi kertoi käyneensä lapsen kanssa neurologisissa tutkimuksissa, koska oireiden perusteella ei voida olla varmoja siitä, onko taustalla kiintymyssuhdehäiriö vai jotain muuta. Näissä tapauksissa lasta hoitava lääkäri tai muu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen oli suositellut neurologisia tutkimuksia. Ahto ja Mikkola (1999) toteavat, että aikaisempien menetystensä takia lapsi ei heti luota uusiin aikuisiin eli sijaisvanhempiin. Luottamus ja kiintymys syntyvät vähitellen yhteiselämän ja jokapäiväisen vuorovaikutuksen tuloksena. (Ahto & Mikkola 1999, 24.) Tuovila (2008) toteaa, että huostaanotetut lapset ovat lähes poikkeuksetta kiintymyssuhdemalleiltaan ja vuorovaikutustaidoiltaan vaurioituneita. Tämä asettaa heitä hoitaville sijaisvanhemmille isoja haasteita. Läheskään aina tavallinen, hyvä vanhemmuus ei pelkästään riitä korjaamaan syntyneitä vaurioita. Toki se on ensisijaista, mutta se ei välttämättä riitä, vaan usein perhe hyötyy esimerkiksi koulutuksesta ja työnohjauksesta. (Tuovila 2008, 52.)

Sinkkonen (2011) kirjoittaa, että varhaislapsuudessa tulleet kiintymyssuhdehäiriöt voivat ilmetä erilaisena käyttäytymis- ja vuorovaikutusongelmina. Hänen kuvaamaansa oirekuvaa nimitetään reaktiiviseksi kiintymyssuhdehäiriöksi, joka voidaan jakaa estyneeseen ja estottomaan alatyypin. Estyneessä alatyypissä lapsi vetäytyy kontaktista ja hänen kykynsä olla vuorovaikutuksessa on vähäinen. Lapsi ei hakeudu saamaan lohdutusta kun hän on satuttanut itsensä tai on hädissään. Estottomasti tai valikoimattomasti käyttäytyvä lapsi taas lähestyy ventovieraita ilman normaalia varautuneisuutta. (Sinkkonen 2011, 261.)

Tuovila (2008) kirjoittaa, että kiintymyssuhdeteorian neljä kiintymisen päämallia ovat luottavainen, välttelevä, ristiriitainen ja disorganisoitunut malli. Tuovilan mukaan huostaanotetut lapset ovat

selkeästi pääasiassa ristiriitaisen ja disorganisoituneen kiintymysmallin lapsia. Jo hyvin pienet lapset sisäistävät ympäristön epäluotettavuuden. He ovat kehittäneet suhteessa olemisen tavan, jossa ainut turva on oma itse ja sen takia on syytä olla valppaana ja hallita kaikkea kokeakseen olevansa edes jollakin tavalla turvassa. (Tuovila 2008, 37-38.)

5.2.2 Sopeutuminen perheeseen

Käsittelen lapsen sopeutumista perheeseen tässä erikseen, koska se nousi haastatteluaineistosta esille. Sijaisvanhemmat kokivat, että lapsi tuli melko nopeasti luonnolliseksi osaksi perhettä ja että perheen muut lapset ottivat uuden sisaruksen pääosin hyvin vastaan. Sijaisvanhemmat kertoivat, että lapsi jäi uuteen perheeseen ilman vastustelua ja itkua. Pohdin, että tähän voi vaikuttaa sekä se, että lapsi oli ehtinyt tutustua riittävässä määrin sijaisvanhempiin ja uuteen perheeseen sekä se, että sijoitetut lapset ovat tavallaan tottuneet vaihtuviin hoitajiin ja vaihtuviin paikkoihin.

Joissakin tapauksissa sijaisvanhemmat kertoivat, että alkuhankaluuksia oli perheen biologisten lasten suhtautumisessa, mutta muutamien viikkojen tai kuukausien jälkeen tilanne muuttui hyväksyväksi ja lasten välille alkoi muodostua normaalia sisarusuhdetta. Osa sijaisvanhemmista kertoi, että perheen biologinen lapsi oli aluksi varauksellinen tai epäluuloinen uutta perheenjäsentä kohtaan. Jossakin tapauksessa perheen biologinen lapsi oli aluksi vihainen uuden sijoitetun lapsen muuttaessa perheeseen. Kuitenkin melkein kaikki toivat esiin sen, että uusi perheenjäsen tuli aika nopeasti luonnolliseksi osaksi perhettä.

Meillä ensin nuorimmainen oli vähän sitä mieltä, että miten nyt kun tyttö tulee taloon, koska hän ei tykkää tytöistä. Mutta mieli on muuttunut tässä matkan varrella. Nyt hän pajaa ja hoitaa ja huomioi omalla tavallaan Helenea. Sitten meidän toinen lapsi on sellainen oikeen hoitaja. Kaikki tulee onneksi tosi hyvin toimeen ja Helena sopii tähän porukkaan kyllä tosi hyvin.

Hessu pääsi todella jotenkin niin luonnollisesti tähän nuoremman sisaruksen rooliin. Odotin, että se olisi ollut jotenkin ongelmallisempaa, että olisi ollut mustasukkaisuutta tai enemmän vielä niitä kysymyksiä.

Sijaisvanhemmat kuvasivat haastattelussa arkeaan tavalliseksi arjeksi, jossa sijoitetun lapsen rooli ei juuri poikkea muiden lasten roolista perheessä. Muutamassa haastattelutilanteessa havaitsin sijaisperheen isovanhempien osallistumisen lasten elämään esimerkiksi huolehtimalla perheen kaikista lapsista (sekä biologiset lapset että sijoitetut lapset) haastattelun aikana.

5.3 Lapsen biologinen suku

5.3.1 Yhteistyö ja tapaamiset

Kysyin haastatteluissa yhteistyöstä biologisen suvun kanssa. Sijaisvanhemmat kokivat yhteistyön todella tärkeäksi ja merkittäväksi osaksi perheen arkea. Osa koki yhteistyön sujuvan hyvin ja osa koki siinä hankaluuksia. Suurin osa sijaisvanhemmista kertoi, että biologiset vanhemmat hyväksyvät sijaisvanhemmat, mutta vastustavat huostaanottoa ja sijoitusta toimenpiteenä.

Helin biologinen äiti hyväksyi sen, että Heli tulee meille, vaikka ei hän sitä huostaanottoa hyväksynyt. Että ei hän meitä vastustanut vaan sitä toimenpidettä.

Sijaisvanhemmat toivat esiin sen, että biologisen vanhemman tai suvun tapaamiset pitäisi sopia sosiaalitoimiston kautta, jotta välttyttäisiin epäselvyyksiltä ja mahdollisilta ristiriidoilta. Haastatteluissa nousi esiin se, että lapsen kannalta on todella tärkeää, että tapaamiset sujuvat sovitun mukaan. Jotkut sijaisvanhemmat kertoivat, että aluksi tapaamiset sovittiin sosiaalitoimiston kautta, mutta myöhemmin sijaisperhe ja biologinen perhe sopivat tapaamiset keskenään. Kuitenkin osa oli sitä mieltä, että tapaamiset pitäisi aina sopia sosiaalitoimiston kautta, jotta ne sujuvat ongelmitta ja sovitun mukaan. Tapaamisissa pitäisi pystyä pitämään kiinni sovitusta ajoista, jotta tapaamiset olisivat lapsen kannalta ennustettavia ja turvallisia.

Meillä tapaamiset sovitaan aina asiakassuunnitelmapalaverissa. Ehdottomasti pitää sopia sosiaalityöntekijän kautta tapaamiset, jotta tapaamisajat pitävät eikä asiasta tarvitse kiistellä biologisen suvun kanssa.

Aluksi sovittiin asiakassuunnitelmapalaverissa biologisen vanhemman tapaamiset. Nyt me on sovittu ihan keskenämme tapaamisajat, koska me saadaan hoidettua ne keskenämme ja meillä on hyvät välit biologiseen sukuun.

Yhteistyössä lapsen biologisen suvun kanssa sijaisvanhemmat nostivat esiin muun muassa sosiaalityöntekijän roolin ja tarvittaessa puskurina toimimisen, biologisen vanhemman ja mahdollisen muun suvun tapaamisjärjestelyt sekä biologisten vanhempien suhtautumisen sijaisvanhempiin ja sijoitukseen. Biologisen suvun kanssa tehtävästä yhteistyöstä isoimpaan rooliin nousi tapaamisjärjestelyt ja niiden yksilöllinen huomioiminen.

Lastensuojelulain mukaan sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus tavata vanhempiaan ja muita läheisiä henkilöitä. Yhteydenpitoa on tuettava ja autettava myös perhehoidon aikana. Vain jos yhteydenpidosta on selvästi vaaraa lapsen kehitykselle, voidaan yhteydenpitoa rajoittaa. Onnistuneisiin tapaamisiin vaikuttaa sekä biologisten vanhempien että sijaisvanhempien suhtautuminen ja yhteistyökyky sekä sosiaalityöntekijän toiminta. Yhteistyösuhteen rakentaminen ja yhteydenpidon ylläpitäminen sijoitetun lapsen biologisiin vanhempiin on vaativa tehtävä. Vaikka omien vanhempien tapaamiset aiheuttaisivat lapsessa levottomuutta ja tunnekuohuja, ne voivat auttaa lasta käsittelemään omia tunteitaan ja taustaansa. (Ahto & Mikkola 1999, 22.)

Tuovila (2008) toteaa, että tapaamiset biologisten vanhempien kanssa on yksi suurista ristiriitaisista asioista sijaishuollossa. Keskustelua aiheuttaa muun muassa se, että minkä verran voidaan tukea ja ylläpitää hyvin poikkeavia kiintymyssuhteita biologisiin vanhempiin sekä minkä verran voidaan tukea niitä vuorovaikutussuhteita, jotka ovat ongelmien takana. (Tuovila 2008, 46.) Helminen (2008) toteaa, että lapsen ja vanhemman erottaminen on aina ristiriitoja sekä mielipahaa ja surua aiheuttava tapahtuma. Suurin osa vanhemmista kuitenkin rakastaa lapsiaan, vaikka kyky huolehtia heistä on heikentynyt. (Helminen 2008, 115.)

5.3.2 Jälleenyhdistäminen

Lapsen mahdollinen paluu takaisin biologisten vanhempien luokse, eli perheen jälleenyhdistäminen aiheutti sijaisvanhempien haastatteluissa pohdintaa ja miettimistä. Toisaalta sijaisvanhemmat olivat vaitonaisia tästä aiheesta eivätkä he kommentoineet asiaa kovinkaan paljon. Tämä aihe nousi kuitenkin esille keskusteltaessa biologisesta suvusta ja se liittyi oleellisesti tähän biologisen suvun kappaleeseen, joten otin perheen jälleenyhdistämisen aiheen tähän omaan lukuunsa. Tämä aihe liittyy myös kiintymyssuhteeseen, joka nousi isoon rooliin sijaisvanhempien haastatteluissa.

Sijaisvanhemmat totesivat haastatteluissa, että lapsen paluu takaisin biologisten vanhempien luokse pitää ottaa huomioon. He totesivat kuitenkin, että jokapäiväisessä arjessa jälleenyhdistämistä ei tule kovin paljoa ajateltua, vaan sijoitetun lapsen kohdalla suunnitellaan tulevaisuutta samalla tavalla kuin biologistenkin lasten kohdalla.

Välillä melkein unohtaa, että Heli ei olekaan meidän biologinen lapsi. Hän on niin normaalisti tässä perheenjäsenenä.

Moni sijaisvanhempi sanoi, että heille annettujen tietojen mukaan lapsi on heillä todennäköisesti aikuisuuteen asti. Sijaisvanhemmat olivat kuitenkin hyvin tietoisia sijoituksen tarkoituksesta. Moni sanoikin, että biologisten vanhempien tilannetta arvioidaan vuosittain ja että he ovat niin kauan lapsen vanhempina kuin tarvitaan.

Toisaalta täytyy pitää mielessä se tosiasia, että huostaanotto puretaan, mutta ainakaan vielä ei ole sellaista näyttöä, että sitä voisi ajatella. Mutta jonkin verran täytyy pitää mielessä se mahdollisuus mitä matkan varrella voi olla. Me ollaan Hannelen koti niin kauan kuin hän tarvitsee, ihan täysi-ikäiseksi asti.

Janhusen (2008) mukaan monen sijaisvanhemmuutta harkitsevan ensimmäinen huoli on se, että entä jos lapsi otetaankin meiltä pois ja uskalletaanko kiintyä lapseen. Janhunen toteaa, että on tosiasia, että osa sijoituksista purkautuu, sillä lapsi sijoitetaan sijaisperheeseen vain toistaiseksi. Vaikka sosiaalityöntekijät arvioisivat perhehoidon kestävän pitkään, sopimukseen kirjataan aina vain toistaiseksi tehty sijoitus. (Janhunen 2008, 185.) Perhesijoitus päättyy yleisimmin nuoren normaaliin itsenäistymiseen ja/tai jälkihuoltoon siirtymiseen. Sijoitus voi päättyä myös jos huostaanoton ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole eli kun huostaanottoon johtaneet syyt ovat poistuneet ja vanhemmat ovat saaneet asiansa kuntoon. Sijaishuoltoa tulee kuitenkin jatkaa jos sen lopettaminen on selvästi lapsen edun vastaista. (Ahto & Mikkola 2008, 28.)

Puustinen-Korhonen ja Pösö (2010) toteavat, että lastensuojelulain hyvänä tavoitteena on perheen jälleenyhdistäminen. Laissa ei kuitenkaan velvoiteta vanhemman sitoutumista kuntoutukseen ja omien vanhemmuuden kykyjen kohenemista kohtuullisessa määrääjassa. Laki ei mahdollista olosuhteiden vakiinnuttamista pysyvällä huostaanotolla edes silloin, kun lapsella ei ole käytännössä mitään mahdollisuutta koskaan palata biologiseen perheeseensä. Selvityksen mukaan eräissä maissa pysyvä huostaanotto on mahdollinen, jolloin adoptiota käytetään lastensuojelun välineenä. Lisäksi

useissa maissa on määritelty aika, minkä kuluessa vanhempien tulee osoittaa tilanteen parantuneen kestäväällä tavalla. Lasta vaurioittaa jatkuva epävarmuus siitä, keneen hän voi kiinnittyä ja kuinka pitkäksi aikaa. Tutkimukset kertovat, että lapsen kehitystä suojaa varhainen pysyvään perhehoitoon tai adoptioon siirtyminen silloin kun paluuta biologiseen perheeseen ei ole. Nykyisin adoptio ei kuulu Suomessa lastensuojelun keinovalikoimaan. Puustinen-Korhonen ja Pösö ottavat esiin niin sanotun avoimen adoption, jossa lapsi säilyttäisi yhteyden myös biologisiin vanhempiin. Heidän mukaansa tämä soveltuisi hyvin lastensuojeluun. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Esittelen tässä luvussa yhteenvetoa tutkimuksen keskeisistä tuloksista. Olen koonnut yhteenvetokuvioon keskeisimmät sijaisvanhempien esille nostamat asiat sijoituksen alussa. Avaan kuvion sisältöä ja merkitystä tässä luvussa.

Kuviossa 1 on koottuna niitä asioita, joita haastatteleman sijaisvanhemmat kuvasivat merkittäviksi ja tärkeiksi sijoituksen alussa. Kuvio vastaa tiivistetysti kysymykseen: Mitä sijaisvanhemmat pitävät tärkeänä sijoituksen alussa? Jokaiseen kohtaan sisältyy lisäksi alakohtia. Haastatteluissa sijaisvanhemmat nostivat esiin teemakysymysten ulkopuolelta kiintymyssuhteen merkityksen ja siinä ilmenevät haasteet, ennakkovalmennuksen sekä erilaisten tukien merkityksen sijoituksen alussa. Teemakysymyksistä (liite 1) nousi esiin yhteistyö viranomaisten / sosiaalityöntekijän kanssa sekä yhteydenpito biologisen suvun kanssa ja tiedon saaminen lapsesta.

Kuvio 1. Yhteenveto sijaisvanhempien esille tuomista tärkeistä asioista sijoituksen alussa

Haastatteluissa *ennakkovalmennusta* sijaisvanhemman tehtävään pidettiin itsestäänselvytenä ja välttämättömänä, jotta voi saada hyvät valmiudet toimia sijaisvanhempana. Kaikki haastateltavat olivat käyneet PRIDE-ennakkovalmennuksen ja he kertoivat valmennuksen olleen hyödyllinen muun muassa tiedon suhteen, henkisen valmistautumisen suhteen sekä parisuhteen kannalta. PRIDE-valmennuksen organisointia ja vetäjiä pidettiin erityisen hyvänä sekä muiden tulevien sijaisvanhempien tapaamisia. Valmennuksen tehtäviä pidettiin työläinä ja osa piti niitä myös vaikeina ymmärtää. Valmennuksesta saadun tiedon merkitys vaihteli eri henkilöillä. Osa kertoi saaneensa paljon uutta tietoa kun taas osa kertoi, että tieto oli suurimmaksi osaksi ennestään tuttua, jolloin valmennuksessa oppi suhtautumaan tähän tietoon. PRIDE-valmennukseen toivottiin lisää konkreettisia ohjeita ja neuvoja muun muassa siitä, miten pitäisi toimia tietyissä ongelmatilanteissa ja mihin voi ottaa yhteyttä.

Sijaisvanhemmat korostivat myös, että valmennuksesta saa hyvän tuntuman siihen, mitä sijaisvanhemmuus on, ja että sen avulla osaa paremmin katsoa sijaisvanhemmuutta oikeasta valosta. Valmennukseen liittyvät kotitehtävät koettiin erityisen työläinä, mutta kuitenkin hyödyllisinä kun asioita piti tosissaan miettiä. Tilanteiden yksilöllisyydestä kertoo se, että saman PRIDE -valmennuksen käyneistä osa sanoi, että käytännössä sijaisvanhempana toimiminen ei ole niin vaikeaa kuin annettiin ymmärtää. Osa taas sanoi, että se on ollut paljon vaikeampaa kuin valmennuksessa annettiin ymmärtää. PRIDE –valmennuksessa tavoitteena on muun muassa antaa rehellinen ja monipuolinen kuva tuleville sijaisvanhemmille haasteista ja mahdollisista tilanteista (Arkimies 2008, 256).

Sijaisvanhemmat kertoivat odotetusti, että riittävien *tietojen* saaminen ennen lapsen muuttoa perheeseen on erittäin tärkeä asia. Sijaisvanhemmat toivoivat saavansa sekä kirjallista tietoa että suullista tietoa lapsesta ja hänen taustastaan, jotta he osaisivat toimia mahdollisimman hyvin lapsen asioissa. Tässä kohtaa keskustelua herätti myös lapsen asioiden salassapitovelvollisuudet. Sijaisvanhemmat toivoivat enemmän tietoa lapsen taustasta, vaikka siinä olisi lapsen vanhemmista salassa pidettävää tietoa, jotta he osaisivat tukea ja kasvattaa lasta paremmin. Keskustelua herätti myös se kun lapsen asioista ei voi puhua kenellekään samalla tavalla vapaasti kuin omista biologisista lapsista. Osa sijaisvanhemmista koki hankalana sen, että joutuu miettimään mitä voi puhua ja mitä ei. Tiedon saannissa oli jonkin verran eroja eri sijaisvanhempien haastatteluissa. Osa kertoi saaneensa pelkästään kirjallista tietoa ja osa kertoi saaneensa sekä kirjallista että suullista tietoa lapsen tilanteesta ja taustasta. Kaikki sijaisvanhemmat pitivät tärkeänä lapsen tutustumista etukäteen ja he kertoivat innostuneesti mahdollisuudestaan tutustua lapseen ennen lapsen muuttoa

perheeseen. Sijaisvanhemmat kertoivat, että he kävivät tutustumassa lapseen joko kriisiperheessä tai laitoksessa. Tutustumisajat vaihtelivat noin muutamasta viikosta kahteen kuukauteen, jona aikana sijaisvanhemmat ehtivät samalla sisäistää ja tottua siihen ajatukseen, että perheeseen tulee uusi lapsi. Suurin osa sijaisvanhemmista piti tutustumisaikaa riittävänä.

Tukimuodoista sijaisvanhemmat nostivat esiin muun muassa saamansa alkutuen. He kertoivat, että alkutuki oli hyvä ja välttämätön ja pohtivat haastatteluissa sitä, miten sijoituksen alku olisi mennyt jos alkutukea ei olisi ollut. Sen sijaan ne sijaisvanhemmat, jotka eivät saaneet alkutukea, kertoivat muusta alussa saamastaan tuesta. Näissä tapauksissa erityisen isoon rooliin nousi sosiaalityöntekijän tuki ja tavoitettavuus. Sijoituksen alussa pidettiin tärkeänä asiakassuunnitelman laatimista mahdollisimman pian, koska sen koettiin toimivan tukena sijaisvanhempien arjessa. Myös vertaisryhmät tulivat esille haastatteluissa tärkeänä tukimuotona. Alkukäytäntöihin käytettävää rahaa pidettiin myös tärkeänä ja sijaisvanhemmat kertoivat, että siihen sai itse vaikuttaa mitä tarvikkeita hankki. Kaikki sijaisvanhemmat pitivät tärkeänä mahdollisuutta tehdä etukäteishankintoja lapselle. Osa sijaisvanhemmista järjesteli kodin tiloja uudelleen lapsen tarpeita varten.

Sijaisvanhemmat kokivat, että jommankumman vanhemmista on tärkeää jäädä kotiin hoitamaan lasta varsinkin sijoituksen alussa. Tärkeänä tukena mainittiin myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten antaman tuki lapsen kasvatukseen ja psyykkiseen sekä fyysiseen kehitykseen liittyvissä asioissa. Sinkkosen (2001) mukaan monet sijaisvanhemmat ovat kokeneet jääneensä liian yksin vaikeaoireisten lasten kanssa. Myönteinen asenne lapseen ja hänen elämänsä muuttuminen säännölliseksi eivät riitä hoitamaan vaikeita psyykkisiä ongelmia. Monet sijoitetut lapset tarvitsevat jonkinlaista psykiatrista tukea tai hoitoa, ja sijaisvanhemmat työnohjausta ja koulutusta. (Sinkkonen 2001, 180.)

Haastatteluissa sijaisvanhemmat korostivat hyvin paljon *sosiaalityöntekijän* merkitystä. Sosiaalityöntekijän rooli koettiin selkeästi kaikkein tärkeimpänä tukena ja turvana sijaisperheissä. Melkein kaikissa haastatteluissa korostettiin myös sattumanvaraisuutta sosiaalityöntekijän suhteen ja moni korostikin sitä, että onneksi on käynyt hyvä tuuri sosiaalityöntekijän suhteen. Näyttää siltä, että sosiaalityöntekijän varaan lasketaan paljon ja se on samalla myös tärkein tuki sijaisperheille. Sosiaalityöntekijän rooli koettiin tärkeäksi muun muassa tapaamisjärjestelyissä, konkreettisen tuen antamisessa, lapseen liittyvissä päätöksissä sekä paperiasioiden hoidossa. Tärkeänä koettiin myös sosiaalityöntekijän toiminta ja vastuunotto tilanteissa, joissa biologisen suvun kanssa on haastavaa,

jotta sijaisperheen ei tarvitse ratkaista mahdollisia ristiriitoja yksin. Tärkeäksi asiaksi nousi myös sosiaalityöntekijän tavoitettavuus, apua täytyy saada kun sitä tarvitsee niin pienissä kuin suurissakin asioissa perheen tarpeiden mukaan. Sijaisvanhemmat toivovat myös, että sosiaalityöntekijä välittäisi oikeasti perheen asioista eikä toimisi liian etäällä. Siitä, kuinka lähelle asiakasta työntekijä voi mennä, ei ole olemassa yksiselitteistä ohjetta tai sääntöä. Toisaalta työntekijän on mentävä riittävän lähelle auttaakseen, mutta toisaalta on kyettävä myös etääntymään, jotta työssä säilyy ammatillisuus. Sosiaalityöntekijän rooli näyttäisi korostuvan entisestään niissä perheissä, joilla ei ollut alkuvaiheen tukea. Sen sijaan niillä, jotka saivat alkuvaiheen tuen, korostui sijoituksen alussa sosiaaliohjaajan rooli, koska sosiaaliohjaaja kävi perheissä säännöllisesti puolen vuoden ajan.

Kiintymyssuhde nousi esille lähes kaikissa haastatteluissa. Sijaisvanhemmat toivat esille sen, että heille sijoitetulla lapsella on taustalla jonkinlainen kiintymyssuhdehäiriö, joka on tullut muun muassa vaihtuvien hoitajien ja asuinpaikkojen vuoksi. Tämän vuoksi sijaisvanhemmat pitivät tärkeänä sitä, että he viettävät paljon aikaa lapsen kanssa ja ovat läsnä jokapäiväisessä arjessa luoden säännöllisyyttä ja turvallisuutta. Sijaisvanhemmat kuvasivat monin esimerkein sitä, miten kiintymyssuhteen haasteet näkyvät lapsen käyttäytymisessä ja toiminnassa. Heidän puheessa näkyi myös kiintymyssuhteeseen liittyvät näkökulmat ja tiedot, joita he ovat saaneet sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilta. Myös muun muassa sijaisvanhempien ennakkovalmennuksen kansiossa on tietoa kiintymyssuhteesta. Valmennuskansiossa on oma lukunsa kiintymyssuhteesta, jossa käsitellään kattavasti kiintymykseen liittyviä edistäviä ja estäviä tekijöitä.

Ahto ja Mikkola (1999) toteavat, että lapsen muuttaessa uuteen perheeseen muutos on tutustumisesta huolimatta valtava. Sopeutuminen sijaisperheeseen on yksilöllistä ja se vaatii aikaa. Lapsilla voi mennä aikaa sopeutumiseen muutamasta kuukaudesta vuosiin, riippuen lapsen iästä ja tilanteesta. Jos lapsi on alle kouluikäinen, olisi toivottavaa, että ainakin toinen sijaisvanhemmista jäisi kotiin hoitamaan lasta. (Ahto & Mikkola 1999, 17.) Kiintymyssuhdehäiriö liittyy sijoitetuilla lapsilla usein alkuperäisiin huostaanoton perusteisiin. Tällöin lapsella ja biologisella vanhemmalla ei ole muodostunut kiinteää luottamuksellista suhdetta kun esimerkiksi lapsen hoitoa on laiminlyöty tai lasta on siirretty ensimmäisten ikävuosien aikana jatkuvasti paikasta toiseen niin, että he eivät ole ehtineet kiinnittyä kehenkään. Aiemmin puhuttiin lasten laitostumisesta, nykyään tiedetään, että kyse on kiintymyssuhdehäiriöstä. (Arkimies 2008, 253; Sinkkonen 2001, 64.)

Biologisen suvun kanssa tehtävä yhteistyö nousi jokaisessa haastattelussa esille. Sijaisvanhemmat pitivät tärkeänä sitä, että yhteistyö sujuu hyvin lapsen biologiseen sukuun. Haastatteluista nousi

erityisesti esille lapsen ja biologisen suvun tapaamisjärjestelyt ja se, että miten tapaamisista sovitaan käytännössä. Sijaisvanhemmat pitivät tärkeänä tapaamisten säännöllisyyttä ja ennustettavuutta erityisesti lapsen vuoksi. Osa sijaisvanhemmista toi esille, että he sopivat biologisten vanhempien kanssa tapaamiset ilman sosiaaliviranomaisia, koska yhteistyö toimii todella hyvin biologisen suvun kanssa. He toivat kuitenkin esiin sen, että sosiaalityöntekijän pitäisi aina määritellä tapaamisten tiheydet ja kestot. Suurin osa sijaisvanhemmista toi esille, että konkreettisista tapaamisajoista sopiminen pitää ehdottomasti tapahtua sosiaaliviranomaisen toimesta, esimerkiksi asiakassuunnitelmapalaverissa, koska tapaamisaikoja ei ole mahdollista sopia biologisen suvun kanssa keskenään. Tuovila (2008, 46) toteaa, että sosiaalityöntekijän vastuu on todella suuri ja vaikea lapsen ja biologisten vanhempien tapaamisasioissa. Sosiaalityöntekijän on kyettävä ratkaisemaan muun muassa se, milloin tapaamiset tukevat lasta ja milloin ne heikentävät lapsen eheytymistä ja psyykkistä hyvinvointia.

Tässä yhteydessä nousi esille myös perheen jälleenyhdistäminen. Toisaalta haastattelussa keskustelu jälleenyhdistämisestä oli vaitonaista, toisaalta taas sijaisvanhemmat toivat selkeästi esiin sen, että perheen jälleenyhdistämistä pohditaan vuosittain ja että se vaihtoehto täytyy pitää mielessä. Haastatteluissa sijaisvanhemmat kertoivat, että heidän on annettu ymmärtää, että sijoitus on pitkäaikainen biologisten vanhempien vaikean tilanteen vuoksi. Sijaisvanhemmat eivät kertoneet, millaisia nämä vaikeat tilanteet ovat, joissakin haastatteluissa he viittasivat vanhemman psyykkiseen sairauteen.

7 POHDINTA

Tutkimusprosessin aikana olen käynyt läpi monenlaisia ajatuksia ja ristiriitaisiakin tunteita. Tiedyt ennakkokäsitykseni ovat vahvistuneet ja tietyt heikentyneet tutkimuksen aikana. Minua on erityisesti jäänyt mietityttämään tietyt mielestäni ristiriitaiset asiat suhteessa sijaisvanhemmuuteen ja lasten sijoituksiin, jonka vuoksi pohdin kyseisiä aiheita tässä pohdintaluvussa. Granfelt (2002, 135) toteaa, että omia tunteita ei voi sulkea tutkimusprosessin ulkopuolelle. Tunteet voivat pikemminkin olla hyödyksi tutkijan yrittäessä ymmärtää ja tulkita ilmiöitä. Pohdin tässä luvussa lyhyesti myös tulevaisuuden haasteita sijaisperheiden näkökulmasta sekä tutkimusprosessini vaiheita.

Onko sijaisvanhempi lapselle enemmän äiti tai isä vai palkattu hoitaja? Oma ennakkokäsitykseni oli, että sijaisvanhemmat toimivat lapsen äitinä ja isänä silloin kun lapsi on otettu huostaan ja sijoitettu perheeseen. Käsitykseni mukaan silloin kun huostaanottoon on jouduttu viimeisenä keinona, sijoitus on pitkäaikainen, usein sijoitus kestää lapsen täysi-ikäisyyteen asti. Olen itse työskennellyt lastensuojelussa ja joutunut kohtaamaan tilanteita, joissa ei ollut mitään muuta vaihtoehtoa kuin huostaanotto, koska lain mukaan lapsi on otettava huostaan jos hänen terveytensä tai kehityksensä vaarantuu vakavasti ja avohuollon tukitoimet eivät riitä lapsen suojelemiseksi. Tutkimusta tehdessäni olen lukenut ja pohtinut lastensuojelulakia ja perhehoitajalakia tutkimuksen näkökulmasta hieman eri silmin. Tutkimusta tehdessäni on tullut enemmän mielikuva sijaisvanhemmista työntekijöinä, joille maksetaan palkkiota tekemästään hoitotyöstä sekä kulukorvausta. Lastensuojelulain mukaan perhehoitajat eli sijaisvanhemmat solmivat toimeksiantosopimuksen kunnan kanssa. Lain mukaan he toimivat biologisten vanhempien sijaisina siihen asti jos / kun biologiset vanhemmat saavat asiansa kuntoon. Yhä useammin sijaisvanhemmilta edellytetään myös ammatillista osaamista. Mielestäni lait tukevat ajatusta siitä, että sijaisvanhemmat toimivat työntekijöinä ja hoitajina sijoitetuille lapsille. Kuitenkin haastatteluissa alkuperäinen ennakkokäsitykseni sai vahvistusta siitä, että sijaisvanhemmat toimivat lapselle vanhempina, äitinä ja isänä.

Miten kiintymyssuhdetta pitäisi tukea samalla kun arvioidaan perheen jälleenyhdistämistä? Lastensuojelulain mukaan huostaanoton jälkeen biologisen perheen jälleenyhdistämistä pitää tukea sekä lapsen kiinnittymistä sijaisperheeseen pitää tukea. Koen tämän jotenkin ristiriitaisena. Uskaltaako lapsi kiinnittyä sijaisvanhempiin ja uskaltaako sijaisvanhemmat kiinnittyä lapseen? Tuovila (2008) toteaa, että lapsella pitäisi olla sekä sijaisvanhempien että biologisten vanhempien

lupa kiintyä uuteen perheeseen. Joskus voi olla niinkin, että lapsella ei ole edes yhteiskunnan lupaa kiinnittyä sijaisvanhempinsa jos sijoitus on kovin epämääräinen. Lapsen, sijaisperheen ja biologisten vanhempien tulisi saada heti sijoituksen alussa tukea, tietoa ja ymmärrystä siihen, miksi tässä ollaan ja mihin tällä pyritään. (Tuovila 2008, 48-50.) Puustinen-Korhonen ja Pösö (2010) toteavat, että vaikka lastensuojelulain hyvänä tavoitteena on perheen jälleenyhdistäminen, niin laissa ei kuitenkaan velvoiteta vanhemman sitoutumista kuntoutukseen ja omien vanhemmuuden kykyjen kohenemista kohtuullisessa määräajassa. Kuitenkin lain mukaan jälleenyhdistämistä tulee pohtia vähintään vuosittain asiakassuunnitelmapalaverissa. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 12.) Kalland (2011) toteaa, että sijoituksessa on otettava kantaa ratkaisun pysyvyyteen ja turvallisuuteen. Siihen vaikuttaa ratkaisevasti lapselle ja lapsen kasvuympäristölle annettava tuki, joka mahdollistaa sitoutumisen tehtyyn ratkaisuun. Lapsi tarvitsee aikuisen, joka muistelee hänen kanssaan menneisyyttä, tuo ymmärrystä nykyisyyteen ja luo hänen kanssaan tulevaisuuden mahdollisuuksia. (Kalland 2011, 210-211.) Pohdin tässä sitä, että millainen mahdollisuus lapsella ja sijaisvanhemmilla on kiinnittyä toisiinsa ja suunnitella yhteistä tulevaisuutta?

Nämä edellä mainitut ristiriitaisuudet eivät ole millään tavalla yksiselitteisiä. Perheiden tilanteet ovat yksilöllisiä eikä niissä tarvitse olla aina vahvaa vastakkainasettelua. Ei varmasti ole aina tarkoituksenmukaistakaan asettaa vastakkain lain kohtia, mutta minulle on tämän tutkimusprosessin aikana herännyt tällaisia kysymyksiä ja ristiriitaisia tunteita. Mihin suuntaan ollaan jatkossa menossa, korostetaanko ammatillisuutta vai vanhempana toimimista ja jälleenyhdistämistä vai kiintymistä sijaisperheeseen, vai voiko näitä asioita ylipäättään verrata tällä tavalla? Kuitenkin olen sitä mieltä, että erilaisten näkökulmien avaaminen ja esille tuominen on askel rutiinien ja itsestäänselvyyksien avaamiseksi.

1.1.2012 alkaen lastensuojelulain 50§:ssä korostetaan selkeästi perhehoidon ensisijaisuutta. Kun lapsi otetaan huostaan, pitää aina selvittää ensin perhehoidon mahdollisuudet. Perhehoitoon tulee antaa myös riittävästi tukitoimia, jotta sijoitus onnistuu haastavammassakin tilanteessa. Jotta perhehoidon ensisijaisuutta voidaan jatkossa toteuttaa paremmin myös käytännön tasolla, tulee nykyisiä tukitoimia kehittää sekä lisätä perhehoitajien määrää. Jatkossa ei voida ajatella, että jatketaan samaan malliin perhehoidon toiminnan ja tukien suhteen. Sijaisperheet tulevat tarvitsemaan yhä enemmän tukea esimerkiksi työnohjauksen, koulutuksen ja muiden tukitoimien muodossa. Mielestäni sijaisvanhempien palkkion määrää tulee myös tarkistaa tilannekohtaisesti. Olisi tärkeää, että sijaisvanhempi voisi tarvittaessa jäädä hoitamaan erityishoitoa vaativaa lasta kotiin, joka muuten pitäisi sijoittaa laitokseen. Tämä edellyttäisi palkkiota, joka vastaa ansiotyössä

saatua tuloa. Suomessa sijaisvanhemman toimeentulo on rakentunut oletukselle, että vanhemmat käyvät työssä kodin ulkopuolella. Nyt kun lainsäädäntö edellyttää vahvasti perhehoidon ensisijaisuutta, pitäisi mielestäni myös tätä palkkioasiaa tarkistaa. Perhehoidon kehittämisessä riittää työtä ja se vaatii myös ihan konkreettisia uudistuksia ja toimenpiteitä, jotta perhehoidon ensisijaisuutta voidaan toteuttaa käytännössä. Lisäksi pitäisi kiinnittää valtakunnallisesti huomiota sijaisperheiden rekrytointiin, suunnitelmallisuuteen, yhteistyöhön, systemaattisen valmennukseen sekä sijoitusten pysyvyyteen. Riittäväillä tukimuodoilla voitaneen ehkäistä sijoitusten purkuja vaikeasti oireilevienkin lasten kohdalla. Tukitoimet pitäisi räätälöidä lapsen tarpeiden mukaan, eikä etsiä uutta sijaisperhettä kun lapsen tarpeet muuttuvat.

Koen, että tutkimusaiheeni on ollut onnistunut valinta, muun muassa koska aihe on kiinnostanut minua alusta loppuun saakka ja koska aihe on todella ajankohtainen. Tutkimukseni vaiheet, aineiston kerääminen, siihen tutustuminen ja analyysin tekeminen eivät menneet selkeästi järjestyksessä, vaan ne lomittuivat keskenään. (Ruusuvoori, Nikander ja Hyvärinen 2010, 10) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa aineiston kokoaminen ja käsittely kietoutuvat usein toisiinsa. Haastavimpana tekijänä koin ajankäytön järjestämisen ja ajoittain puuduttavalta tuntuvan kirjoittamisen. Tutkimusprosessissa jatkuva uudelleen kirjoittaminen oli välillä uuvuttavaa. Sen sijaan erityisen mielekkäänä koin sijaisvanhempien haastattelutilanteet ja aineiston lukemisen. Yllätyksekseni myös litterointivaihe oli mielenkiintoinen huolimatta sen työläydestä. Sijaisvanhemmat suhtautuivat myönteisesti ja motivoituneesti tutkimukseen. Monessa tapauksessa he järjestivät arjen aikataulujaan haastattelua varten. Haluankin antaa lämpimät kiitokset kaikille tähän tutkimukseen osallistuneille sijaisvanhemmille.

Tutkimusprosessin aikana minulla on herännyt monia ajatuksia siitä, mistä näkökannasta tätä tutkimusta voisi vielä jatkaa. Esimerkiksi uutta alkutukea voisi tutkia syvällisemmin eli mitkä tekijät uudessa alkuvaiheen tuessa koetaan tärkeimpinä. Hyvä jatkotutkimuksen paikka voisi olla myös esimerkiksi uuden lastensuojelulain 50§:n vaikutukset sijoituksissa käytännössä. Tämän tutkimuksen eräs tärkeä tavoite oli saada sijaisvanhempien ääntä kuuluviin ja toivonkin, että tutkimus herättäisi keskustelua ja uusia ajatuksia sekä aiheen parissa työskenteleville sekä sijaisvanhemmille.

LÄHTEET

- Ahto, Anja & Mikkola, Pirjo (1999) Perhehoito lastensuojelussa. Lastensuojelun keskusliitto, Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 13.
- Alkutukimalli (2010) Perhehoidon tuen kehittäminen. Jyväskylä: Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö.
- Arkimies, Kirsikka (2008) Terveisiä sijaisperheestä. Yhdessä lapsen parhaaksi. Helsinki: Kirjapaja.
- Dunderfelt, Tony & Laakso, Juhani & Peltola, Ritva & Vidjeskog, Jan (1993) Psykologia 5. Yksilöllinen ihminen. Helsinki: WSOY.
- Eskola, Jari (2010) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) (2010) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin.
- Eskola, Jari (2007) (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) (2007) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, Hannele (2003) Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) (2003) Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Forsberg, Hannele (1998) Perheen ja lapsen tähden. Tampere: Lastensuojelun keskusliitto.
- Granfelt, Riitta (2002) Pahasta kirjoittaminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurting, Johanna (toim.) (2002) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä.
- Hakkarainen, Pirjo & Koisti-Auer, Anna-Liisa (toim.) (2006) PRIDE-kirja, PRIDE-valmennus sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville.
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

- Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Jallinoja, Riitta (toim.) (2009) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus.
- Janhunen, Tarja (2008) Uskallanko kiintyä lapseen? Teoksessa Arkimies, Kirsikka Terveisiä sijaisperheestä. Yhdessä lapsen parhaaksi. Helsinki: Kirjapaja.
- Järvinen, Pertti & Järvinen, Annikki (2007) Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpajan kirja.
- Kalland, Mirjam (2011) Sijoitetun lapsen oireilu & Sijoitetun lapsen ja hänen kasvuympäristönsä tukeminen. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) (2011) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY.
- Kaskela, Marja (2009) Kohdakkain – sijaisvanhempien tunteja ja tarinoita. Helsinki: Pesäpuu ry.
- Ketola, Jari (toim.) (2008) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS –kustannus.
- Keurulainen, Marita (1998) Elämää perheinä 1990-luvun Suomessa. Tampere: TAJU
- Kiviniemi, Kari (2010) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) (2010) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koisti-Auer, Anna-Liisa (toim.) (2004) Sukulaissijaisvanhemmuus. Perhekohtainen työskentelymalli sukulaisvanhempien valmennukseen ja valintaan. Sosiaalityön käsikirja. Pesäpuu ry: Jyväskylä.
- Lastensuojelua ja perhehoitoa koskevia muutoksia vuonna 2011. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, kuntainfo 6/2011.
- Laurila, Anja (1999) Toinen mahdollisuus. Pitkäaikainen sijaiskotihoito ja aikuistuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja sijaisäitirepresentaatio. Akateeminen väitöskirja.
- Laurila, Anja (1993) Lainaksi annettu lapsi. Sijaiskotikokemuksia ja ajatuksia. Helsinki: Kirjapaja
- Lyytinen, Paula & Korhonen, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.) (1995) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY.

- Mantila, Ritva & Mikkonen, Marjo & Väinölä, Leena Maaria (2008) Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa. Lastensuojelun perhehoidon työkirja. 2008:6.
- Matthews, Bob & Ross, Liz (2010) Research Methods. A practical guide for the social sciences. London: Pearson Education Limited.
- Mikkola, Pirjo (1999) Laadun elementit sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 14. Lastensuojelun keskusliitto.
- Pirkanen, Eija (2011) Sijaisperhe asiakkaana perheneuvolassa. Tampere: liseniaattitutkimus.
- Puonti, Annamaija & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (2004) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.
- Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja (2010) Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Helsinki: Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) (2010) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula Liisa (2009) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Seppälä, Nina (2000) Yhteisapelillä lapsen parhaaksi. Perhebarometri 2000. Helsinki: Väestöliitto.
- Sevón, Eija & Notko, Marianne (2008) Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa Sevón, Eija & Notko, Marianne Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia.
- Silverman, David (2005) Doing qualitative research. England: Sage Publications Ltd.
- Sinkkonen, Jari (2001) Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, Jari (2011) Kiintymyssuhdehäiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) (2011) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY.

Sipiäinen, Ilkka & Ylä-Soininmäki, Raimo (toim.) (1993) Perheessä on voimaa. Helsinki: KDYK.

Taskinen, Sirpa (2007) Lastensuojelulaki 2007. Soveltamisopas. Vaajakoski: Stakes, Oppaita 65.

Taskinen, Sirpa (2003) Huostaanotto. Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanottoprosessin laatua ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi. Saarijärvi: Stakes, Oppaita 33.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2012) Tilastot ja rekisterit.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuovila, Pirjo (2008) Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketoa, Jari (toim.) (2008) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Virkki, Juha (toim.) (1994) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Jyväskylä: WSOY.

Virtanen Petri (toim.) (1995) Näkökulmia lastensuojeluun. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY

Muut lähteet:

Dokumenttielokuva ikuisesti sinun, ohjaus Mia Halme 12/2011.

Tuotanto, YLE 2012, Ajankohtaistoiminta, Tuottaja Hannele Valkeeniemi, Toimittaja ja ohjaaja Matts Dumell. Silminnäkijä.

Tutkittavien eettiset periaatteet, Tampereen yliopisto, viitattu 8.4.2012 - 10.4.2012.

Lait:

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 3.8.1992/734.

Lastensuojelulaki 2007/417.

Perhehoitolaki 312/1992.

Lehdet:

Heikkinen, Kirsi (2000) Nauru on sosiaalista ilmaa. Tiede 7/2000, s. 20-23. Tieteentiedostus ry. Helsinki: Media Company.

Nurminen, Kirsi-Marja (2011) Startti tukee uusia sijaisvanhempia Päijät-Hämeessä. Perhehoidon työntekijöiden ja sijaisvanhempien hyvä yhteistyö auttaa kehittämään perhehoitoa. Perhehoito-lehti (4/2011), s. 16.

Pirskanen, Eija (2007) Sijaisvanhempien kokemuksia sijaisvanhemmuudesta. Pesäpuun lehti 3/2007, s.9-10.

LIITE 1

Teemakysymykset:

- 1) Kerrotteko, millainen perhe teillä on?

- 2) Miten saitte tietoa Maijan muutosta teille? → Miten tutustuitte?
- 3) Minkälaisia asioita tiesitte Maijasta ennen kuin hän muutti teille?
- 4) Miten valmistauduitte Maijan muuttoon?

- 5) Miten se alkuperä meni kun Maija muutti teille? (Esim. päivä/viikko/ kuukausi/vuosi?)
- 6) Minkälaisia odotuksia teillä oli sijoituksesta? → Entä nyt?
- 7) Minkälaista yhteistyötä oli siinä alussa viranomaisten kanssa? → Esim. sosiaalitoimen kanssa?
- 8) Minkälaista yhteydenpitoa oli siinä alussa lapsen biologiseen sukuun?

- 9) Millaista elämä oli ennen ja jälkeen Maijan muuttaessa teille? → Minkälaisia asioita liittyi muuttoon?
- 10) Mikä tuntui hankalimmalta Maijan muuttaessa teille / sijoituksen alussa?
- 11) Mikä tuntui helpoimmalta Maijan muuttaessa teille / sijoituksen alussa?

Haluaisitteko vielä kertoa jotakin?

LIITE 2

Johanna Aho-Kaipio

9.12.2011

XXXXXXXXXX

XXXXXXXXXX

Puh. xxx xxxxxxxx

johanna.aho-kaipio@uta.fi

Marketta Raivio

Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö

Antinkatu 16,b, 28100 Pori

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Pyydän ystävällisesti lupaa kerätä Pro gradu –tutkielmaani varten tarvitsemaani tutkimusaineistoa haastattelemalla Satakunnan alueen sijaisvanhempia, joille on sijoitettu ensimmäinen lapsi vuosina 2010-2011 välisellä ajalla ja jotka eivät ole sukulaisperheitä.

Opiskelen Tampereen yliopistossa Porin yksikössä pääaineenani sosiaalityö. Teen Pro gradu-tutkielmaa, jossa tutkin sitä, miten sijaisvanhemmat kokevat sijoituksen alkuvaiheessa saamansa tuen. Tarkoitukseni on tutkia aihetta sijaisvanhempien näkökulmasta. Tutkimuskysymykseni on: Mitä sijaisvanhemmat kertovat lapsen sijoituksen alkuvaiheesta. Tutkimustyötäni ohjaa Tampereen yliopiston yliopistonlehtori Outi Välimaa.

Tutkimusta varten pyydän lupaa haastatella Satakunnan alueen sijaisvanhempia vuoden 2012 alussa. Haastattelut ovat muodoltaan teemahaastatteluja. Tutkimus toteutetaan tutkimuseettisiä periaatteita huolellisesti noudattaen. Tutkimukseen osallistuminen on sijaisperheille vapaaehtoista ja jokaiselta tutkimukseen osallistujalta pyydetään suostumus oman haastattelun käytöstä tutkimustarkoitukseen.

Suoritan tutkimusaineiston ja –prosessin raportoinnin Pro gradu –tutkielman muodossa. Aineiston raportoinnissa käytän otteita sijaisvanhempien haastattelupuheesta sijaisvanhempien sekä lasten henkilöllisyyttä ja intimitteettiä suojaten. Tarkoitus on tarkastella sijaisvanhempien kertomuksia yleisluontoisesti eikä yksittäisten tapausten avulla. Tutkimuksen teossa turvaan sekä sijaisvanhempien että lasten anonymiteetin. Tutkielman raportin voin toimittaa halutessanne sijaisvanhemmille ja Satakunnan kehittämissyksikön johtavalle sosiaalityöntekijälle.

Tutkimukseni on tarkoitus valmistua vuoden 2012 kesään mennessä. Minulta on mahdollisuus saada lisätietoja tutkimuksesta ja sen suorittamisesta.

Ystävällisin terveisin,

Porissa 9.12.2011

Johanna Aho-Kaipio

Myönnän tutkimusluvan kyseiseen tutkimukseen

Porissa _____._____. 2011 _____

Marketta Raivio

LIITE 3

Haastateltavien tutkimuslupa

Suostun haastateltavaksi tähän sijaisvanhempia koskevaan tutkimukseen. Suostun siihen, että antamiani tietoja käytetään luottamuksellisesti tutkimustarkoitukseen.

Olen saanut aikaisemmin tietoa tutkimuksesta, ja minulla on mahdollisuus saada lisätietoa tutkimuksen toteutuksesta.

Tutkimus toteutetaan ehdottoman luottamuksellisesti. Haastattelussa esille tulevia minua koskevia asioita ei luovuteta kenellekään ulkopuoliselle. Aineistoa käsittelee ainoastaan tämän tutkimuksen tekijä. Tulokset julkistetaan tavalla, jossa yksittäisiä henkilöitä ei voi tunnistaa.

Paikka ja päivämäärä

Haastateltava

Haastateltava

Tutkija / haastattelija

Hei,

9.12.2011

Olen sosiaalityön opiskelija Tampereen yliopiston Porin yksiköstä ja teen tällä hetkellä Pro gradu – tutkielmaa sijaisvanhempien kokemuksista sijoitetun lapsen tullessa perheeseen. Tutkimukseni tarkoituksena on kartoittaa ja tuoda esille teidän sijaisvanhempien kokemuksia, pohdintoja ja ajatuksia erityisesti sijoituksen alkuvaiheesta. Tutkimuksessa haastattelen sijaisvanhempia vapaamuotoisesti ja tarkastelen asioita sijaisvanhempien näkökulmasta.

Pyydän lupaa saada yhteystietonne Marketta Raivion kautta, jotta voisin ottaa teihin yhteyttä ja tiedustella halukkuuttanne osallistua tähän sijaisvanhempia koskevaan tutkimukseen. Yhteystiedoilla tarkoitan sähköpostiosoitetta ja puhelinnumeroa.

Haastattelu tulee kestämään arviolta 30 minuuttia. Haastattelupaikan ja –ajan sovin teidän sijaisvanhempien toiveiden mukaan. Haastattelut ovat luottamuksellisia, eikä kenenkään tutkimukseen osallistuneen henkilöllisyys, nimi tai asuinkunta tule esille.

Toivon, että ilmoittaisitte Marketalle 18.12.2011 mennessä, voinko saada yhteystietonne yhteydenottoani varten.

Ystävällisin terveisin,

Johanna Aho-Kaipio

P. xxx xxxxxxxx

johanna.aho-kaipio@uta.fi

LIITE 5

Hei,

5.1.2012

Kiitos jo tässä vaiheessa mielenkiinnostanne tutkimustani kohtaan ja yhteystietojenne antamisesta. Lähetän tässä kirjeessä tietoa tutkimuksesta ja sen toteutuksesta.

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen teidän sijaisvanhempien kokemuksia sijoitetun lapsen muuttaessa perheeseen. Tutkimukseni tarkoituksena on kartoittaa ja tuoda esille sijaisvanhempien kokemuksia, pohdintoja ja ajatuksia erityisesti sijoituksen alkuvaiheesta, erityisesti ensimmäisestä puolesta vuodesta. Tutkimuksessa tarkastelen asioita sijaisvanhempien näkökulmasta.

Tutkimuksessa kerään aineiston haastattelemalla sijaisvanhempia tammi- ja helmikuun 2012 aikana. Haastattelussa on tarkoitus keskustella vapaamuotoisesti, ja se kestää noin 30 minuuttia. Käytän haastatteluissa nauhuria ajankäytön ja haastattelun vapaamuotoisuuden vuoksi.

Toteutan tutkimuksen ehdottoman luottamuksellisesti. Haastatteluissa esille tulevat asiat ovat ainoastaan minun käytössäni. Tutkimuksen tulokset julkistan niin, ettei yksittäisiä henkilöitä ole mahdollista tunnistaa.

Tarkoitus on, että tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää sijaishuollon perhehoidossa ja sen kehittämisessä. Tavoitteena on saada sijaisvanhempien ääni kuuluviin.

Mikäli teillä on tässä vaiheessa lisäkysymyksiä tutkimuksesta, sen toteutuksesta tai raportoinnista, annan mielelläni lisätietoja.

Ystävällisin terveisin,

Johanna Aho-Kaipio

P. xxx xxxxxxxx

johanna.aho-kaipio@uta.fi